

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
“ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”**

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

_____ Г.П. Скляр
„_____” _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему “ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК СФЕРИ ТУРИЗМУ В
КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ”***

***зі спеціальності 242 “Туризм”
освітня програма “Туризм” ступеня магістра***

Виконавець роботи Галкіна Ольга Олександрівна

(підпис, дата)

Науковий керівник доц. Карпенко Ніна Миколаївна

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ	7
1.1. Теоретичні засади дослідження розвитку сфери туризму в регіоні	7
1.2. Нормативно-правове регулювання сфери туризму як складова її системи безпеки на державному та регіональному рівнях.....	22
1.3. Рекреаційна індустрія в системі економічних пріоритетів Карпатського регіону	39
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК СФЕРИ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ.....	53
2.1. Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу сфери туризму в Карпатському регіоні.....	53
2.2. Оцінка інфраструктурного забезпечення сфери туризму в регіоні	69
2.3. Сучасний стан та тенденції розвитку індустрії туризму в Карпатському регіоні	80
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ	89
3.1. Перспективи та інновації в розвитку сфери туризму в Карпатському регіоні	89
3.2. Організаційно-економічні заходи стимулювання розвитку сфери туризму в регіоні	105
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	112
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	114

ВСТУП

Як сфера економічної діяльності, туризм, з одного боку, визначається попитом і споживанням з боку відвідувачів, а з іншого – він належить до товарів і послуг, які виробляються з метою задоволення цього попиту. Таким чином, туризм охоплює широкий діапазон видів діяльності, у тому числі міжнародний і внутрішній транспорт, розміщення, ресторанне господарство, розваги, послуги туроператорів і турагентів та інші.

У період переходу до ринкової економіки міжнародний туризм є одним із перспективних напрямків зовнішньоекономічної діяльності країни і її регіонів. Для економіки України з її найбільш розвиненими туристсько-рекреаційними центрами: Чорноморським узбережжям, Слов'яногір'ям, Азовським узбережжям і, зокрема, Карпатами, їх унікальними мальовничими містами, які поєднують прикмети старовини і сучасності, значення міжнародного туризму полягає в тому, що, по-перше, це сфера швидкого обігу капіталу, при відносно невеликих капіталовкладеннях; по-друге, це ефективний засіб модернізації інфраструктури і, по-третє, можливість створення нових робочих місць як у державній, так і в регіональній економіці.

Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення регіону, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, збереженню екологічної рівноваги. Розвиток туризму поліпшує інвестиційне середовище Карпатського регіону, стає джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, сприяє розвитку пов'язаних із туризмом галузей економіки.

Особливої актуальності туристичний бізнес набуває в Карпатському регіоні, що пов'язано із сприятливим помірним кліматом, мальовничими краєвидами, наявністю численних пам'яток природи та культури. Туристично-рекреаційна галузь проголошена стратегічним напрямом розвитку економіки

Карпатського регіону та є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету. Виникає потреба у дослідженні основних переваг розвитку туристичної діяльності в цьому регіоні, що обумовлено діяльністю основних суб'єктів. Важливим є вивчення фінансових результатів туроператорів та турагентів для аналізу туристичної діяльності регіону в частині оцінки фінансового стану та прогнозування.

Розвиток регіонального туристичного бізнесу в Карпатському регіоні сприяє створенню спеціальних малих і середніх підприємств, а також активізації і стимулюванню роботи цілої мережі галузей господарства: будівництва, торгівлі, сільського господарства, виробництва товарів народного споживання, транспорту і зв'язку, формуванню сучасної кадрової політики в регіоні і поетапному виходу регіонального туристичного бізнесу як на загальнодержавний, так і на світовий рівень туристичних послуг. У зв'язку з цим постає завдання виявлення перспективних напрямків розвитку туризму в Карпатському регіоні.

Питання переваг та розвитку туристичної діяльності в регіонах та, зокрема, в Карпатському, розглядалось багатьма фахівцями, зокрема М.Вачевським, С. Генсіруком, А.Гудзиновським, М. Долішнім, П. Жуком, Ю.Зіньком, В. Кравцівим, С. Кузиком, Н. Недашковською, О. Стецюк, І.М.Рожко. Однак є необхідність у визначенні основних заходів по реалізації контролю за туристичною діяльністю для сприяння отримання правдивої, своєчасної інформації для аналізу діяльності туристичних підприємств. Основним з варіантів проведення аналізу є оцінка фінансового стану туроператорів та турагентів на основі вивчення фінансової звітності, однак потребує подальших досліджень. Разом з тим, достатньо не вивчені можливості розвитку іноземного в'їзного туризму на території Українських Карпат.

Для стимулювання розвитку туризму в Карпатському регіоні України на державному рівні необхідно почати формувати конкурентну економіку гірських

територій, розбудовувати транспортну та виробничу інфраструктури та забезпечувати екологічну безпеку.

Пріоритетними видами туризму в регіоні на даному етапі є екологічний, етнографічний, сільський (зелений), адже вони розвивають інфраструктуру міст та сіл регіону, створюють нові робочі місця, а також сприяють зростанню прибутків від туризму.

Метою кваліфікаційної роботи є визначення переваг Карпатського регіону з-поміж інших регіонів України з точки зору розвитку туристичної діяльності.

На основі мети були поставлені наступні завдання:

- розкрити основні теоретичні засади розвитку туризму в регіоні;
- вивчити нормативно-правове регулювання сфери туризму, в тому числі, як складову її системи безпеки на державному та регіональному рівнях;
- дослідити рекреаційну індустрію в системі економічних пріоритетів Карпатського регіону;
- охарактеризувати ресурсний потенціал та сучасний стан інфраструктурного забезпечення регіону;
- проаналізувати сучасний стан розвитку туризму в Карпатському регіоні;
- запропонувати шляхи оптимізації розвитку сфери туризму в регіоні.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси реалізації туристичного потенціалу в Карпатському регіоні України.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти дослідження туристичного потенціалу Карпатського регіону.

Значення результатів даного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні чинників та засад розвитку туризму та практичному їх застосуванні, а саме розробленні організаційно-економічного заходу (туру), який виступає стимулюючим фактором розвитку туризму та економіки в Карпатському туристичному регіоні.

Для дослідження було використано наступні методи: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема абстрагування, узагальнення, аналіз і синтез, індукція й дедукція, системний аналіз, порівняння. За допомогою аналітичного методу здійснено підбір інформації. Використовувалися методи економіко-статистичного аналізу та теоретичного моделювання.

Інформаційною базою слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної служби статистики України та Департаменти культури і туризму обласних державних адміністрацій Карпатського регіону (Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Чернівецької областей), праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем дослідження організації сфери туризму на регіональному рівні, публікації в наукових періодичних виданнях, статистичні бюлетені туристичної діяльності, матеріали науково-практичних конференцій, дані всесвітньої мережі Інтернет.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані та оприлюднені в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів “Туризм і молодь – 2021” (м. Полтава, 2021 рік).

Структурно робота складається з трьох розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел. У роботі міститься 24 таблиці, 15 рисунків, список використаних джерел складає 118 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ

1.1 Теоретичні засади дослідження розвитку сфери туризму в регіоні

У сучасних умовах глобалізації світового господарства туристичний регіон постає як важливий суб'єкт економічних та політичних процесів. Перетворення окремих туристичних територій на стратегічних учасників світового господарства вимагають теоретичного осмислення поняття міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону. За твердженням О.А. Лебедевої, туризм має активний вплив на економіку регіону або країни, де він розвивається, їх господарську, соціальну та гуманітарну основи [40]. Автор зазначає, що сектор туристичних послуг прискорює розвиток національної економіки, сприяє зростанню національного доходу, зайнятості й рівня життя місцевого населення, розвитку місцевої інфраструктури, є ефективним засобом охорони природи та культурної спадщини.

В умовах глобального ринку туристичних послуг важливо визначитись із сутністю конкурентоспроможності регіону з точки зору міжнародної економіки, оскільки, на нашу думку, саме зовнішнє середовище визначає пріоритетність територіальних перетворень як суб'єкта конкуренції.

Сукупність міжнародних економічних відносин щодо туристичного обслуговування оздоровчо-рекреаційних та соціально-культурних вимог споживачів являє собою одну з важливих сфер інституціонального регулювання ринку послуг. Інституціональна структура туристичної індустрії являє собою специфічне організаційно-економічне і нормативне правове утворення ринкової економіки, функція якого полягає у захисті і всебічному дотриманні прав і інтересів учасників ринкових відносин у сфері туризму для забезпечення усталеності і стабільності суспільного та індивідуального розвитку учасників даного ринку.

Формування інституціональної структури ринкових відносин у сфері надання туристичних послуг відбувається на трьох основних рівнях: міждержавному, національному та підприємницькому і зазвичай стосується розбудови і підтримки розвитку інституціональних правил та інституціональних структур регулювання туристичної діяльності.

Туристична діяльність має комплексуючий характер, який обумовлений специфікою надання туристичної послуги, що забезпечує мультиплікаційний ефект і дозволяє визначити зв'язки та міру інтегрованості туризму в національну та світогосподарську системи.

Просторово-часові структури попиту-пропозиції є функціональними територіальними утвореннями. Вони характеризуються взаєморозміщенням та наявністю просторових зв'язків, які виражені, перш за все, переміщенням туристів, а також розвитком, фіксованим динамікою туристичного процесу. Споживач та виробник туристичної послуги є структуроутворюючими одиницями туристичного ринку, різноманітні зв'язки та відношення між якими формують ринкові структури попиту та пропозиції. Внутрішня організація системи утримується динамічною рівновагою між попитом та пропозицією, збалансованою за структурними параметрами в часі та просторі.

Туризм є формою суспільного споживання специфічних благ, послуг та товарів, яка розвинулась внаслідок соціологізації відтворювальної функції. Вона утворила індустрію діяльності зі створення цього специфічного продукту та організації його споживання, яка за кінцевим призначенням та характером діяльності належить до споживчих галузей світового господарства. Організація споживання заснована на стійких зв'язках між споживачами та виробниками і між виробниками в процесі створення туристичних послуг та зафіксована в ринкових структурах. Локалізація споживання, заснована на стійкості зазначених взаємозв'язків відповідно до умов формування попиту та пропозиції, закріпилась в певних територіальних структурах, які відбивають

взаємодію даного виду діяльності і території.

Сучасний світ економіки постійно еволюціонує і як наслідок утворює багаторівневу ієрархію, рівні якої характеризують специфічний простір і час протікання господарських процесів, тому наведена композиція концептуальних підходів туристичних регіонів за різними ієрархічними рівнями дає більш точне уявлення про структуру світової туристичної галузі (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Систематизація туристичних регіонів за окремими ознаками [66]

Ознаки класифікації	Зміст	Види
Континентальний розподіл	Розподіл туристичних регіонів за основними континентами світу	Мега-регіони (Азія, Африка, Америка, Європа, Австралія і Океанія)
Географічне розташування	Розподіл туристичних регіонів у межах основних континентів світу	Мезо-регіони (Західна, Центральна Азія, Північна Африка, Африка на Південь від Сахари)
Країново-інтеграційна ознака	Розподіл туристичних регіонів у межах окремих інтеграційних об'єднань	Країни ЄС, країни Західної Європи
Історико-культурні ознаки	Розподіл туристичних регіонів на основі етнокультурних та інших параметрів	Китайський, корейський, індокитайський, (в'єтнамський), арабський, індоіранський, тюркський, російський, північноамериканський, латиноамериканський, африканський
Культурно-релігійні ознаки	Визначає розподіл туристичних регіонів за культурною та історичною ідентичністю та розвитком території	Конфуціансько-буддистський, індуїстський, мусульманський, православний, західно-християнський, африканський, тихоокеанський, латиноамериканський
Геоелекономічні та геополітичні ознаки	Розподіл туристичних регіонів за рівнем політичних, економічних, культурних та інших взаємовідносин	Європейський, східно-азійський, північноамериканський

Для об'єктивної характеристики розвитку сучасного глобального ринку туристичних послуг необхідно, з одного боку, враховувати його складну багаторівневу систему, з іншого, брати до уваги процеси транснаціоналізації туристичного бізнесу. Просторові таксономічні моделі географічної структури туризму в регіонах є різними та можуть розглядатися на рівнях: мегарівні,

макрорівні та мікрорівні.

Трансформація господарського простору глобальної економічної системи інтенсифікує процеси, під впливом яких формуються та розвиваються мегарегіони. Мегарегіональний економічний простір об'єднує національний простір макрорівня, який має специфічні особливості та характеристики, а також формується і розвивається під впливом умов, ресурсної бази та факторів глобального та національного характеру. Мегарівень заснований на розширенні і поглибленні світогосподарських зв'язків між туристичними регіонами, розвитку інтеграційної взаємодії країн певного туристичного регіону, і як наслідок утворення міжнародних регіональних інтеграційних об'єднань.

Сучасний стан ринку туристичних послуг і його маркетингова складова визначають основні тенденції, що визначають майбутнє туризму в цілому й, зокрема, в Україні.

Основні тенденції у розвитку туризму, що відбуваються на сучасному етапі стосуються глобальних процесів (рис. 1.1.1).

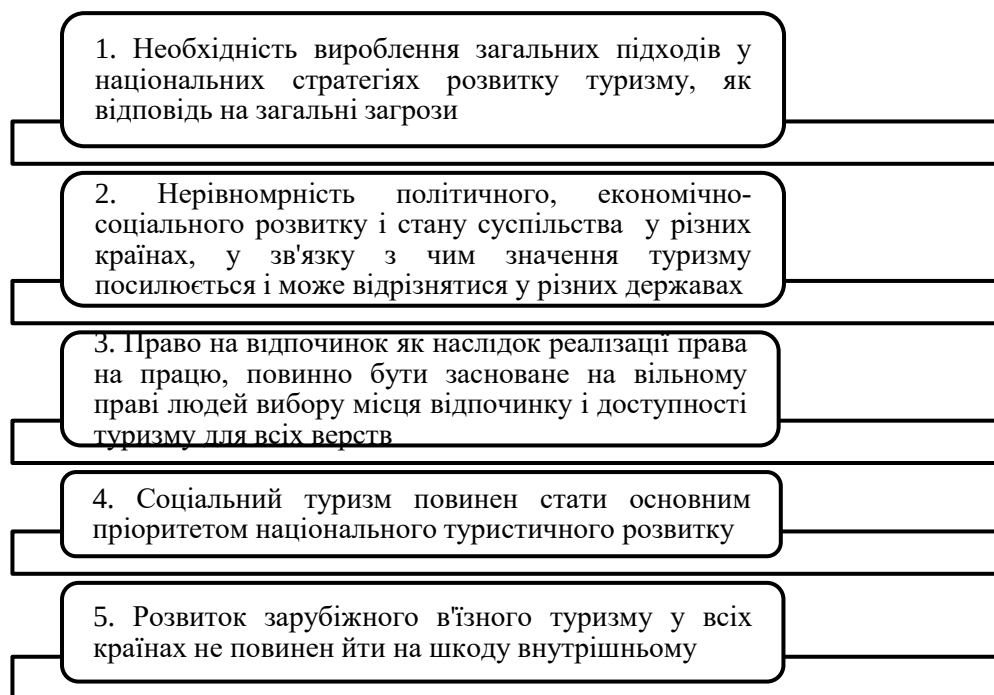

Рис. 1.1.1 Сучасні тенденції розвитку туризму, складено за [87]

У світі відбулися істотні зрушення в загальній структурі попиту. Стереотип відпустки у літню пору ламається. Однією з причин зрушень є зміна посткризової свідомості, іще одна причина – зміна клімату. Екстремальну жару влітку краще перечекати в будинку, а холодну зиму – в екзотичній країні.

З'явилися нові види туризму – гастрономічний, дегустаційні та дієтичні тури, тури-детокс, шопінг- та серф-тури. У структурі попиту відбувся зсув пріоритету зі «стандартних» турів на користь екскурсій і спеціальних програм. Особливу популярність здобувають екстремальні подорожі: на повітряній кулі, виживання в джунглях, експедиції в Арктику, пустелі, навіть подорожі в космос [106].

Аналіз сучасних тенденцій глобального туристичного ринку дозволяє стверджувати про стійкі тенденції зростання частки прибутку від міжнародного туризму у ВВП провідних країн та світової економіки в цілому (табл. 1.1.2).

Таблиця 1.1.2

Прибуток від міжнародного туризму у світі у ВВП за роками, складено за [71, 115, 116]

Роки	Міжнародний туризм, млрд. дол. США	Темпи росту, %	ВВП, млрд. дол. США	Темпи росту, %
2000	673	-	33600	-
2005	810	1,20	47500	1,41
2011	1003	1,24	73500	1,55
2015	1200	1,20	75200	1,02
2016	1240	1,03	76400	1,02
2017	1330	1,07	81300	1,06
2018	1410	1,06	86300	1,06
2019	1480	1,05	87600	1,02
2020	180-400	0,27	84700	0,97

В цілому слід відмітити, що туризм став одним із значущих сучасних факторів в умовах крос-культурної комунікації і виконує важливу місію у світовому гуманітарному розвитку. Туризм, таким чином, є надзвичайно

багатоманітним явищем як і багатоманітна сама діяльність людини. В той же час слід враховувати наступні ризики, які можуть виникати під час реалізації проектів туристського сервісу в умовах глобалізації (рис. 1.1.2).

Рис.1.1.2 Ризики під час реалізації проектів туристського сервісу,
складено за [87]

Науково-технічний прогрес підсилює предметний і технологічний поділ праці на внутрішньопідприємницькому та міждержавному рівнях. Також збільшується кількість та ускладнюється характер взаємозв'язків (взаємозалежності) виробників послуг з різних країн на основі обміну результатами праці й організації спільного виробництва на базі кооперування, комбінування, взаємодоповнюваності виробничо-технологічних процесів. Стрімкий розвиток кооперування між фірмами різних країн став причиною появи міжнародних виробничо-інвестиційних комплексів, ініціаторами створення яких найчастіше є ТНК.

За своєю роллю в економіці країн та світовій економіці взагалі ТНК є досить впливовими макроструктурами (рис. 1.1.3), але при цьому окремі механізми їх впливу реалізуються лише остільки, оскільки вони є елементами макроструктури управління. Внутрішній ринок компанії можна визначити як

систему постачань, здійснюваних окремими філіями і дочірніми компаніями єдиної макроструктури за специфічними трансферними цінами.

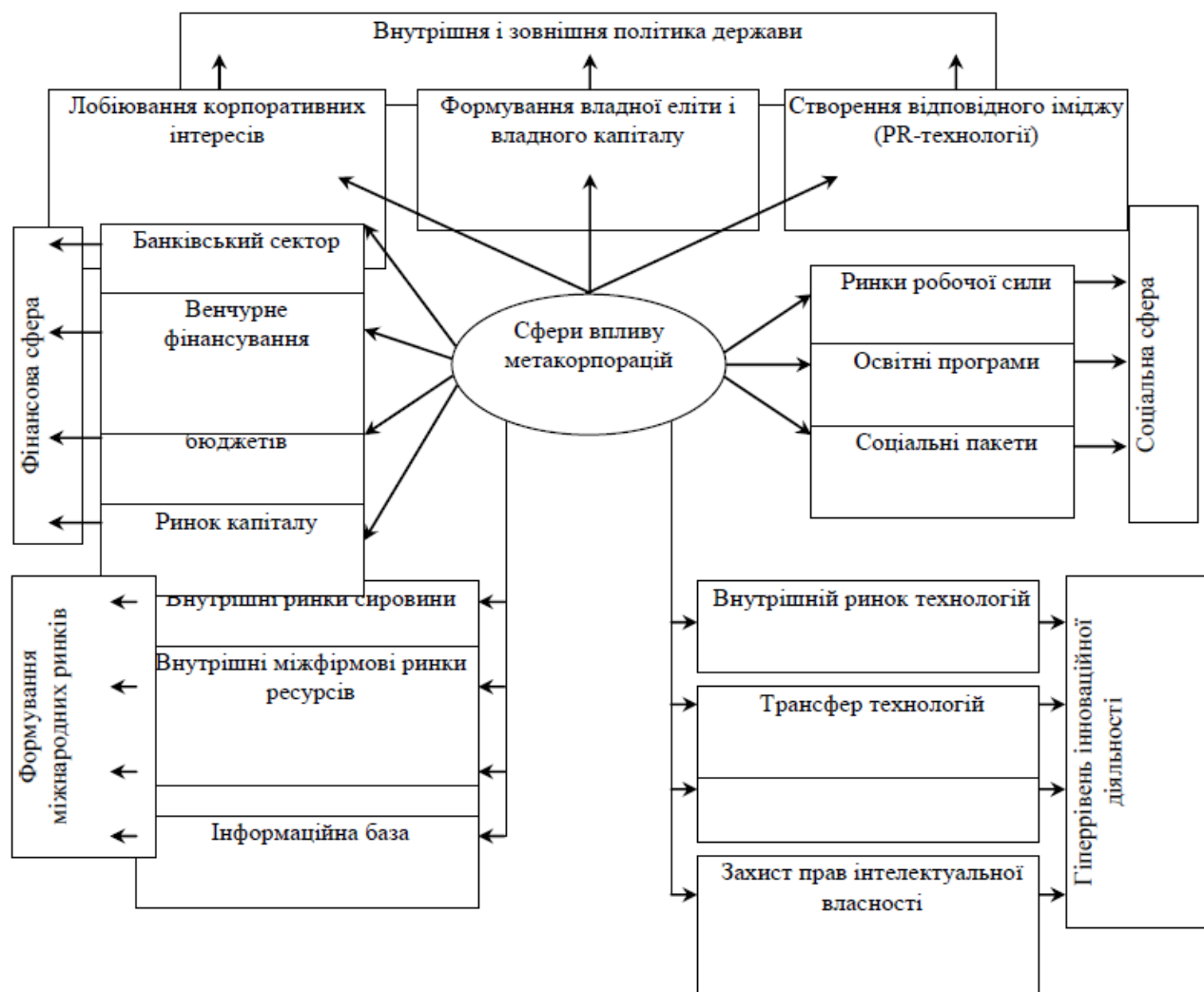

Рис. 1.1.3 Вплив метакорпорацій на національну і світову економіку [8, с. 87]

Сучасний туристичний бізнес розвивається завдяки широкому використанню інноваційних ІТ-технологій, інформаційних засобів і різних комунікацій для ефективного просування та реалізації туристичного продукту, що обумовлює високий рівень інформаційного насичення туристичної пропозиції, а розвиток ринку інформаційних технологій призводить до формування глобального туристичного інформаційного простору. За допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, інтелектуальні послуги

проникають у традиційні сфери туризму, різко підвищуючи їх ефективність і перетворюючи їх на елементи нової Інтернет-економіки.

Туризм – це важлива галузь у національній економіці багатьох держав, яка забезпечує зайнятість місцевого населення, підвищує завантаженість готелів та ресторанів, збільшує кількість видовищних заходів, сприяє припливу іноземної валюти тощо. Це свідчить про те, що зростаючі економіки є привабливими для іноземних туристів з огляду прискореного соціально-економічного розвитку регіонів, посилення інтеграційних процесів поліпшення геополітичного положення.

Основними індикаторами підвищення міжнародної конкурентоспроможності туристичного регіону є туристичний потенціал та туристична інфраструктура. Складовими елементами середовища та системи забезпечення привабливості туристичного регіону є: природні туристичні ресурси та ресурси антропогенного походження, серед яких історичні та архітектурні об'єкти, культурні цінності тощо; матеріально-технічна база туризму: туристична інфраструктура та інвестиційне забезпечення туристичної сфери.

Конкурентні переваги міжнародного туристичного регіону визначаються у здатності володіння деякими можливостями, які дозволяють протистояти конкурентам, а також перевершувати їх (конкурентів) за іншим фактором за досліджуваній період часу. Конкурентні переваги формуються за рахунок внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на міжнародну конкурентоспроможність туристичного регіону.

Глобальна економіка розширює просторові та часові параметри діяльності туристичного бізнесу як реального сектору національної економіки за рахунок створення нових інформаційних туристичних продуктів. Формується новий сектор економіки – віртуальний, в якому туристичні компанії і споживачі туристичних послуг інтерактивно взаємодіють через

систему Інтернет, яка стала віртуальним посередником. Т.В. Черевичко відзначає, що глобальна інформаційна економіка створює об'єктивні умови для нових підходів в організації інноваційного процесу у туристичному бізнесі, який зміщується з матеріальної сфери у сферу інтерактивних моделей [100].

Процеси формування глобального ринку характерні і для туристичного сектору світового господарства, про що свідчить формування глобального ринку туристичних послуг, «розмивання» національно-державних економічних кордонів, транснаціоналізація міжнародних туристичних відносин, формування яскраво виражених регіональних полюсів впливу на фінансові потоки у даній галузі.

Економічний і соціально-культурний вплив туризму на світову і національну економіку країн проявляється різними шляхами. Зокрема, світовий туризм є джерелом фінансових надходжень і засобом забезпечення зайнятості населення країни; сприяє диверсифікації економіки, розвиваючи галузі, які обслуговують сферу туризму, в тому числі будівництво, торгівлю, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, транспорт, зв'язок тощо; є потужним фактором посилення престижу країни, зростання її значення в очах світової спільноти і пересічних громадян; сприяє підвищенню освітнього рівня людей [25].

Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності «туристичного регіону» дозволив встановити, що у сучасних наукових дослідженнях це поняття розглядається в декількох дефініціях [67]:

- як територія, що має об'єкти туристичного інтересу (природні, історичні, культурні);
- як територія, яка характеризується наявністю великої мережі споруд та послуг, що необхідні для організації туристичного дозвілля;
- як група країн, яка формується за наявності схожих умов розвитку та характеризується спільністю генезису;

- як територія, у межах якої здійснюється використання та реалізація туристичних ресурсів, що враховує специфіку окремого туристичного регіону.

Туристичний регіон доцільно розглядати як територіальну систему, у середині якої відбуваються процеси виробництва товарів та послуг, їх розподіл та споживання. Метою стратегічного управління у туристичному регіоні є забезпечення розвитку туристичного бізнесу як важливого сегмента національної та регіональної економіки. Вибір стратегії в конкретних регіонах має визначатися за сукупністю відповідних параметрів: туристичних ресурсів, туристичною інфраструктурою, станом природного середовища, ступенем соціально-економічного розвитку територій тощо.

Стратегія розвитку регіону – це механізм узгодження державних, територіальних і галузевих інтересів та планів. Стратегічне планування розвитку регіону має здійснюватися на засадах концепції сталого гармонійного розвитку. У загальному контексті під сталим розвитком територій слід розуміти напрям соціально-економічних перетворень міських і сільських поселень, спрямований на формування їхнього економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі, насамперед, раціонального використання наявних природних ресурсів та збереження культурної та історичної спадщини [10].

Згідно з теорією управління економічними системами стратегія розвитку регіону повинна обиратися залежно від масштабів об'єкту та з урахуванням його інноваційно-інвестиційного потенціалу. Процес розробки стратегії має включати підготовчий етап, до якого слід залучати громадськість: опис бачення регіону, що спонукає до активної роботи щодо його розвитку; ініціювання спільної роботи в плануванні майбутнього регіону; стимулювання локальних общин, груп інтересів, громадських організацій та інших регіональних учасників до висловлювання своїх думок, а також до спільної діяльності щодо розвитку регіону. Важливо визначити конкурентні переваги регіону, визначити

основні детермінанти, які повинні визначити успішність обраної стратегії розвитку (рис. 1.1.4).

На етапі розробки стратегії розвитку регіону, як території пріоритетного розвитку туризму, доцільно вивчати досвід інших міжнародних регіонів.

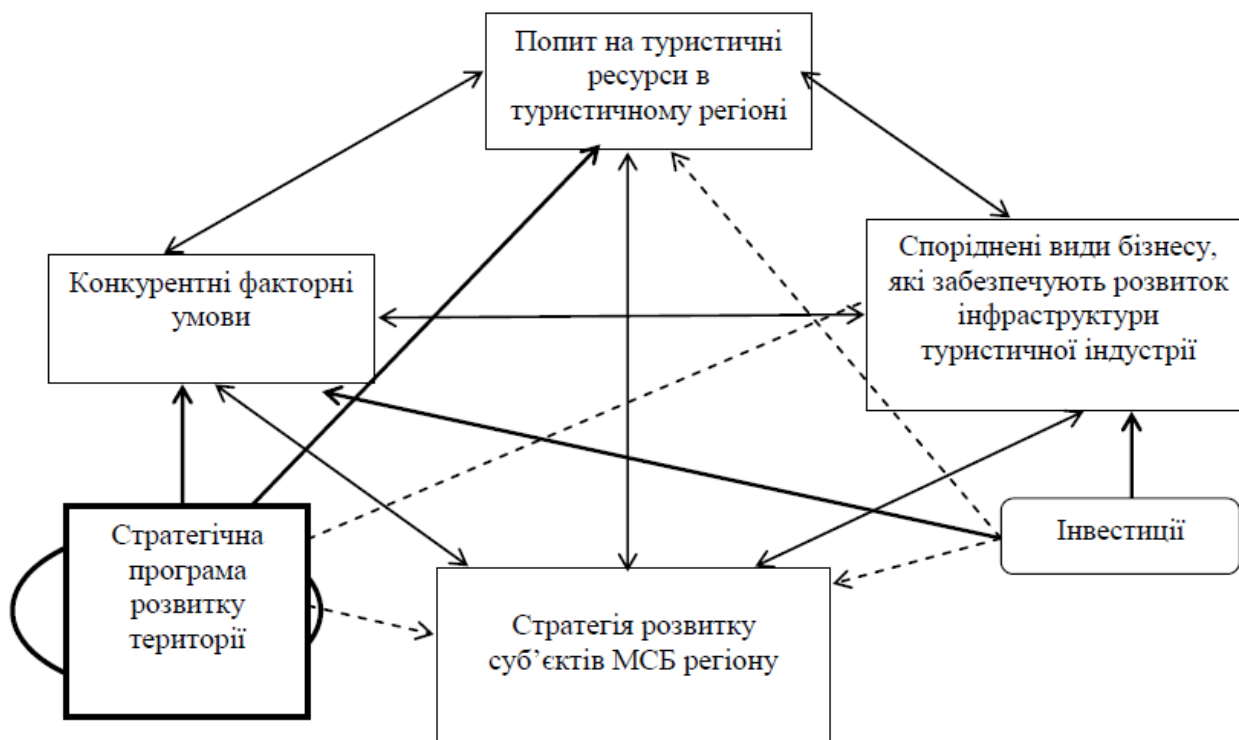

Рис. 1.1.4 Імперативи конкурентної переваги туристичного регіону, за [66]

Згідно з цією концепцією імперативи, які включені в конкурентний ромб, мають загальний характер та формують конкурентне середовище. Ґрунтуючись на концепції національної економіки, висунутої М. Портером, можна адаптувати дану теорію відповідно до туристичного регіону та виділити джерела і фактори його конкурентоспроможності:

- факторні умови;
- попит на туристичні ресурси в туристичному регіону;
- споріднені галузі, які підтримують туристичну індустрію;
- стратегія фірм, їх структура та конкурентоспроможність туристичної регіону.

Першою детермінантою, яка слугує формуванню конкурентних переваг у туристичному регіоні, є факторні умови, які передбачають наступне:

- розвинута туристична інфраструктура;
- капітал, з урахуванням особливостей фінансування туристичної індустрії регіону;
- природні ресурси, до яких входить географічне розташування туристичного регіону та його кліматичні умови;
- людські ресурси, які поділяються за кваліфікаційною та професійною характеристикою;
- науково-інформаційний потенціал, що визначає накопичені регіоном знання, пов'язані зі створенням та наданням туристичних послуг.

Якщо розглядати основні фактори з точки зору конкурентоспроможності, то варто зазначити, що отримання конкурентної переваги залежить не тільки від наявності чи запасу вищезазначених факторів, а й від швидкості їх створення, ефективного використання та механізму вдосконалення.

Виділяють базисні та індивідуальні, загальні та спеціалізовані туристичні факторні умови. В контексті туризму конкурентоспроможність туристичного регіону першочергово визначається базисними факторами, до яких відносяться природні туристичні ресурси. Однак, конкурентоспроможність туристичного регіону, яка заснована лише на природних туристичних ресурсах, вкрай недовговічна, бо завжди існує ризик виходу на туристичний ринок конкурентів з аналогічними, або навіть кращими чи більш дешевими туристичними ресурсами.

Дослідження сутності поняття конкурентоспроможності туристичного регіону з точки зору економічного явища пропонує І. Гончарук. Під конкурентоспроможністю туристичного регіону дослідник розуміє динамічне явище, яке постійно варіюється під впливом різноманітних факторів та чинників [16]. У даному контексті особливо виокремлено, що

конкурентоспроможність туристичного регіону формується у процесі виділення регіону як незалежного економічного суб'єкта конкурентних відносин, які є невід'ємною компонентою загальної стратегії соціально-економічного розвитку території. Також основою конкурентоспроможності туристичного регіону може бути висока конкурентоспроможність його галузей на національному та міжнародному рівнях.

Задля забезпечення стійкої туристичної конкурентоспроможності регіон повинен на основі базисних чинників створити такі переваги, які для інших регіонів були б або важко відтворювальними, або більш витратними. До таких переваг відносяться, зокрема: сучасна туристична інфраструктура та висококваліфікована робоча сила, які, в свою чергу, повинні відповідати потребам споживачів послуг, задачам та меті розвитку туристичної індустрії регіону. У цьому контексті домінуючу роль повинні мати індивідуальні специфічні переваги, які у порівнянні з базовими, можуть бути лише в даному географічному регіоні і стратегія розвитку регіону має базуватися на пошуку саме таких індивідуальних переваг та їх розвитку на основі проектного підходу.

Вдалим прикладом може бути туристичний комплекс «Термальні води «Косино», розташований в с. Косонь (від угор. Mezokaszony) Берегівського району Закарпатської області. Він розміщений посеред гаю, що заряджає могутньою енергією двохсотрічних дубів. Головною особливістю та гордістю комплексу є привабливе розміщення на шлейфі залягання мінеральних термальних вод, що проходить через Францію, Італію, Іспанію, Сербію, Хорватію, Австрію, Швейцарію та Балкани, охоплює Закарпаття, в тому числі Виноградівський і Берегівський райони.

Як показує досвід, недолік базових чинників при зваженій, добре продуманій стратегії розвитку може розглядатися як сильна сторона, тобто фактор додаткового стимулювання створення розвинених факторів, які при відсутності або недоліку базових чинників повинні бути створені з особливою

ретельністю. На переконання окремих фахівців, саме додаткові зусилля при створенні індивідуальних чинників зумовлюють більш високий рівень конкурентоспроможності туристичного регіону [14].

Важливим імперативом розвитку туристичного регіону є попит на внутрішньому ринку на туристичні послуги, що формує обсяг внутрішніх туристських потоків. Цей показник може мати стратегічне значення при визначенні рівня конкурентоспроможності туристичного регіону в межах країни. Це особливо актуально при обмеженні державних ресурсів для розвитку пріоритетних проектів у туристичній галузі. Окрім розміру попиту на туристичні послуги в регіоні велике значення має якість надання туристичних послуг, її відповідність останнім тенденціям розвитку туристичної індустрії.

Як відомо, останні події, пов'язані з анексією Криму та подіями на сході, суттєво вплинули на збільшення попиту на літній відпочинок на узбережжі Чорного моря в Миколаївській, Херсонській, Одеській областях та Карпатському регіоні. Ці обставини є об'єктивними передумовами для розвитку туристичної інфраструктури саме цих регіонів і потребують активного впровадження нових інвестиційних проектів.

Прикладом достатньо успішної реалізації кластерного підходу є гірсько-курортний комплекс «Буковель», який спочатку був спроектований як лижний курорт, тобто ядро з одно- та двоповерховими готелями, стоянками для авто, точками громадського харчування та новими підйомниками і трасами, що постійно будуються по схилах від цього ядра. З 2008 р. завдяки наявності власних джерел мінеральних вод Буковель почав розвиватися як лікувальний і бальнеологічний центр.

Крім цього, сучасний Буковель – це комплекс розваг: велопарк, прогулянки на собачих упряжках, пішохідні маршрути та екскурсії, кінні прогулянки, мотузковий alpine-park, кватрути, Paintball / Airsoft, екстрім-парк, рафтинг, скалодром та інші розваги.

Влітку 2014 р. в Буковелі було відкрито найбільше штучне озеро в Україні площею 6,8 га, розмірами 750×140 м, пляжем протяжністю 2 км, глибиною до 15 м, яке з екологічною системою підігріву і обладнаною територією пляжу взимку перетворюється на ковзанку. Озеро стало наймасштабнішим проектом курорту вартістю майже в 150 млн. грн. Серед відпочиваючих озеро вже отримало назву «Карпатське море».

Саме розвиток суб'єктів бізнесу суміжних галузей слугує третім імперативом, що визначає наявність конкурентних переваг туристичного регіону. Рівень їх кооперації та ефективна взаємодія з фірмами туристичної індустрії складають показник конкурентної переваги туристичного регіону. В рамках взаємодії галузей, що підтримують туристичну індустрію, М. Портер сформулював «кластерний підхід», відповідно до якого конкурентоспроможністю володіють не окремі галузі, а групи галузей (кластери).

Четвертим імперативом, що визначає важливі конкурентні переваги туристичного регіону, є структура та стратегія фірм, конкуренція в туристичній індустрії. При розгляді цього чинника необхідно враховувати той факт, що стратегія і менеджмент компаній, незважаючи на взаємопроникнення культур та методів ведення бізнесу, мають специфічні національні особливості і розбіжності у діловій культурі [41, с. 34].

Таким чином, конкурентні переваги отримують лише ті туристичні регіони, які приділяють достатньо уваги ексклюзивності та унікальності туристичного продукту і розвитку готельно-ресторанного сервісу. Також не варто недооцінювати рівень розвитку підтримуючих галузей.

У наступному параграфі буде розглянуто нормативно-правове регулювання сфери туризму як складову її системи безпеки.

1.2. Нормативно-правове регулювання сфери туризму як складова її системи безпеки на державному та регіональному рівнях

Здійснення туристичної діяльності базується на чіткій правовій основі, яку становить Конституція України, міжнародні правові акти у сфері туристичної діяльності, Закон України «Про туризм» як спеціальний нормативно-правовий акт у сфері туристичної діяльності, галузеве законодавство та підзаконні нормативно-правові акти у сфері туризму. Фахівці з організації туристичної діяльності повинні бути обізнані з основними правовими вимогами щодо ліцензування туристичної діяльності, сертифікації та стандартизації у цій сфері, договірними засадами туристичного обслуговування та партнерської співпраці у галузі туристичної діяльності, гарантіями майнової та особистої безпеки туристів.

Важливу роль у провадженні туристичної діяльності відіграє державна підтримка сфери туризму, тому необхідно орієнтуватися у системі та повноваженнях органів, котрі забезпечують і гарантують відповідні заходи державної цільової підтримки туристичної інфраструктури. Державне регулювання туристичної діяльності є цілеспрямованим впливом органів державної влади на діяльність суб'єктів господарювання у галузі туризму, що надають різноманітні послуги з розміщення, перевезення та організації відпочинку з метою забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку туристичної сфери [35].

У 2017 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Стратегію розвитку туризму і курортів до 2026 року. Метою даної стратегії є створення умов для забезпечення сталого розвитку сфери туризму та курортів, перетворення її у високорентабельну, інтегровану у світовий ринок галузь, що зможе стати

вагомим чинником прискорення економічного зростання, підтримки зайнятості, структурної модернізації економіки, наповнення бюджетів всіх рівнів.

Основні завдання Стратегії включають в себе вирішення проблем комплексного розвитку сфери туризму та курортів, підтримку створення та модернізації туристичної інфраструктури, забезпечення належної якості туристичних та курортних послуг, а також ефективне використання наявного туристичного потенціалу та створення конкурентоспроможного національного туристичного продукту, забезпечення на цій основі сприятливих умов для перерозподілу міжнародних туристичних потоків на користь України та сталого соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому.

Комплексний та мобільний характер сучасного туризму сформував попит на безпечне й комфортне для життя і здоров'я середовище, яке здатне забезпечити всі необхідні умови для реалізації громадянами права на відпочинок та свободу пересування.

В Україні державне регулювання розвитком туристичної сфери (а також забезпеченням безпеки подорожуючих) здійснюється Міністерством інфраструктури. Держава, виступаючи в якості рушійної сили розвитку туризму, повинна створити сприятливі умови щодо співпраці на рівні регіонів та окремих туристичних центрів (турцентрів), та виконати роль загальнонаціонального регулятора процесу забезпечення безпеки туристів.

Основними суб'єктами, які безпосередньо відповідають за реалізацію державної політики у сфері забезпечення безпеки в туризмі, є наступні:

1. Державне агентство розвитку туризму Міністерства інфраструктури України.

2. Національна поліція України:

- департамент патрульної поліції;
- департамент превентивної діяльності (у складі патрульної поліції);
- департамент оперативної служби (у складі кримінальної поліції);

- департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми (у складі кримінальної поліції);

- департамент Укрбюро Інтерполу;

- управління міжнародного співробітництва.

3. Міністерство внутрішніх справ України.

4. Державна служба України з надзвичайних ситуацій:

- департамент державного нагляду (контролю) у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту;

- департамент реагування на надзвичайні ситуації;

- департамент організації заходів цивільного захисту.

Патрульна поліція є структурним підрозділом апарату Національної поліції України з питань, що належать до сфери охорони громадського порядку та забезпечення суспільної безпеки. Вона відповідає за організаційне та нормативно-методичне забезпечення роботи підрозділів патрульної служби, превентивної діяльності та служби дільничних інспекторів. Саме патрульна поліція надає працівникам сфери туризму організаційно-методичну і практичну допомогу, а також здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення керівництва поліції і органів державної влади з питань безпеки в туризмі.

Поступово в Україні змінюється система роботи правоохоронних органів. Реалізація змін позбавить поліцію невластивих функцій, зменшить кількісний і поліпшить якісний склад поліції з урахуванням міжнародних стандартів, оптимізує грошові витрати на їх утримання та підвищить заробітну плату поліцейських. На місцевому рівні буде створена муніципальна поліція, яке матиме подвійне підпорядкування – органам місцевого самоврядування та центральному апарату поліції. Муніципальна поліція буде виконувати функції охорони порядку на вулицях міст. Також, до її компетенції буде віднесено забезпечення безпеки в туризмі [104].

Згідно зі ст. 13 Закону України «Про туризм» безпека в галузі туризму –

сукупність факторів, що характеризують соціальний, економічний, правовий та інший стан забезпечення прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави в галузі туризму.

Посадові особи органів державної влади та органів місцевого самоврядування в межах своїх повноважень вживають заходів, спрямованих на:

- забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на безпечне життя і здоров'я при здійсненні туристичних подорожей;
- забезпечення особистої безпеки туристів, збереження їх майна, незавдання шкоди довкіллю;
- інформування суб'єктів туристичної діяльності про загрозу безпеки туристів у місці тимчасового перебування;
- надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації;
- забезпечення туристам можливості безперешкодного одержання медичної, правової та інших видів невідкладної допомоги, доступу до засобів зв'язку;
- заборону використання туризму з метою незаконної міграції, сексуальної, трудової та інших видів експлуатації громадян;
- охорону туристичних ресурсів України, встановлення гранично допустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля;
- забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань, з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій тощо [63].

Держава забезпечує захист законних прав та інтересів іноземних туристів відповідно до законодавства та міжнародних договорів України.

Першим прикладом новацій у підвищенні рівня безпеки туристів на регіональному рівні може стати досвід Львівського обласного управління з туризму щодо запуску інноваційного пілотного проекту «Туристична поліція».

Згідно з проектом турцентри повинні взаємодіяти з сектором поліції, який контролює центральну частину міста та надає допомогу подорожуючим, здійснює моніторинг стану туристичної інфраструктури, стихійної торгівлі, фіксує всі порушення правопорядку та ін. [93].

Карпатський регіон посідає гідне місце в Україні за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів. В основу розвитку туризму в областях покладено створення організаційних, економічних та матеріально-технічних засад становлення туризму як високорентабельної галузі економіки, важливого засобу культурного та духовного розвитку жителів регіону. Головні заходи формування потужної індустрії подорожей викладені у Програмах розвитку туризму в областях на 2021-2023 рр. (далі – Програми) [36, 54, 55, 66].

Метою Програм є забезпечення на території Карпатського регіону конкурентоспроможної національної туристичної індустрії, як однієї з пріоритетних галузей економіки регіону, що забезпечує потреби споживачів (як українських, так й іноземних) у туристично-рекреаційних послугах, притоку інвестицій, збільшення числа робочих місць.

Серед основних завдань Програм, спрямованих на забезпечення сталого розвитку туризму, слід виділити створення сприятливих передумов формування якісного та конкурентоспроможного туристичного продукту та забезпечення виконання необхідних заходів безпеки в туристичній і курортно-рекреаційній сферах на регіональному рівні.

З питань безпеки в туризмі у Програми включено наступні заходи:

1. Заходи інформаційного облаштування маршрутів активного туризму:
 - розробка мобільного додатка для застосування з путівником по місту;
 - облаштування громадських місць, зон відпочинку безкоштовним інтернетом, розробка, виготовлення і розповсюдження безкоштовних карт міста

в місцях масового скупчення туристів;

- створення карти маршрутів для туристів;
- виготовлення та встановлення вуличних покажчиків з двомовною інформацією;
- створення туристичних інформаційних центрів (ТІЦ);
- встановлення та утримання інформатів на залізничних вокзалах та в міжнародних аеропортах;
- розробка єдиного візуального стилю вуличної навігації;
- упровадження системи сертифікації готелів та ресторанів туристичних центрів;
- створення в області «Туристичного колл-центру».

2. Організація спеціалізованого автобусного парку для туристичної сфери.

3. Проведення семінарів з питань безпеки для працівників туристичної сфери.

4. Організація та проведення регіональних, всеукраїнських та міжнародних форумів і конференцій з питань безпеки у сфері туризму [36, 54, 55, 66].

Одним з найважливіших елементів організації туризму в країні є забезпечення безпеки життя та здоров'я подорожуючих. Безпека туристів передбачає цілий комплекс заходів у рамках національного законодавства, що гарантують безпеку їх переміщення по території держави, збереження здоров'я, життя і майна.

Світове співтовариство завжди приділяло велику увагу розробці заходів безпеки туризму. При виконавчій раді Всесвітньої туристичної організації (ВТО) в 1994 р. було створено Комітет з якості туристського обслуговування, який безпосередньо відповідає за розробку питань безпеки та захисту туристів.

Першу Міжнародну конференцію з безпеки туризму було проведено 9-11

червня 1995 р. у шведському місті Естерсунді з ініціативи ВТО. В її підсумковому документі було зазначено, що «безпека туризму стосується широкого спектра питань: проблеми нещасних випадків, захворювань, інфекційних хвороб та епідемій, тероризму, воєнних ускладнень і конфліктів, піратства, криміногенної ситуації та рівня злочинності, розповсюдження наркотиків, радіоактивного та іншого зараження місцевості, проституції, вандалізму і будь-яких форм насильства, комплексного розгляду всіляких ризиків у сфері туризму в цілому» [4, с. 52].

Конференція прийняла «Естерсундську декларацію з безпеки туризму та зменшення ризику при здійсненні подорожей». Документом було заплановано створення при ВТО Міжнародної оперативної групи із забезпечення безпеки та захисту туристів, яка буде сприяти вирішенню наявних проблем безпеки у сфері туризму. Перед новоствореним підрозділом були поставлені наступні цілі:

- задоволення специфічних вимог безпеки та захисту туристів;
- визначення базових критеріїв «безпечного туристичного центру»;
- розробка механізму термінових консультацій, рекомендацій та попереджень з безпеки і захисту туристів на міжнародному рівні;
- сприяння, спонсорство та контроль за своєчасним виявленням проблем у галузі безпеки та захисту туристів;
- боротьба зі злочинністю у сфері туризму;
- визначення напрямків дослідницької діяльності в галузі безпеки та захисту туристів.

Істотним аспектом в організації роботи із забезпечення безпеки туристів є координація зусиль з численними урядовими установами і відомствами, адміністрацією турцентрів, підприємств індустрії туризму та засобами масової інформації.

В основу розробки положень національної політики в галузі безпеки

туризму має бути покладений аналіз чинників, які впливають на розвиток індустрії подорожей. На підставі положень державної політики, на місцевому та регіональному рівнях на базі планів складаються практичні рекомендації для туристичних підприємств.

Процес розробки політики та планування безпеки туризму на державному (національному) рівні може бути представлений у вигляді схеми, зображеної на рис. 1.2.1.

Рис. 1.2.1 Етапи планування безпеки у сфері туризму, за [67]

Відповідно до міжнародних рекомендацій ВТО політика в галузі безпеки повинна будуватися за наступними напрямками [1, 116]:

1. Визначення принципів, завдань і заходів з безпеки туристів.

2. Розробка основних напрямків роботи урядових відомств, що відповідають за реалізацію відповідних елементів політики.

3. Співпраця та координація всіх зацікавлених структур у вирішенні проблем безпеки.

4. Узгодження перерозподілу ресурсів для досягнення поставленої мети.

За прийняття рішень у сфері безпеки туризму на регіональному рівні відповідає місцева влада. Однак у повсякденному житті, через складність виникаючих ситуацій, специфічних особливостей життєдіяльності самих туристичних центрів, ВТО рекомендує створювати локальні системи безпеки відвідувачів і населення на території самих туристичних комплексів. Такі локальні системи безпеки туристів повинні відповідати критеріям, визначеним законодавством, та зобов'язані:

- інформувати туристів про можливі небезпеки під час подорожі;
- створювати безпечні умови в місцях надання туристичних послуг, забезпечувати належне облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій;
- забезпечувати спеціальні вимоги безпеки під час надання туристичних послуг з підвищеним ризиком;
- забезпечувати туристів кваліфікованими фахівцями туристичного супроводу, спеціальним спорядженням та інвентарем;
- забезпечувати навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм, попередження нещасних випадків та надання першої медичної допомоги;
- забезпечувати надання оперативної допомоги особам, які постраждали під час подорожі, транспортування потерпілих;
- оперативно інформувати органи місцевої влади та відповідальних осіб про надзвичайні ситуації, в яких опинилися туристи, подавати відомості про зниклих осіб.

Особи, які організовують експлуатацію туристичних ресурсів, зобов'язані

забезпечувати виконання вимог щодо охорони довкілля та охорони культурної спадщини, а також вживати заходів щодо забезпечення мінімізації або припинення шкідливого впливу на довкілля і соціально-культурне середовище та компенсувати завдані їм при цьому збитки.

Надання необхідної допомоги туристам, які опинилися у надзвичайній ситуації в межах території України, здійснюється спеціалізованими державними, комунальними та приватними службами, а також рятувальними командами, що утворюються відповідно до законодавства [23].

Партнери створення багаторівневої системи безпеки подорожуючих представлені на рис. 1.2.2.

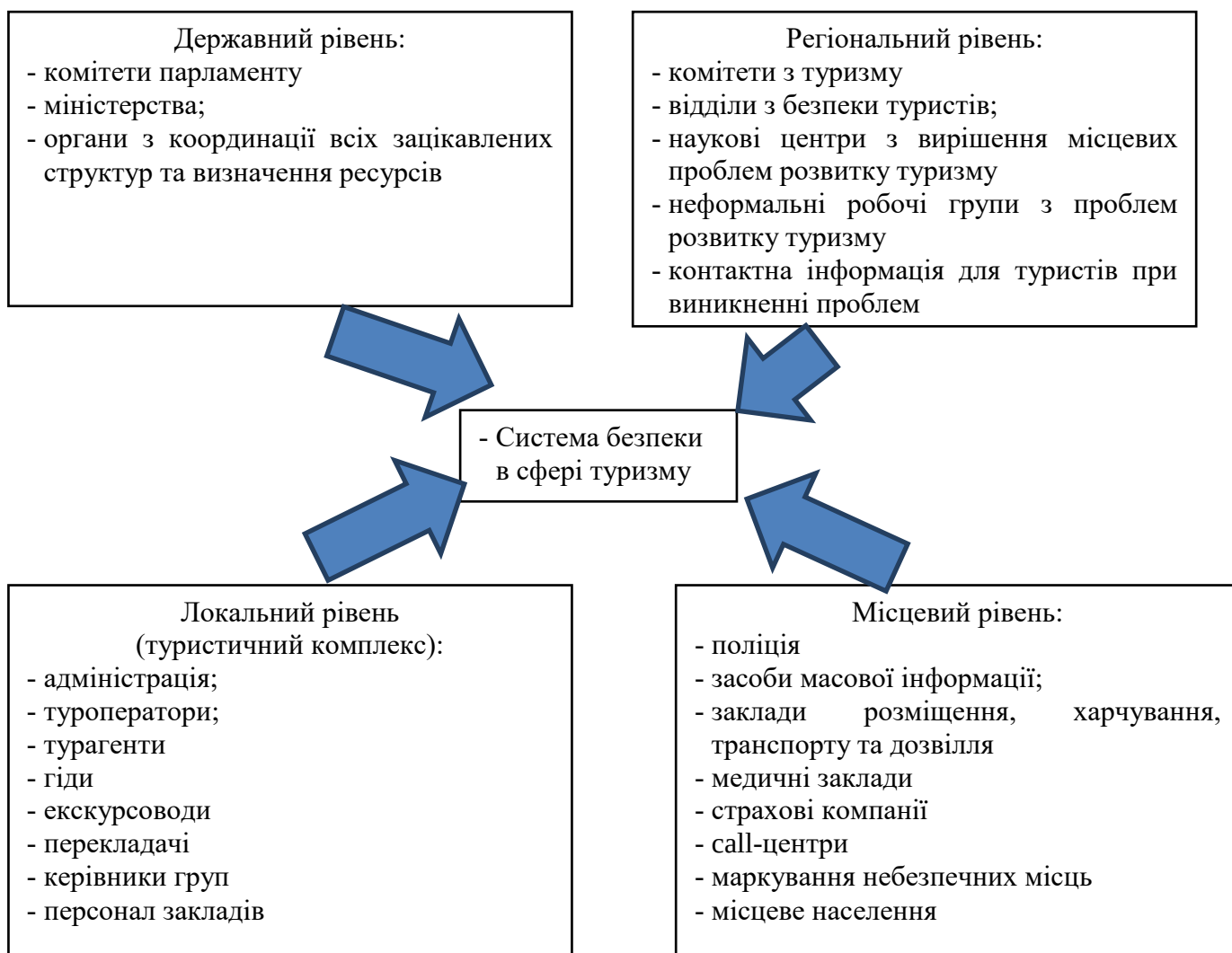

Рис. 1.2.2 Суб'єкти системи безпеки в сфері туризму, за [67]

Механізм створення місцевої системи безпеки полягає в об'єднанні всіх суб'єктів туристичної сфери для забезпечення захисту відвідувачів і місцевого населення на систематичній основі. Метою такого заходу є прагнення створити атмосферу солідарності та взаємної зацікавленості всіх учасників.

Для профілактики здійснення дрібних крадіжок планують наступні заходи:

1. Постійний контроль за зберіганням та порядком видачі ключів від номерів. Введення електронних замків, з обов'язковим кодуванням пластикового ключа в офісі головного адміністратора. Дія коду обмежується часом мешкання в номері гостя. Система обслуговування в готелі повинна забезпечити недоступність ключів для сторонніх.

2. Ефективна система охоронних заходів на підприємстві. Цілодобове спостереження за входами до готелю та системою коридорів, з використанням внутрішньої системи відеокамер та інших засобів. Розміщення відеокамер у стратегічно важливих місцях у вестибюлі, біля стійки касира, на поверхах. Постійне стеження працівниками служби безпеки готелю за всім, що відбувається на екранах моніторів, встановлених в офісі.

3. Проведення періодичних тренінгів зі співробітниками готелю щодо закріплення навичок дій у надзвичайних ситуаціях.

4. Ефективна кадрова політика, яка безпосередньо впливає на зниження кількості злочинних проявів.

5. Належна пильність працівників, які обслуговують номери. Мотивація персоналу в особистій зацікавленості у безпеці гостей та їх майна.

6. Належне освітлення всіх приміщень загального користування, входів у готель, у фойє і на стоянках.

7. Скорочення до мінімуму кількості відвідувань готелю в нічний час. Готелі та мотелі є підприємствами вільного доступу для туристів в будь-який час, однак неприпустимо проникнення сторонніх осіб. Працівники повинні

вміти відрізнити за зовнішнім виглядом зареєстрованих гостей від сторонніх осіб [93, с. 375].

Крім того, безпеку в номерах можна забезпечити за допомогою спеціального обладнання дверей, установки сейфів в номерах, окремої системи сигналізації і т. ін.

На сучасному етапі все більше уваги приділяється впровадженню інноваційних електронних систем безпеки. Вони використовують мережу комп'ютерів останнього покоління і новітні технології, що допомагають підвищити ефективність операцій і мінімізувати помилки при здійсненні розрахунків.

Санітарно-профілактичні заходи в готелі пов'язані з постійним контролюванням температури та чистоти повітря, чистоти білизни та приміщень, якості води та їжі.

Крім цього міжнародні стандарти для всіх категорій готелів передбачають:

- відповідність приміщень архітектурним та технічним специфікаціям, обов'язковим для всіх громадських будівель;
- встановлення та експлуатацію, відповідно до правил техніки безпеки, електроприладів, газового, водопостачального та каналізаційного обладнання;
- забезпечення відповідного рівня безпеки клієнтів готелю та збереження їх речей [98, с. 115].

При вирішенні питань безпеки туристів у закладах харчування основна увага адміністрації приділяється розробці планів дій персоналу та відвідувачів підприємств на випадок виникнення непередбачених ситуацій.

Для контролю за якістю питної води та продуктів харчування в закладах сфери туризму рекомендується застосовувати принципи системи критичних контрольних показників [33].

Важливою проблемою закладів харчування є крадіжки продуктів,

столових приладів та посуду, що значно знижує прибуток, призводять до вимушеної заміни страв у меню, підробці звітних документів та зрештою негативно позначається на клієнтах. Створення системи ефективного контролю дозволяє стежити за надходженням, зберіганням і видачею товарно-матеріальних цінностей.

У підприємствах дозвілля, як і в інших секторах туризму, повинні враховуватися потенційні фактори ризику та реалізовуватися заходи щодо забезпечення безпеки на території об'єкта. У музеях, театрах, виставкових залах, інших об'єктах, де на обмеженій площі відбувається велике скупчення людей, повинні прийматися спеціальні заходи безпеки. Вони включають плани евакуації з чітким позначенням запасних виходів і маршрутів евакуації, а також регулярну перевірку запасних виходів, не допускаючи їх блокування. Якщо об'єкт має релігійне, патріотичне або культурне значення, екскурсоводи повинні проінформувати туристів про те, як вони повинні бути одягнені і як їм слід поводитися, щоб не образити почуття місцевих мешканців [41, с. 51].

Найбільш визначні історичні пам'ятки, великі музеї та виставки, можуть мати потребу в додатковому контролі з боку спеціальної охорони і місцевих органів правопорядку.

Якщо природні та культурні пам'ятки знаходяться на значній відстані від міських центрів і туристичних комплексів, то в безпосередній близькості від них повинні розташовуватися медичні заклади та правоохоронні підрозділи. Персонал закладів туристичної сфери також повинен завжди бути готовий надати першу допомогу в надзвичайних ситуаціях, а у разі потреби допомогти в організації консультацій у лікарів, які володіють іноземними мовами.

Організація масових заходів, таких, як офіційні зустрічі, конференції та з'їзди є постійно зростаючим напрямком туризму. Незважаючи на розвиток сучасних засобів зв'язку, зустрічі з колегами по професії обумовлені необхідністю в прямих безпосередніх особистих контактах.

Спеціальні рекомендації щодо забезпечення безпеки під час проведення великих ділових заходів були розроблені Міжнародною асоціацією конгрес-центрів у співпраці з іншими міжнародними організаціями [34, с. 39].

В даному керівництві передбачено виконання наступних дій:

- розробка загального плану заходів безпеки (оцінка рівня та специфічних ознак небезпеки і планування запобіжних заходів);
- заходи протипожежної безпеки;
- безпека на робочому місці (оцінка загроз безпеки працівників індустрії масових заходів);
- медична допомога (перша допомога, гігієна харчування);
- цивільна відповідальність;
- дії у випадку непередбачених обставин;
- відносини з громадськістю («паблік-релейшнз»).

У інструкції також зазначено, що брифінги з питань безпеки для персоналу повинні плануватися заздалегідь і охоплювати всіх учасників.

Програма заходів безпеки для кожного об'єкта підприємства розваг туристичної сфери розробляється окремо. Керівник підприємства зобов'язаний здійснювати ефективні заходи, спрямовані на забезпечення майнової та особистої безпеки гостей, своїх працівників та майна закладу.

Санітарія, гігієна та чистота – базові вимоги до всіх закладів туристичної сфери, незалежно від їх категорії, рівня комфорту, ступеня привабливості та унікальності. Подібна політика вимог щодо туристичних комплексів, насамперед, свідчить про повагу до відвідувачів і здійснює найбільш сприятливий вплив на стан здоров'я місцевого населення.

Існують певні медико-санітарні правила, щодо уникнення небезпечних інфекційних захворювань для туристів [98, с. 130]:

- забезпеченість питною водою та напоями гарантованої якості;
- обережне використання напоїв зі льодом, який може бути виготовлений

з неякісної води;

- триразове харчування продуктами, які пройшли промислову обробку, заборона використання нетрадиційних страв (гарячі бутерброди, їжа та продукти з лотків без сертифікатів якості, їжа з простроченим терміном зберігання, вживання сирих овочів або салатів з них);

- мешкання в приміщеннях, забезпечених централізованим водопостачанням і каналізацією;

- ретельне промивання фруктів і овочів очищеною водою, миття рук перед їжею, користування тільки індивідуальним посудом;

- виключення випадків попадання води до рота при купанні у водоймах.

При появі щонайменших симптомів захворювання подорожуючий повинен негайно отримати екстрену лікарську допомогу. Самолікування викликає, як правило, посилення хвороби і може призвести до найтяжчих наслідків.

Всесвітня туристична організація рекомендує національному регулятору в сфері туризму розглянути питання про організацію обов'язкового страхування подорожуючих, яке допоможе приватним і державним службам (консульствам) у вирішенні багатьох проблем масового туризму.

Як правило, туристи вирішують питання про доцільність придбання страховки під час придбання туру. Туроператори та турагенти зобов'язані:

- проінформувати туристів про існування страховки;
- сприяти укладанню страхового договору;
- включити страховку в пакет послуг або надати можливість замінити її на інший страховий поліс.

Служби допомоги під час туру дають можливість подорожуючим бути захищеними у разі надзвичайних обставин, допомагають відновитися після нещасних випадків та здійснюють пов'язані з цим непередбачені витрати. Створення інформаційної бази даних для програм безпеки посилює роботу з

реалізації плану забезпечення безпеки туристів на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Урядові відомства та міжнародні організації розвинених країн надають інформацію про потенційні загрози туризму, такі як політична нестабільність, соціальні заворушення, природні лиха, загрози терористичних актів, серйозні збої у роботі транспорту, епідемії та інші фактори, які становлять небезпеку для мандрівників.

Такі відомості містять бюлетені консульської інформації, які готуються для всіх країн і включають також: дані про імміграційні правила; правила обміну валюти; медичну обстановку; нестабільні регіони; рівень злочинності і заходи безпеки; адреси посольств і консульств у цих країнах [3].

Регіональні та місцеві туристичні фірми, клуби, товариства та приватні інформаційні агентства повинні поряд з рекламно-інформаційними та маркетинговими матеріалами надавати останні дані про заходи щодо забезпечення безпеки туристів.

Доступна інформація про небезпечні регіони допоможе уберегти подорожуючих від можливих неприємностей. У деяких випадках допускається видання та поширення карт безпечних районів міста. Транспортні компанії, готелі, системи комп'ютерного бронювання, туроператори та турагенти зобов'язані надавати клієнтам інформацію щодо забезпечення безпеки туристів.

Звичайні правопорушення (крадіжки, пограбування, шахрайство і т. і.). За статистичними даними ВТО близько 3% всіх мандрівників під час подорожей стають жертвами злочинів. Найбільш розповсюдженими злочинами стали пограбування, шахрайство при обміні грошей, крадіжки готівки та особистого майна туристів. Кількість злочинів зростає під час здійснення самостійних подорожей і зменшується при організованому туризмі. Туристи віком до 30 років, особливо жінки, піддаються більшому ризику, ніж особи старше 50 років і батьки з маленькими дітьми [13].

Організована злочинність (вимагання, примушення до заняття проституцією, насильницькі злочини та ін.). Офіційними заходами міжнародної боротьби з організованою злочинністю стали наступні:

- обмеження в'їзду злочинців в країну;
- визначення причин актів насильства і підготовка спеціальних рекомендацій для туристів і туристичного бізнесу;
- надання точної інформації про істинний рівень ризиків та шляхів і способів їх уникнення або зведення до мінімуму;
- забезпечення підтримки з боку місцевого населення, зацікавленого в розвитку туристичного бізнесу;
- створення атмосфери нетерпимості до правопорушників в туристичних центрах.

Серед реальних небезпек тероризм займає одне з останніх місць, але при виборі місця проведення відпустки мандрівники найчастіше враховують такі ризики. Зважаючи на те, яку велику економічну шкоду може бути завдано туристичній індустрії терористичними актами, злочинні групи навмисно обирають туризм як мішень для здійснення відповідного політичного тиску.

Вимоги щодо забезпечення соціального та правового захисту туристів, у першу чергу, покладаються на державу. Юридична, інституційна і судова система держави повинні ефективно вирішувати питання безпеки туристів.

На жаль, на даний час в Україні немає єдиної національної політики в галузі захисту та безпеки туристів, в якій визначалися б головні напрями та цілі для влади, організацій і туристичного бізнесу. Тому вивчення і використання міжнародного досвіду в цій галузі дозволить прискорити прийняття найважливіших рішень у цьому напрямку.

Наступний параграф дослідження розкриватиме рекреаційну індустрію в системі економічних пріоритетів Карпатського регіону.

1.3 Рекреаційна індустрія в системі економічних пріоритетів Карпатського регіону

Зміна соціально-економічних пріоритетів і суспільних трансформацій позначились і на розвитку туристичної індустрії, яка набирає рис, притаманних галузі світового господарства, попри обмеження попереднього етапу розвитку. Реформування української економіки на ринкових засадах стало передумовою утворення специфічного міжнародного ринку туристичних послуг, а нові суспільні орієнтири призвели до перетворення механізму формування попиту. Як механізм врівноваження попиту-пропозиції, саме туристичний ринок є формою організації споживання.

Створений у Карпатському регіоні виробничий потенціал, його структура і ефективність є прямим результатом реалізації економічної політики командно-адміністративної економіки в Західних областях України. За рахунок екстенсивного нарощування виробничих потужностей, в першу чергу в природоексплуатуючих галузях, багатий край був активно перетворений у сировинний придаток.

Слід зазначити, ще в 1990 р. в регіоні було зосереджено 9,2% основних фондів, у тому числі 9,7% основних невикористаних фондів України. Вироблялося майже 12% національного доходу. Приблизно такою ж була частка регіону в загальному обсязі споживання матеріальних благ і послуг населення. У ті ж роки в економіку Карпатських областей щорічно спрямовувалось в середньому 9-10% інвестицій.

Таким чином, певний ріст економічних показників, безперечно, був викликаний виключно дією екстенсивних факторів, які вже останніми роками вичерпали себе і не дають ніяких вагомих доходів у регіоні.

Фактично, в Карпатському регіоні сформувався індустріально-аграрний тип господарського комплексу з розвинутою промисловістю та багатогалузевим

сільським господарством в якому вирощують:

- продукцію тваринництва (м'ясну, молочну);
- зернові культури;
- овочівництво (огірки, капуста, морква, редис та інші);
- садівництво (яблука, груші, сливи);
- бджільництво (набирає розвитку в окремих районах);
- птахівництво (кури, гуси, індики, качки);
- крільництво, козарство та інші напрямки діяльності.

Ці галузі сільського господарства, які мають достатньо розвинуту структуру в Карпатському регіоні, сприяють розвитку рекреації, туризму і забезпеченню регіону свіжими сільськогосподарськими продуктами харчування, а також значної кількості туристів.

Варто також відзначити, що Карпатський регіон за своєю укрупненою структурою наслідує загальну структуру господарства України, за винятком Львівської області, яка наближається до промислово розвинутих районів країни.

Необхідно також наголосити, що у 1990 р. регіон давав 32,7% товарної продукції лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості, 10% машинобудування, металообробки, промисловості будівельних матеріалів, легкої і харчової промисловості.

Особливістю розвитку сільського господарства Карпатського регіону є низька землезабезпеченість. Показники забезпеченості на душу населення сільськогосподарськими угіддями та ріллею найнижчі в Україні (відповідно 0,4 га та 0,24 га при середньому по Україні 0,78 га та 0,67 га). Слід зазначити, що регіон, на який припадає 6,4% площі сільськогосподарських угідь держави та 5,3% ріллі, виробляє 10% продукції сільського господарства України. Разом з тим можна констатувати, що агропромисловий комплекс нині не забезпечує потреб населення регіону в продуктах харчування, в останні роки знижується

виробництво усіх видів продуктів харчування сільськогосподарського виробництва. Значна частина їх постачається з інших країн – переважно Польщі, Туреччини та ін.

Завезення продуктів харчування з інших країн нині пояснюють іншими причинами, до яких можна віднести:

- продаж товарів (продуктів за демпінговими цінами);
- низький розвиток фермерства в регіоні;
- високі податки, що діють в країні, не дають можливості вітчизняному виробникові розширити виробництво; нестабільна фінансова система;
- слаба державна підтримка сільськогосподарського виробника з боку державних органів влади;
- відтік капіталу за межі України та низька участь іноземних інвесторів в економіці, зокрема галузях сільськогосподарського виробництва.

Соціальна ситуація в регіоні має чітку тенденцію до загострення, що є наслідком загальнонаціональної економічної кризи і прорахунків в соціальній політиці попередніх років. Але якщо розглядати матеріально-технічний стан регіону, який майже не розвивається, то демографічна ситуація має критичну ситуацію. Стрімко падає приріст населення, загострюються депопуляційні процеси. Для прикладу по Львівській області приріст населення останніми роками становив всього 0,5 чол. на 1000 жителів. За рахунок міграційних переміщень за останні роки чисельність населення області зменшилась на 9 тис. чоловік.

Необхідно відзначити процес старіння населення: кожний п'ятий мешканець Львівщини – особа пенсійного віку. За останні роки кількість осіб пенсійного віку збільшилась на 5,7%, а загальна чисельність населення - на 1,1%. Подібні процеси спостерігаються і в інших областях регіону.

В останні роки значне загострення соціальних проблем викликане ще й фактором зайнятості населення. Карпатський регіон у цьому плані завжди був

надлишковим. Тепер же ця картина доповнилась появою офіційно зареєстрованих безробітних, чисельність яких у 2020 р. становила 8,8% від усього працюючого населення [88]. Крім того зберігається досить високий рівень прихованого безробіття, який за експертними оцінками складає 40-45%.

На фоні загального падіння життєвого рівня населення України не є винятком і Карпатський регіон. Населення регіону має порівняно низькі середньодушові доходи, основний компонент яких – заробітна плата робітників і службовців та оплата праці сільським працівникам зростає значно повільнішими темпами, ніж в інших регіонах по Україні.

Структура споживання населення характеризується поступовим збільшенням грошових витрат на купівлю товарів в основному продуктів харчування і зменшення витрат на купівлю послуг.

Отже, така ситуація створює деформовану структуру особистого споживання життєвих благ, в якій домінуюче місце займають витрати на харчування, а в їх складі – продукти рослинного походження. Регіон займає провідне місце в державі по споживанню найменш цінного у біологічному відношенні продовольства – хліба і хлібопродуктів.

Для підтвердження цього наведемо приклад, що в більшості розвинутих країн світу питома вага витрат на харчування, одяг та взуття складає 15-20% сімейного бюджету. В Карпатському регіоні цей показник в 3-4 рази вищий. У розвинутих країнах така картина спостерігалася 70-80 років тому.

Важливою для регіону є проблема розвитку матеріально-технічної бази соціальної інфраструктури. Нині існує реальний розрив між нормативними показниками і фактичним рівнем забезпеченості населення об'єктами соціальної сфери.

Для більшої частини Карпатського регіону характерна суттєва антропогенна ландшафтів і значна забрудненість середовища. Хоча на відміну від інших регіонів України (Донбас, Придніпров'я) поширення забруднення не

має загального площинного характеру.

В певних місцях Карпатського регіону, наприклад, у межах Дрогобицької агломерації (Дрогобич, Борислав, Стебник, Трускавець), де розвинуті гірничо-хімічна, нафтопереробна, лакофарбова та інші галузі промисловості, ставиться під загрозу розвиток рекреаційного господарства. Загрозлива екологічна ситуація склалася в межах Львівсько-Волинського вугільного басейну, в зонах впливу Яворівського і Роздольського ВО "Сірка", Калуського ВО "Оріана".

За показниками забруднення повітря і вод регіон займає загальне четверте місце, за забрудненістю ґрунтів мінеральними добривами – перше і пестицидами друге місце.

Відносно висока забрудненість повітря зумовлена наявністю на території регіону окремих агресивних виробництв, котрі дають основну частину забруднення.

Особливу тривогу викликає висока забрудненість ґрунтів регіону мінеральними добривами та пестицидами. Цьому в значній мірі сприяє галузева спеціалізація сільського господарства по виробництву овочів і технічних культур, особливо деяких ранніх сортів овочів і фруктів. Якщо врахувати рекреаційну цінність території, то проблема екологічної безпеки є однією з першочергових.

Слід відзначити також те, що в результаті нераціональної економічної політики і непродуктивних дій в регіоні сформувалась деформована економічна система, яка в загальному є соціально непривабливою, екологічно та економічно неефективною.

Отже, за останні роки нагромадилось багато соціально-економічних проблем, гострота і необхідність яких з усією силою проявились в наші дні. Оцінюючи ситуацію в регіоні за критеріями цивілізованих націй, шукаючи найоптимальніші шляхи до процвітання і прогресу, треба рахуватись з тими негативними явищами і фактами, які виникли і мають місце, а саме:

- соціально-економічна структура регіону страждає виробничою однобокістю: майже 3/4 працюючих зайняті у виробничій сфері, що говорить про соціально несприятливий характер регіональної економіки;

- існують відчутні територіальні диспропорції в розвитку продуктивних сил, які проявляються в розвитку рівнинної частини і соціальній відсталості гірських районів;

- промисловість регіону, як і в цілому його господарство, є еколого небезпечною, а окремі виробництва і галузі з відсталими технологіями взагалі несумісні з природою краю;

- орієнтація деяких галузей промисловості, особливо машинобудування, на привізну сировину (комплектуючі) і прискорені темпи розвитку природоексплуатуючих галузей (сірка, ліс, калійні солі, нафта, газ, вугілля) зробили регіональну економічну систему мало придатною до виживання в критичних ситуаціях;

- у регіоні чітко простежується тенденція до різкого погіршення демографічної ситуації: падає приріст населення, йде процес старіння населення. Кожен п'ятий житель регіону пенсіонер. Існує реальна загроза генофонду регіону, а саме:

- поступово загострюється соціальна ситуація, пов'язана з проблемами безробіття і зайнятості населення, яку підсилює ще й той факт, що тут вже давно був надлишок трудових ресурсів, який було зроблено штучно заподіяні в попередні роки екологічні збитки природі, які сьогодні доповнюються марнотратством і безгосподарністю, спричинили значне погіршення стану навколишнього середовища, викликали деградацію унікальної природи Карпат.

Аналіз географічних, природних, історичних, економічних умов показує, що Карпатський регіон на етапі становлення державності і входження України у світове господарство має унікальний шанс стати своєрідним полігоном, де розумна економічна політика може успішно поєднати регіональні, державні та

міжнародні інтереси країни, забезпечивши при цьому прогрес у соціально-економічному житті регіону.

Варто відзначити, що необхідно вже вибрати правильний стратегічний курс розвитку регіону, взявши до уваги те, що Карпати є географічним центром Європи, а в природному відношенні – унікальною екологічною системою на заході України, отже при формуванні політики освоєння цього краю необхідно розумно використати його геополітичні переваги і зберегти екологічний феномен території.

Майбутня соціально-економічна модель Карпат має бути економічно вигідною для України і екологічно сумісною з прилеглими територіями сусідніх країн.

Необхідно також відзначити, що через Карпатський регіон проходять усі сполучення із країнами Заходу як транспортними засобами (автомобільний, залізничний дорожній), так і повітряне та трубопровідне, що міцно поєднує регіон з сусідніми країнами.

Сусідські відносини Львівської області з Польщею, Закарпатської – з Чехією, Чернівецької області з Румунією – робить сприяють умовами інтеграції України в західні країни.

Налагоджені шляхові сполучення роблять регіон привабливим для туризму та економічної співпраці у всіх напрямках діяльності.

Досліджуючи передумови розвитку туристичної галузі, Т. І. Ткаченко відзначає, що для своєчасної і ефективної реакції на турбулентний характер розвитку ринків туристичних та інформаційних послуг підприємствам туристичного бізнесу необхідне стратегічне передбачення і новітній арсенал управлінських інструментів стратегічного аналізу. А це можливо тільки на базі ґрунтовних досліджень, що передбачає необхідність багатогранного осмислення та адаптації фундаментальних положень стратегічного управління до нинішніх особливостей розвитку туризму. Одночасно постає завдання

теоретичного обґрунтування і методологічного переосмислення стратегічного розвитку підприємств туризму за результатами якісних і кількісних змін у системі їх організації та управління [91].

Відомо, що туризм як специфічний вид діяльності охоплює багато галузей економіки – від будівництва до транспортних перевезень. Тому важко точно оцінити, який сегмент підприємств зайнятий у сфері туризму, адже туризм підтримує зв'язки з різноманітними підприємствами інших секторів економіки: сільськогосподарськими, заводами з виробництва транспортних засобів, меблевими фабриками тощо [43].

Для кожного туристичного регіону джерела конкурентоспроможності та фактори, що на них впливають, можуть бути загальними або індивідуальними та визначатися природно-кліматичними умовами, територіальним розташуванням, наявністю туристичних об'єктів, їх якістю тощо. Виявлення джерел і факторів конкурентоспроможності туристичного регіону дозволяє ефективно поєднувати їх і використовувати для формування конкурентоспроможності регіону в цілому.

Конкурентоспроможність в туристичній індустрії відображає продуктивність використання туристичних ресурсів на рівні регіону, в тому числі й міжнародному. Передумовою конкурентних переваг у туристичній індустрії виступає наявність туристичних ресурсів та туристичної інфраструктури в міжнародному регіоні. Проте це не може слугувати підставою для залучення міжнародного туристичного регіону до економічної діяльності при відсутності туристичної активності, бо в такому випадку туристичний регіон виступає лише як культурно-історична цінність в її соціально-культурологічному аспекті. При наявності групи невикористаних туристичних ресурсів створюється серйозна потенційна можливість для появи конкурентних

Для оцінки туристичної привабливості окремих областей регіону варто застосовувати такий методологічний підхід.

В систему оцінки туристичної привабливості доцільно включати найбільш репрезентативні показники, які можуть зацікавити туристів, а саме [11]:

- показник розвитку санаторної інфраструктури за кількістю місць в санаторіях в розрахунку на тис. населення області;
- кількість готельних місць в розрахунку на тис. населення області;
- показник криміногенної ситуації в області, який показує кількість скоєних злочинів в розрахунку на 100 тис. населення.

Фактично цей показник можна вважати коефіцієнтом безпеки, оскільки його зниження свідчить про соціальний добробут у середовищі (певний спокій в криміногенному середовищі).

Для оцінки туристичної привабливості, на наш погляд, досить важливим є показник екологічного благополуччя. Для оцінки екологічного благополуччя варто використовувати показник викидів забруднюючих речовин на км кв. в тоннах.

Фактичне значення всіх показників, включених до системи оцінки туристичної привабливості регіонів, загалом по регіону прийнято за 1. Шляхом порівняння відповідних показників по кожній області до середнього по регіону можна знайти коефіцієнт відносної оцінки окремих факторів до середнього по регіону.

Шляхом перемноження коефіцієнтів по кожній області можна знайти суму їх добутків, з яких знайшли корінь в четвертій степені, який ми приймаємо за інтегральний показник туристичної привабливості кожної області.

Згідно підрахунків [11] найбільшу туристичну привабливість має Львівська область з інтегральним показником туристичної привабливості 1,25. На другому місці знаходиться Закарпатська область (0,98), на третьому – Івано-Франківська (0,94), а на останньому – Чернівецька область (0,65).

Лідером туристичної привабливості є Львівська область; переважно за рахунок культурно-пізнавального туризму. Цікавим є те, що останніми роками за своїми показниками туристичної привабливості зрівнюються Закарпатська та Івано-Франківська області, в яких популяризується гірський та лікувальний туризм. Чернівецька область значно відстає, хоча має непогані перспективи щодо розвитку гірського туризму та екотуризму.

Першим кроком до виявлення конкурентних переваг регіону є ретельний ретроспективний аналіз соціально-економічного розвитку регіону, а далі на його основі проводиться комплексний SWOT-аналіз.

Сутність методу стратегічного планування ґрунтується на застосуванні прийомів та методів, таких як SWOT та PEST-аналіз. SWOT-аналіз дозволяє визначити сильні та слабкі сторони і регіональні переваги у порівнянні з конкурентами, можливості та потенційні небезпеки в майбутньому. Натомість, PEST-аналіз дозволяє виділити та провести оцінку факторів, які впливають на зовнішнє середовище регіону. Аналіз факторів дасть змогу визначити вплив на конкурентоспроможність регіону у теперішньому та майбутньому часі.

Зменшення кількості туристів, що відвідали Карпатський регіон за останні роки, вражає, і така ситуація зумовила необхідність дослідження сильних та слабких сторін – характеристику конкурентних переваг Карпатського регіону.

До сильних переваг варто віднести:

- потужний рекреаційний і туристичний потенціал;
- вдале розташування туристичного регіону;
- національно-етнографічні особливості регіону;
- можливість розвитку спортивно-оздоровчого, культурно-пізнавального, ностальгічного, релігійного та інших видів туризму;
- наявність гірськолижних курортів;
- розвинуту мережу культурних закладів;

- наявність багатонаціональних унікальних пам'яток архітектури.

Серед слабких переваг туризму Карпатського регіону назовемо:

- низький рівень розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури;
- недостатньо якісні туристичні продукти для різних цільових груп туристів;
- брак об'єктів готельного господарства відповідно до світових стандартів;
- невідповідність якості послуг у сфері обслуговування рівню міжнародних стандартів;
- недостатнє транспортне сполучення в деяких областях.

Подолання слабких переваг сприятиме значному розвитку туристичної діяльності в Карпатському регіоні та стимулюватиме пов'язані галузі економіки країни.

Основні етапи даного аналізу дозволять виявити ключові фактори впливу на формування туристичного іміджу регіону: політичну ситуацію, що складається з нормативно-правової бази діяльності території, структуру управління територією, суспільно-політичну ситуацію; економічну ситуацію, що містить кластер-структуру економіки території, розвиток малого бізнесу, стан попиту (попит населення, інвестиційний попит підприємств, попит державних органів влади, чистий експорт-імпорт); соціальну ситуацію, яка акцентує увагу на тенденціях демографічного розвитку; стан розвитку соціальної сфери, базові цінності городян, рівень і стиль життя; технологічну ситуацію, котра складається з рівня розвитку інноваційних технологій у кластерах території [47].

SWOT-аналіз є основою для формування стратегії розвитку регіону з урахуванням впливу зовнішнього і внутрішнього середовища, який дозволяє визначити негативні і позитивні фактори, що впливають на діяльність регіону як і зовні, так і з середини, допомагає правильно оцінити можливості, які відкриваються перед регіоном у майбутньому. Тому він є важливим

аналітичним інструментом для вибору оптимальної стратегії і прийняття ефективних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну позицію, а також його конкурентні переваги [17].

При застосуванні методики проведення SWOT-аналізу регіону доцільно її поєднувати з прийомами експертного оцінювання. До групи експертів доцільно залучати провідних фахівців, науковців, громадських діячів.

Для формування концепції розвитку регіону, як туристичного, необхідно здійснити комплексний аналіз розвитку регіону за останні 5-7 років за такими складовими:

- природно-ресурсний потенціал регіону;
- економічний розвиток;
- соціальний розвиток;
- екологічне становище в регіоні.

Для проведення оцінки можливостей і загроз зовнішнього середовища доцільно залучити фахівців з консалтингу і провести якісний аналіз ринку та визначити напрями розвитку туристичної інфраструктури. Завершити етап аналізу необхідно формуванням матриці SWOT-аналізу для кожного із складових розвитку регіону з урахуванням сильних, слабких сторін, можливостей і загроз.

На основі проведеного аналізу необхідно здійснити вибір стратегії розвитку туристичного іміджу регіону та ключові напрями її реалізації. Процес розробки програм, пошуку інвесторів, розробки системи преференцій має поєднуватися з регіональними програмами інноваційно-інвестиційного розвитку територій.

Однак слід зазначити, що SWOT-аналіз має певні недоліки, які потрібно враховувати в процесі оцінки. До них відносяться:

- необхідність збору й обробки великого масиву інформації;
- ризик неврахування привабливих можливостей;

- необхідність оцінки деяких напрямків за якісними критеріями;
- певний рівень суб'єктивізму в оцінках експертів;
- невеликий строк користування результатами аналізу через мінливість зовнішнього середовища.

Таким чином, можна стверджувати, що конкурентоспроможність регіону – це здатність економіки одного регіону конкурувати з економіками інших регіонів (як в межах країни, так і поза її межами) з метою підвищення ефективного використання наявних ресурсів та забезпечення належної якості життя населення.

Задля успішного та ефективного функціонування туристичної галузі Карпатського регіону необхідним є його фінансове забезпечення, головною метою якого буде створення якісного середовища щодо залучення та перерозподілу фінансових коштів для розвитку туристичного регіону. Виділення та розподіл фінансових ресурсів у туристичному регіоні забезпечить формування таких важливих напрямів розвитку, як просування національного туристичного продукту, формування інвестиційних проектів, пов'язаних з реконструкцією туристичної інфраструктури, здійснення якісної рекламної та інформаційної діяльності, вітчизняних та міжнародних туристичних виставок, ярмарок, презентацій, семінарів тощо.

Варто зауважити, що фінансове забезпечення галузі туризму характеризується наявністю деяких специфічних особливостей, пов'язаних з механізмом її функціонування. Завдяки фінансуванню суміжних сфер діяльності туристичної галузі, серед яких різні заклади розваг, готельне та ресторанне господарство, транспортні засоби обслуговування та транспортна інфраструктура, досягається соціальний ефект, який полягає у використанні модернізованої туристичної інфраструктури не тільки особами, що подорожують, а й місцевим населенням.

Фінансування туристичної галузі державою залежить, перш за все, від

місця та ролі туристичної галузі в національній економіці. Спираючись на світову практику, можна стверджувати, що в багатьох країнах перше місце у цьому процесі відводиться державі.

Політика українського уряду у сфері туризму протягом останніх років (2003-2014 рр.) постійно коливалася між необхідністю інвестування в туризм з метою створення додаткових робочих місць і прагненням скоротити витрати бюджету.

Навіть у найкращі роки (2007-2008 рр. та 2012 р.) сума фінансової підтримки розвитку туризму державного бюджету України не перевищувала 30 млн. грн., що, наприклад, у 6 разів менше суми фінансової підтримки санаторно-курортних установ Управління справами Верховної Ради України та Державного управління справами.

Основними напрямками фінансового забезпечення туристичної галузі виступають прямі та опосередковані джерела фінансування. Розглядаючи прямі джерела фінансування, варто виокремити ресурси місцевого бюджету, позабюджетні та індивідуальні ресурси туристичних підприємств. До опосередкованих слід віднести залучений капітал за рахунок засобів приватного та іноземного капіталу, а також кошти громадських організацій.

Крім того, враховуючи світовий досвід, в Україні слід підвищити роль державної політики розвитку туризму країни в цілому, а також цільового просування окремих туристських продуктів на вітчизняному та міжнародному ринках. Адже туризм як галузь одна з перших піддається негативному впливу кризових явищ. В умовах нестабільної економічної ситуації та скорочення доходів населення вважає за краще знизити витрати в першу чергу на відпочинок і подорож.

Наступний етап дослідження – аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу сфери туризму в Карпатському регіоні.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК СФЕРИ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу сфери туризму в Карпатському регіоні

Туристично-рекреаційний потенціал Карпатського регіону у поєднанні з вигідним географічним положенням, досить розвинутою транспортною мережею є важливою передумовою заохочення іноземних туристів до відвідання Карпат. Для підтвердження вищесказаного можна навести наступні основні аргументи.

1. Наявність природно-ресурсної бази. Природною базою для розвитку туристично-рекреаційного комплексу є понад 80 джерел мінеральних цілющих вод, достатніх для оздоровлення понад 7 млн. чол. у рік [37, с. 57]. Розвідано також значні запаси лікувальних грязей та озокериту (місто Борислав та смт. Східниця). Ці ресурси у поєднанні з сприятливими кліматичними умовами є природною базою розвитку санаторно-курортної справи.

Карпати мають потужний потенціал для розвитку різних видів туризму – мальовничі ландшафти, рельєф створюють сприятливий фон для короткотривалого відпочинку. Карпати не мають альтернативи в Україні щодо розвитку гірськолижного спорту на рівні світових стандартів.

2. Вигідне географічне положення. Регіон розташований в центрі Європи, через нього проходять різноманітні зв'язки, а непогана транспортна доступність є сприятливим фактором залучення контингенту відпочиваючих з різних регіонів України та країн Європи. Карпати можуть служити своєрідним полігоном дислокації центрів міжнародного бізнесу, що стимулюватиме ріст комерційного та ділового туризму.

3. Фактор територіального поділу праці. В Україні фактично є два

регіони, умови яких дозволяють забезпечити процес задоволення суспільних потреб в рекреаційних послугах, а саме: Чорноморсько-Азовський регіон та Карпатський регіон.

На фоні перевантаженості першого і зростаючому туристичному попиті Карпати виступають такою територією, яка може реалізувати незадоволений попит населення на оздоровлення і відпочинок.

4. Екологічний феномен території. Порівняно високий рівень екологічної безпеки і наявність великих запасів мінеральних вод для лікування радіаційних захворювань обумовлюють потребу в створенні в Карпатах широкої мережі оздоровниць для населення. Крім того, природа Карпат в порівнянні з іншими регіонами зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан. А для різних форм відпочинку і туризму це дуже важливо. І враховуючи винятково важливе – клімато- і водорегулююче значення Карпат як для України, так і для сусідніх Європейських держав, гостро стоїть питання збереження унікальної природи цього краю. Якщо відкинути чисто консервативні варіанти виконання цього завдання, то туризм і відпочинок в екологічно обґрунтованих межах можуть виступати активною формою забезпечення екологічної безпеки Карпат.

5. Соціально-економічна специфіка гірських місцевостей. В гірських районах чотирьох карпатських областей проживає біля 1,3 млн. чол., тобто близько 20% всього населення. З них третя частина на висоті 500 м. і вище. Гори створюють специфічні надзвичайно складні умови проживання та господарювання, особливо у сільському господарстві. Тому гостро стоїть проблема зайнятості населення тих районів, і як результат низький рівень матеріального добробуту жителів гір.

6. Економічна конкурентоспроможність рекреаційної сфери. Стрімкий розвиток туризму, особливо за останні 50 років, дозволив визначити його як "феномен XX століття". Це стосується і Карпатського регіону, розвиток

міжнародного туризму в якому слід вважати доцільним та перспективним.

Окремої уваги потребують також території компактного проживання національних меншин у Закарпатській області, які традиційно використовуються для організації екскурсійних, оздоровчих та гастрономічних турів. Незважаючи на те, що Карпатський регіон активно використовуються вітчизняними туроператорами для організації турів різної спеціалізації, частка власне етнічних турів у загальному асортименті навіть спеціалізованих туристичних компаній є невеликою [94]. Водночас, попит на етнічні тури територією регіону є досить високим.

Карпатський регіон в межах України – унікальна природна гірсько-лісова екосистема, яка займає 37,0 тис. км², або 6,1% від усієї території країни (рис. 2.1.1) [51]. Розташований на заході України. До складу входять Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області. Регіон межує з Польщею, Румунією, Молдовою, Угорщиною і Словаччиною. Зв'язки з західними сусідами простежуються як на виробничому рівні, так і в сфері культури, в особливостях національного складу району. Територією проходять найважливіші транспортні шляхи [30].

Рис. 2.1.1 Географічне положення Карпатського регіону

Це своєрідні «легені», де формуються три чверті стоків Дністра, Прута, Тиси та інших великих європейських рік. Найціннішим природним ресурсом регіону, є ліс, який займає особливе місце. У таблиці 2.1.1 наведено, що у відсотковому співвідношенні до площі регіону найбільш залісненою є Закарпатська область. Ліс є регулятором клімату, має незамінне водо- і ґрунтозахисне значення, є місцем рекреації, туризму, оздоровлення людей.

Таблиця 2.1.1

Територія та лісистість адміністративно-територіальних областей Карпатського регіону України на 2021 р., складено за [23]

Адміністративно-територіальні одиниці, області	Загальна територія, тис. га	В тому числі площа суші, тис. га	Площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок, тис. га	Лісистість, %	
				За загальною площею	За площею суші
Закарпатська	1275,3	1257,1	656,7	51,4	52,2
Івано-Франківська	1392,7	1369,3	571,0	41,0	41,7
Львівська	2183,1	2140,6	621,2	28,5	29,0
Чернівецька	809,6	791,1	236,7	29,2	29,9

Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал регіону в поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи є достатньо вагомою передумовою розвитку і відпочинку, орієнтованою як на внутрішнього споживача, так і на обслуговування іноземного контингенту.

Рослинний та тваринний світ Карпатського туристичного району характеризується значним різноманіттям, обумовленим висотною поясністю та широтною зональністю. Тільки в Карпатах налічується понад 2 тис. видів рослин, серед яких понад 100 ендеміків. Українські Карпати характеризуються значною залісненістю території (понад 40 %). У видовому складі гірських лісів переважають смерека та бук, в рівнинних лісах поширені бук, дуб, граб, сосна. Це сприяє організації санаторно-курортної справи. Велике різноманіття

лікарських рослин, диких плодів, ягід та грибів сприяє розвитку туризму.

Щодо фауни, то тільки хребетних нараховується 435 видів. Широко представлені тут всі основні класи тварин: ссавці, птахи, плазуни, земноводні. Проте окрасою лісів є ссавці та птахи. Ссавців у Карпатах 74 види, що становить майже 77 % складу ссавців України [51].

Різнноманітними мінеральними водами багата Львівська область. З восьми типів мінеральних вод, що застосовуються в бальнеології, в Львівській області є сім. На їх базі розвиваються такі курорти як Моршин, Великий Любін, Трускавець, Східниця, Шкло та інші оздоровниці. До лікувальних бальнеологічних ресурсів Львівщині належать також лікувальні торф'яні грязі Немирівського, Велико-Любінського, Моршинського родовищ та родовище Шкло. За показником балансу прогнозних ресурсів, розв'язаних і затверджених запасів мінеральних вод регіон посідає перше місце серед усіх областей України.

Бальнеологічний курорт Трускавець – один із найпопулярніших курортів України, розташований на висоті 350 м над рівнем моря. Найвідомішою водою курорту є «Нафтуся», вживання якої сприяє виведенню піску і дрібного каміння з нирок, нормалізації обміну речовин і зміцненню імунітету. Подібним курортом є Східниця, що також є бальнеологічним курортом, багатим на мінеральні води. У безпосередній близькості від Східниці знаходиться Національний природний парк – «Соколівські Бескиди», У Східниці відсутні помислові підприємства, відповідно природа зберегла тут свою чистоту та первозданність. На території курорту розташовано 38 джерел мінеральних вод, різним за складом. Є серед них знамениті «Нафтуся», «Боржомі», залізисті і бромні води. Один із найвідоміших курортів Прикарпаття є Моршин. Разом із красивою природою і чистим повітрям, курорт налаштовує на відпочинок повним спектром оздоровчих процедур і наявністю великої кількості джерел мінеральних вод, які покращують роботу практично всіх внутрішніх органів

людини і організму в цілому [40].

Щодо інших областей Карпатського регіону, то Закарпатська область славиться Шаянським, Квасівським, Новополянським, Полянським, Міжгірським та Ужоцьким родовищами, Івано-Франківщина – Ужоцьким [51].

Лікувальні властивості мінеральних вод, найбільш вивчених родовищ, їх дебіт, а також перспективи використання дали можливість на території області виділити п'ять основних курортних зон.

Першу групу становлять вуглекислі лужні мінеральні води таких родовищ, як Новополянське, Лужанське, Свалявське, Неліпинське, Пасіцьке та інші, які знаходяться на території Свалявського та Мукачівського районів. На базі цих вод функціонують санаторії «Сонячне Закарпаття», «Поляна», «Квітка полонини», «Карпати», «Синяк».

До другої зони перспективного розвитку санаторно-курортних закладів відносять мінеральні води Соймівського родовища (Міжгірський район). Мінеральна вода курорту досить добре вивчена, є аналогом мінеральної води есентукського курорту.

До третьої зони належить Драгівське родовище. На базі цієї води функціонує санаторій – профілакторій на 200 місць.

До четвертої зони відносять слабо – і мало мінералізовані мінеральні води Рахівського родовища, сіл Кобилецької Поляни і Квасів. На території міста є 14 мінеральних джерел типу нарзан. Дебіт – 30-90 м³ на добу. Їх можна використати для організації промислового розливу мінеральних лікувальних і столових вод. Мінеральна вода Квасівського родовища за вмістом мікроелементів і мінералізацією, а також за своїми лікувальними властивостями вигідно відрізняється від аналогічних миш'яковистих мінеральних вод південного Сахаліну, Нахічеванської автономії, Північної Осетії і Західної Європи. Тут функціонує санаторій «Гірська Тиса» на 300 місць.

До п'ятої зони відносять мінеральні джерела Ужанської долини. Ужоцьке родовище само виливає вуглекислу середньо мінералізовану гідрокарбонатну натрієву мінеральну воду типу нарзан.

Другим лікувальним природним фактором в регіоні є мікроклімат, для лікування різних захворювань органів кровообігу, травлення, дихання та опорно-рухового апарату. Заслуговує на увагу використання мікроклімату соляних шахт для лікування хворих бронхіальною астмою та іншими неспецифічними захворюваннями легень.

Слід сказати, що лікувальний мікроклімат, в якому є ті, або інші солі, в тому числі й кухонна, тісно пов'язані з морем або родовищем соляних покладів (ціликів). На території Закарпаття у селищі Солотвині вже 200 років добувають сіль, яку за своїми якостями відносять до вищої категорії (наявність 99,2% чистого хлористого натрію і лише 0,8 % – різні домішки у вигляді вулканічної золи та інших порід). У минулому розробка солі в Солотвино велась відкритим способом, пізніше – на глибині.

За останні 30 років науковими дослідженнями встановлено, що мікроклімат карстових печер з високодисперсним аерозолем гідрокарбонату кальцію і високою іонізацією та соляних виробок з аерозолем хлористого натрію позитивно впливають на патологічний процес у бронхолегеновому апараті. При цьому спостерігаються певні зміни основних функцій органів дихання, серцево-судинної та ендокринної систем [36].

Одною з найвідоміших печер Закарпаття є карстова печера Дружба (Романія) – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Дружба вважається найбільшою печерою Українських Карпат. Сумарна довжина її ходів становить понад 1 км, загальна глибина – 48 м. Вхід у печеру, що простяглася під землею аж до самої річки Малої Угольки, розташований на дні карстової лійки. У печері тече два струмки, які зливаються в єдиний потік. Температура повітря становить +8,5.

Заради безпеки вхід до печери обгороджений. Потрапити у підземелля можна лише зі спеціальним спорядженням та з провідником, до того ж отримавши дозвіл від адміністрації заповідника [31].

Сталактитова печера (печера Вів) – геологічна пам'ятка природи місцевого значення. Перебуває у віданні Карпатського біосферного заповідника. Довжина ходів близько 50 м. У печері були зроблені цінні палеонтологічні та археологічні знахідки [53].

На правому березі Малої Угольки навпроти скелі Вів, але вище на 80 м, височіють красиві скелясті бескиди Копиця і Чурь. На скелі Чурь нараховують 7 карстових порожнин. Печери невеликі за розміром, довжиною від 8 до 30 м, закладені вздовж тріщин вапнякового масиву. Середня температура порожнин становить 5° С, вологість 100%.

Провідне місце в Карпатах займає спортивно-туристична рекреація, яка поєднує заняття спортом, туризмом, мисливством і рибальством. Спортивною базою державного значення є «Україна» у Ворохті. Провідні туристичні бази – «Прикарпаття», «Гуцульщина», «Сріблясті водоспади», «Карпатські зорі» на Івано-Франківщині; «Світанок», «Латориця», «Нарцис», «Трембіта», «Тиса», «Говерла» - Закарпатті. Туристичні маршрути державного значення проходять через мальовничі гірські ліси до найвищої гори Говерла.

Сприятливі умови в Карпатському регіоні для занять мисливством і рибальством, але ці види рекреаційної діяльності до деякої міри обмежені відповідними строками і певними місцями.

Найбільш масовою і неорганізованою є утилітарна рекреація, яка поєднує аматорський збір грибів, дикоростучих ягід, горіхів, лікарських рослин і квітів з відпочинком у лісі. Цим видом рекреації охоплені практично всі ліси – від передгірних до високогірних районів. У періоди дозрівання ягід, горіхів, появи грибів десятки тисяч мешканців міст і сіл виїжджають в ліси, нерідко на досить великі відстані від населених пунктів.

Досить поширена в Карпатах пізнавальна рекреація, головна мета якої – духовний розвиток людини, збагачення її знань щодо живої і неживої природи, рослинного і тваринного світу. Вона здійснюється переважно шляхом організованих екскурсій у дендрарії, дендропарки, меморіальні лісопарки, до пам'яток природи, на особливо цінні природні об'єкти і комплекси. Великий інтерес виявляють відпочиваючі до краєзнавства, історичних та архітектурних пам'яток, на які багаті Карпати. Для пізнавальної рекреації в окремих лісових масивах створюються пізнавальні або навчальні стежки. Перші такі стежки створені в Трускавецькому та Івано-Франківському лісництвах Дрогобицького лісгоспу [69].

Найбільш визначні пам'ятки природи та об'єкти, які інтенсивно використовуються для пізнавальної реакції в Карпатському регіоні:

- Скелі Довбуша – химерні громади кам'яних скель заввишки 25-30 м. Величезні камені-велети – Монах, Піка, Ведмідь та Одинець – ніби вишикувалися півколом у веселому гуцульському танку. В скелях видовбані печери, походження яких по-різному трактується в легендах. Достовірне те, що вони служили людині захистом від ворогів. У 1744 році під час походу на Дрогобич і Турку тут перебував легендарний Довбуш зі своїми опришками. Скелі Довбуша – одне з найпопулярніших в Прикарпатті місць масового відпочинку і туризму;

- Арборетум «Діброва» має пізнавально-рекреаційне і наукове практичне значення. Це пам'ятка садово-паркового мистецтва державного значення. В арборетумі є чотири відділення, в яких вирощуються різноманітні листяні й шпилькові деревні породи і чагарники. Тут широко представлені різні екотиби з Європи, Азії та Північної Америки. В арборетумі зібрана найбільша в Карпатах колекція кедрових сосен;

- Тисовий заказник «Княж-Двір» унікальна жива пам'ятка історії рослинності на Прикарпатті. Це один із найбільших в Україні природних

осередків тиса ягідного [91].

- Галицький Національний природний парк – центр реабілітації диких тварин, що потрапили в біду, і не можуть вижити в природі без допомоги людини, музей «Природа землі Галицької» в якому представлені діорами (об'ємні зображення) мальовничих природних місць парку, екосистеми, рослинний і тваринний світ; екзотаріум – тут можна побачити і почути чарівний спів птахів із різних країн світу;

- природний заповідник «Горгани» – природний еталон недоторканої діяльності людини центральної частини Українських Карпат. Містить єдиний в Європі і світі масив пралісу сосни кедрової європейської. Горгани – це масив Українських Карпат, що тягнеться в північно-західному напрямку від долини Прута до долини Мізунки. Разом із атмосферою «дикості», віддаленістю від цивілізації і неймовірними краєвидами стає фантастичною приманкою для туриста. На території заповідника практикується тільки науковий туризм. 45 стаціонарів пралісів утворюють 14 науково-пізнавальних стежок;

- Карпатський національний природний парк – перший і один із найбільших в Україні природних парків. Тут знаходяться археологічні пам'ятки, що мають вік 15 тис. років, і пам'ятки дерев'яного народного зодчества XIV-XIX ст. У парку створено 48 туристичних маршрутів, діє мережа стаціонарних рекреаційних пунктів, влаштовано екологічні та науково-пізнавальні маршрути, добре розвинена інфраструктура сільського зеленого туризму, діє низка закладів стаціонарної рекреації. Варті уваги гора Говерла, озера – Несамовите, Марічейка та Криве, гірські та водні траси, музей Яремча;

- Карпатський біосферний заповідник – створений у 1968 році, входить до мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Охоплює всі природно-кліматичні пояси Карпат - від рівнини до альпійського поясу в межах висот 180-2061 метрів над рівнем моря. В межах заповідника знаходиться гора Говерла та інші найвищі вершини Українських Карпат (Петрос, Бребенескул, Ребра, Гутин-

Томнатик, Поп Іван Мармароський, Близниці), географічний центр Європи, найбільші в Європі ділянки букових та буково-ялицево-смерекових пралісів, Долина нарцисів, найбільші карстові печери Українських Карпат [91].

Найпопулярніші місцевості для розвитку гірськолижного туризму в Карпатах – це Буковель, Яблуниця, Славське, Драгобрат, Боржавські полонини, гори Красія та ін.

Функціонують чотири основні гірськолижні курорти: Буковель, Яблуниця, Славське та Драгобрат. Найпопулярніший з них Буковель. Він знаходиться в селі Поляниця Закарпатської області на висоті 900 м над рівнем моря. Назва цього гірськолижного курорту походить від гори (1129 м), на схилах якої він розташований. Це найкраще технічно об'єднаний гірськолижний курорт країни. Загальна довжина його трас досягає 20 км, з яких близько 95% забезпечені снігогенеруючим устаткуванням. Загальний перепад висот до 500 м. Важливою особливістю Буковеля є те, що всі лижні траси пов'язані між собою. Буковель добре обладнаний бугельними і крісельними підйомниками. На схилах встановлені веб-камери, які забезпечують лижників інформацією в режимі он-лайн про стан погоди і особливості снігового покриву безпосередньо на трасах.

Курорт Яблуниця розташований неподалік Яблунецького перевалу. Має 10 бугельних підйомників довжиною від 100 до 1100 м. Характерною особливістю цього курорту є розмаїття трас різного рівня складності, і мабуть, найзручніший під'їзд до них.

Гірськолижний курорт Славське бере початок з XVIII ст., коли Галичина належала Австро-Угорщині. Тут будувалися готелі, трамплін, кліматотерапевтична станція. Нині Славське відновлює славу гірськолижного курорту європейського значення. Тут на чотирьох горах прокладені гірськолижні траси, які не поступаються відповідним трасам Австрії і Швейцарії, працюють крісельні і бугельні підйомники. Славське – місце як для

професіоналів, так і для аматорів, а також для проведення змагань.

Інтенсивно розвивається гірськолижний курорт Драгобрат. Це найвисокогірніша лижна база країни (1400 м над рівнем моря). Така висота, а також підковоподібна експозиція схилів масиву Свидовець дає змогу мати з листопада до травня стабільний сніговий покрив, потужність якого місцями досягає до 5 м. Це створює просто ідеальні умови для сноубордистів. Є дитяча траса і три підйомники. Драгобрат – єдине місце України, де можливе катання на сніжниках у червні та першій половині липня. Їх довжина сягає 500 м [52].

Активно розвивається в Карпатах і зелений туризм. Під час відпочинку за методикою зеленого туризму люди мають змогу пізнавати природу, культуру та історію краю. Зелений туризм дає змогу відпочити від метушні великого міста, забути про свої щоденні клопоти і насолоджуватися природою в екологічно чистих місцях. Сільський туризм – це унікальний шанс повернутись до природи, зустріти світанок високо в горах, відпочивати з вудкою біля тихого озера, прогулятися карпатською полониною, назбирати білих грибів, кататися на конях, відвідати справжню баню, відчувати тишу та спокій сільської місцевості, побачити зсередини народні традиції, познайомитися з ремеслами, скуштувати смак традиційної кухні [25].

Можливостями організації зеленого туризму у Карпатах володіють Верховина, Ворохта, Космач, Шешори, Пістинь і т.п. і пропонують туристам різноманітні активності: збирання грибів та ягід, велосипедні та кінні прогулянки, рибалку, похід на полонину, де туристи зможуть побачити, як живуть вівчарі високо в горах. За останні століття мало що змінилось: воду набирають із джерела і гріють на вогні, розведеному прямо в домі. Вівчарі дуже гостинні і обов'язково почастиють туристів трьома видами місцевого сиру з домашнім хлібом і маслом [26].

Також важливими об'єктами пізнавального туризму є міста Карпатського регіону, а саме Львів, Чернівці, Ужгород, Івано-Франківськ, Мукачево, Яремче,

Ясиня, Татарів, Свалява і т.д. (рис. 2.1.2).

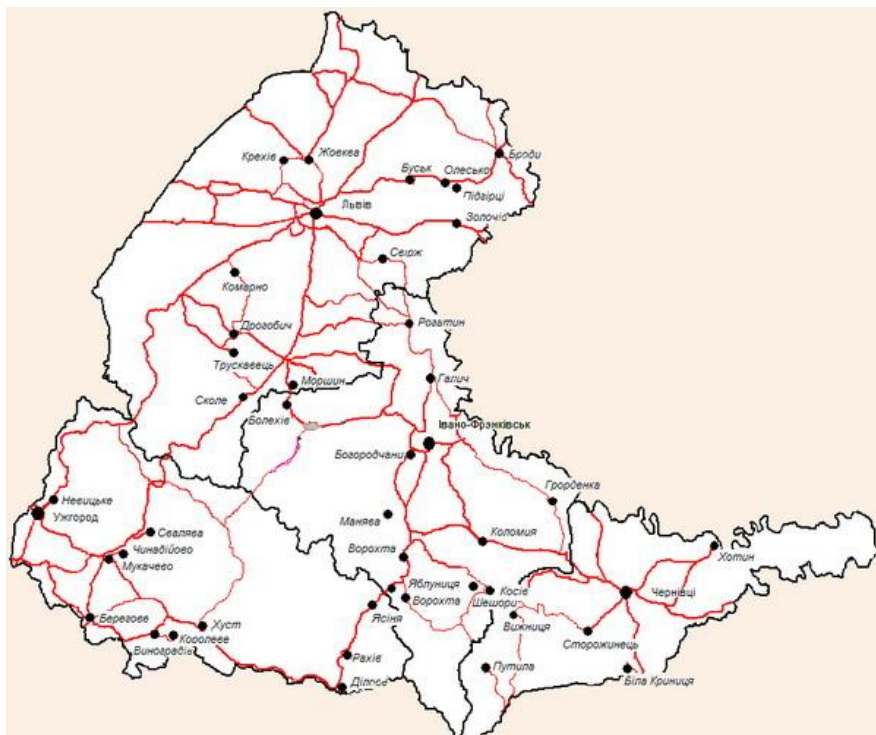

Рис. 2.1.2 Соціально-культурний каркас території Карпатського регіону [30]

Найбільш насиченим архітектурними пам'ятками Карпатським районом є Львівська область. Негласною столицею західноукраїнських земель є місто Львів. Архітектурна спадщина Львова формувалась впродовж віків і носить на собі відбитки багатьох архітектурних стилів, а історичний центр Львова, що почав формуватися в середні віки, не має аналогів в Україні і віднесений до списку ЮНЕСКО. З-поміж визначних архітектурних споруд міста слід згадати будівлі, що складають неповторний ансамбль площі Ринок: ратушу, палац Корнякта та чорну кам'яницю, палац Любомирських. У Львові значним чином розвинена рекреаційно-розважальна інфраструктура: жителі та гості міста можуть відпочити у численних парках та скверах, кав'ярнях та ресторанах, відвідати театри чи музеї.

Найбільшим осередком Івано-Франківщини, в якому сконцентрована значна частина архітектурної спадщини області, є Івано-Франківськ.

Найстарішими спорудами міста є костел Пресвятої Діви Марії та палац, що належав нащадкам засновника міста – коронного гетьмана с. Потоцького, а також ратуша, що довгий час правила за в'язницю.

Івано-Франківщина – колиска Галицького князівства. До наших часів збереглися руїни замку його столиці – міста Галича, на базі пам'яток якого в наші дні створений національний заповідник «Давній Галич».

Неформальною столицею Гуцульщини є Коломия, відома своїми архітектурними пам'ятками, серед яких найстаріша в області дерев'яна церква Благовіщення XVI ст., коломийська гімназія, в стінах якої здобували освіту В. Стефаник, Л. Мартинович, М. Черемшина, будинок ратуші, що був свідком багатьох історичних подій. Коломия – є центром музейництва. Тут функціонують музей народного мистецтва та широковідомий, музей писанкового розпису.

Курортно-туристичними центрами області є Болехів, Косів, Яблуниця, Яремче, Ворохта, Шешори.

Архітектурні пам'ятки Закарпатської області відрізняються особливою специфікою, що підкреслює власну історичну долю регіону. Ужгород – адміністративний центр Закарпатської області. У XIV ст. в місті будується замок, що належав феодалам Другетам. Нині в ньому розміщені експозиції картинної галереї та краєзнавчого музею. Результатом тривалого релігійного протистояння між католиками та протестантами стала поява у XVII ст. будівель єзуїтської колегії та костелу, які в наші часи правлять за кафедральний собор греко-католицької церкви та єпископську резиденцію.

Своєю славною історією та кількістю архітектурних пам'яток майже не поступається обласному центру м. Берегове, закладене в XI ст. як центр розвитку виноградарства. Знаковими для регіону і країни є туристичні ресурси сіл Ділове та Королеве. У першому з них а одними з розрахунків знаходиться географічний центр Європи, про що свідчить скромний обеліск, а у другому

знайдено найдавнішу в Україні ранньопалеолітичну стоянку (500 тис. р. т.). Символом м. Мукачево є одна з найоригінальніших середньовічних споруд – замок паланок XI ст. Серед інших пам'яток Миколаївський монастир XVII ст., церкви так костели, ратуша, житлові будинки. Руїнами замків XIII ст. відомі с. Невицьке, м. Хуст, с. Чинадійово, культовими спорудами – Рахів, Свалява, Хуст, Ясіня.

На стику української, угорської, турецької та румунської культур формувалась архітектурна спадщина Чернівецької області. Особливо визначною вона є у м. Чернівці. Її представляють дерев'яні Миколаївська, Вознесенська і Спиридонівська церкви XVII-XVIII ст. Святодухівський кафедральний собор, Вірменська церква XIX ст., Миколаївський кафедральний собор, будівлі резиденції митрополита – нинішні корпуси Чернівецького національного університету, будинок музично-драматичного театру О.Кобилянської, житлові будинки старої частини міста. Однією з візиток України є неприступна Хотинська фортеця, на території якої створено архітектурний заповідник. На Буковині набуло значного поширення дерев'яне культове зодчество. Серед його зразків – церква Св. Іоанна Сучавського із дзвіницею (с. Виженка), церква Св. Миколая (сmt. Путила) [31].

Таким чином, для розвитку Карпатського регіону пріоритетним, на наш погляд, є освоєння його пізнавально-туристичного потенціалу. Для підтвердження обґрунтованості цього вибору можна привести наступні основні аргументи:

- наявність необхідної природно-ресурсної бази, як актуально, так і потенційно використовуваної для пізнавально-туристичних цілей (в регіоні налічується понад 800 джерел і свердловин лікувальних мінеральних вод всіх відомих типів багато з них – унікальні) [30];
- могутній потенціал для розвитку різних видів туризму (значна ландшафтна різноманітність, багате історичне минуле);

- вигідне економіко-географічне, геополітичне положення (Карпатський регіон знаходиться в центрі Європи);

- чинник територіального поділу праці (фактично в Україні є 2 регіони, умови яких дозволяють забезпечувати задоволення суспільних потреб в рекреаційно-туристичних послугах: Причорноморсько-Азовський та Карпатський);

- порівняно висока екологічна безпека регіону (порівняно з іншими регіонами природа Карпат зазнала менших втрат і в багатьох місцях зберегла свій первісний стан, а це дуже важливо для розвитку відпочинку і туризму). Хоча, навіть найменші втручання в екосистеми Українських Карпат викликають серйозні еколого-економічні наслідки;

- соціально-економічна специфіка гір (в гірських районах чотирьох карпатських областей проживає близько 1,3 млн. ос., а гори створюють специфічні, надзвичайно складні умови для проживання і господарювання);

- економічна конкурентоспроможність туристично-рекреаційної сфери Карпатського регіону України. В цілому, Карпатський регіон посідає друге місце в Україні за обсягом доходів від рекреаційної сфери (22% від сумарного показника по Україні) і поступається лише Криму (42%), випереджаючи Причорноморський регіон (17%) та Приазов'я (13%).

Карпатський регіон має значний туристичний потенціал і володіє чималими рекреаційними ресурсами – лісовими, бальнеологічними, культурно-історичними. У поєднанні з красивими ландшафтами, лікувальними водами і цілющим повітрям в поєднанні зі значними можливостями для пізнавального туризму, Карпатський регіон стає стратегічним напрямком розвитку туризму всієї країни.

У наступному параграфі пропонується оцінка інфраструктурного забезпечення сфери туризму в регіоні.

2.2 Оцінка інфраструктурного забезпечення сфери туризму в регіоні

Українські Карпати займають територію площею 56,6 тис. км² у межах чотирьох адміністративних областей – Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької. За площею та кількістю населення лідирує Львівська область, за нею слідує Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1

Площа та чисельність населення областей Карпатського регіону,

на 01.01.2021 р., складено за [88]

Область	Площа (тис. км ²)	% від регіону	Населення (тис. осіб)	% від регіону
Закарпатська	12,8	22,6	1250,1	20,8
Івано-Франківська	13,9	24,6	1361,1	22,7
Львівська	21,8	38,5	2497,8	41,6
Чернівецька	8,1	14,3	896,6	14,9

На території регіону українських Карпат статус гірських мають 715 населених пунктів, з них майже 40% (279 поселень) є важкодоступними, оскільки розташовані на висоті понад 600 м над рівнем моря.

Карпатський район багатий на трудові ресурси, що полегшує індустріалізацію території і стимулює розвиток трудомістких галузей промисловості і сільського господарства. У Карпатському районі розвинена субурбанізація, пов'язана з наближенням сільських поселень до міст районного та обласного значення з добре упорядкованою транспортною мережею.

Серед основних видів транспорту найбільш розвиненим є автомобільний, залізничний та трубопровідний. Густота розміщення автошляхів та залізниць є однією з найвищих в Україні. Найбільшими залізничними вузлами є міста Чоп, Івано-Франківськ, Львів, Стрий, Красне. В обласних центрах Львові та Івано-Франківську є діючі аеропорти. Також через територію району проходить низка

нафто- та газопроводів із Росії та кавказьких країн до країн Європи. Головним із них є газопровід Одеса-Броди.

Район характеризується багатством і розмаїттям природно-ресурсного потенціалу. Він представлений усіма відомими видами ресурсів: земельними, мінеральними, рекреаційними, лісовими, водними.

Земельні ресурси району становлять 5,6 млн. га (7% від загальної кількості земельних ресурсів країни). Земельні ресурси використовуються за таким призначенням: як просторовий ресурс для розміщення промислових підприємств та як основний засіб загальногосподарського виробництва і лісового господарства. Земельні ресурси як складник природно-ресурсного потенціалу відіграють провідну роль у матеріальному виробництві району. Рілля з граничними витратами і важкими ґрунтами на території Карпатського регіону займає 83% земельної площі.

Рівень інтенсивного використання земельних ресурсів України є досить нерівномірним у територіальному розрізі. Гірські території мають найнижчий показник сільськогосподарської освоєності. Цей показник пояснюється важко доступністю проїзду до таких земель та унеможлиблює механізований обробіток.

Львівська область займає найбільшу земельну площу, на яку припадає найбільша площа ріллі та сіножатей. Найменшу площу займає Чернівецька область з найменшою площею сіножатей.

Сукупність водних ресурсів району утворюють поверхневі води річок, озер, водосховищ, а також підземні води. Вони займають менше 1/10 території, області Карпатського регіону концентрують близько 1/3 стоку країни. Найбільші водозабірні басейни мають річки Дністер, Прут, Тиса, Стрий, які використовуються для водопостачання населених пунктів, виробництва електроенергії, частково для судноплавства (Дністер) і лісосплаву (Черемош).

На території району зосереджені унікальні лісові ресурси та значні запаси

деревини. Сумарні запаси деревини становлять понад 25% обсягу продукції всього лісового господарства в Україні. Лісові ресурси є сировиною для різних галузей економіки та мають протиерозійне, кліматичне, санітарно-оздоровче і природоохоронне значення. Основним сировинним продуктом користування лісовими ресурсами є деревина, тобто промислова сировина для деревообробної, целюлозно-паперової, лісохімічної промисловості, виготовлення різноманітних конструктивних матеріалів, палива тощо.

Україна належить до країн із порівняно невисокою забезпеченістю лісом. Найвищим є рівень лісистості (43,2%) в Івано-Франківській області Карпатського району (при середній по Україні – 15,6). Надмірна вирубка лісів для регіону сьогодні – чи не найбільша екологічна проблема. Ліси тут поділяються на заповідні та експлуатаційні. Так, Карпати з кожним роком все більше «лисіють» через варварську вирубку лісів, що приводить до стихійних лих у високогірних районах Карпат. Карпатські букові праліси є пам'яткою природи світового значення.

Українські Карпати є передусім зоною паводкового ризику. Внаслідок стихійних лих 2008-2020 років було зруйновано більше 2500 об'єктів інфраструктури (мости, штучні споруди), декілька тисяч приватних садиб, знищено електромережі та сільськогосподарські угіддя.

Складність природних умов, низький рівень транспортної доступності, не диверсифіковане виробництво, низький рівень підприємницької ініціативи та поширення практики реєстрації суб'єктів господарювання не за місцем провадження господарської діяльності негативно впливають на зайнятість населення гірських населених пунктів. Так за підсумками 2019 р. спостерігається скорочення фермерських господарств на 10 тис. осіб наявного населення гірських населених пунктів порівняно з відповідним періодом попереднього року у Львівській області з 3,6 до 3,1%, у Чернівецькій – з 13,9 до 9,4%, тоді як загальноукраїнський показник зріс до 10,8% [51].

Основні соціально-економічні показники областей Карпатського регіону подані в таблицях нижче.

У Чернівецькій області у 2018 році було перевезено 7 млн. т вантажів (з урахуванням перевезень, виконаних для власних потреб та вантажних перевезень пікапами та фургонками на шасі легкових автомобілів, з 2005 року – з урахуванням комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями), що на 1,3 т більше ніж 2000 році. Показник не є високим, але він стабільно збільшується з 2015 року (табл. 2.2.2). Щодо перевезення пасажирів автомобільним транспортом з урахуванням обсягів автомобільних пасажирських перевезень, виконаних фізичними та юридичними суб'єктами малого бізнесу, то у 2018 році, цей показник становив 32,8 млн. чоловік, що нижче в порівнянні з минулим роком на 1,2 млн. [15].

Таблиця 2.2.2

Окремі соціально-економічні показники Чернівецької області,
складено за [15]

Показник	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію, тис. м ²	116,3	201,4	293,8	382,4	221,6	202,3	287,5
Перевезення вантажів автомобільним транспортом, млн. т	5,7	8,3	7,2	4,7	5,3	6,9	7,0
Перевезення пасажирів автомобільним транспортом загального користування, млн.	23,0	28,1	39,1	39,3	30,2	34,0	32,8

Щодо залізничних перевезень у Чернівецькій області, то питома вага пасажирів відправлена у 2018 році скоротилася в порівнянні з 2000 роком на 0,3%, питома вага пасажирів перевезена автомобільним транспортом збільшилась в порівнянні з 2000 на 0,8% (табл. 2.2.3, табл. 2.2.4).

Таблиця 2.2.3

Характеристика залізничних перевезень в Чернівецькій обл., %,
 складено за [15]

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Експлуатаційна довжина залізничних колій	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0	2,1	2,1
Відправлено пасажирів	0,8	0,6	0,4	0,4	0,4	0,6	0,5

Таблиця 2.2.4

Характеристика автомобільних перевезень в Чернівецькій обл., %,
 складено за [15]

	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Протяжність автомобільних шляхів з твердим покриттям	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,8
Перевезено вантажів	0,6	0,7	0,6	0,5	0,5	0,6	0,6
Вантажооборот	1,0	1,1	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0
Перевезено пасажирів	0,9	0,7	1,0	1,8	1,5	1,7	1,7
Пасажирооборот	1,1	1,2	1,6	3,5	2,1	2,0	2,4

Щодо інфраструктури Закарпатської області, то у 2018 р. підприємствами та організаціями області виконано будівельних робіт на суму 1225,7 млн. грн. Індекс будівельної продукції у січні-листопаді 2018 р. порівняно з відповідним періодом 2017 р. склав 90,1%.

Підприємствами транспорту у 2018 р. перевезено 414,7 тис. т вантажів, що становить 96,0% проти 2017 р. Вантажооборот підприємств транспорту становив 6926,9 млн. т-км., що на 3,5% менше від обсягу 2017 р.

Упродовж 2018 р. послугами пасажирського транспорту скористалися 31,0 млн. пасажирів, що на 12,2% менше від обсягу 2017 р. Виконано

пасажиरोоборот в обсязі 3268, 6 млн. пас. км, що на 15,3% більше, ніж у січні-листопаді 2017 року [75].

Обсяг виробленої будівельної продукції Львівської області за видами у 2019 році поданий нижче (рис. 2.2.1).

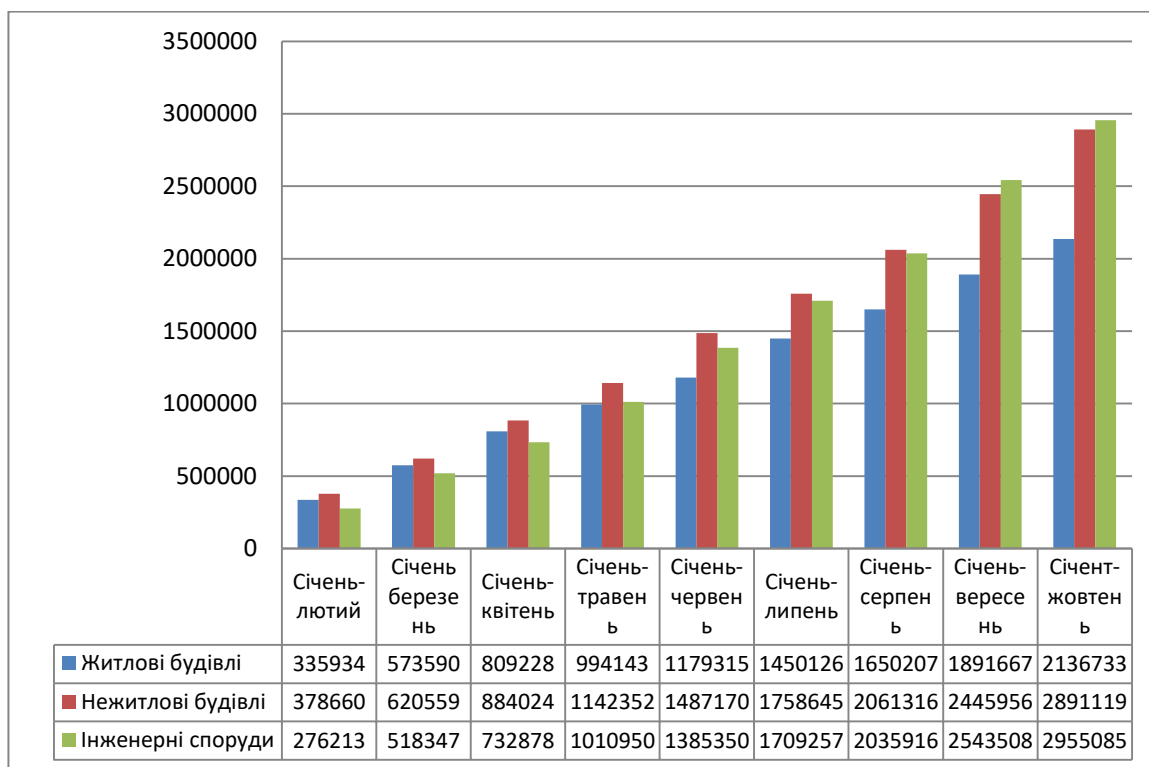

Рис. 2.2.1 Обсяг виробленої будівельної продукції Львівської області за видами у 2019 році (тис. грн.) [14]

Рисунок демонструє, що обсяги будівельних робіт у 2019 року становили: для нежитлових будівель 2136733 тис. грн., в той час як для житлових – 2801119 тис. грн., а для інженерних – 2955085 тис. грн.

Пропускна можливість залізничного транспорту у 2018 році становила 7244,5 ткм., що у відсотковому співвідношенні до 2017 року складає 100,8%, автомобільного – 3850,0 ткм., 96,2% до минулого року що представляє негативну тенденцію (табл.2.2.5).

Щодо пасажирообороту то залізничним транспортом у 2018 році було

перевезено 11216,0 тис. чоловік, автомобільним – 124319,7 тис. чоловік, тролейбусним транспортом – 31220,1 тис. чоловік, а трамвайним – 58808,4 тисяч (табл. 2.2.6).

Таблиця 2.2.5

Вантажооборот та обсяги перевезень вантажів у Львівській області,
2018 р. складено за [14]

	Вантажооборот		Обсяг перевезених вантажів	
	млн.ткм	у % до 2017 р.	тис. т	у % до 2017 р.
Транспорт	11352,2	103,4	16770,5	107,9
залізничний	7244,5	100,8	3850,0	96,2
автомобільний	4107,7	108,2	12920,5	111,9
водний	-	-	-	-
авіаційний	-	-	-	-

Таблиця 2.2.6

Пасажирооборот та кількість перевезених пасажирів у Львівській області
у 2018 році [14]

Транспорт	Пасажирооборот		Кількість перевезених пасажирів	
	млн. пас. км	у % до 2017 р.	тис.	у % до 2017 р.
Всього	4416,8	95,4	225564,4	98,4
Залізничний	1497,4	98,8	11216,0	91,9
автомобільний	2262,0	90,9	124319,7	94,8
водний	-	-	-	-
авіаційний	-	-	-	-
тролейбусний	227,9	98,3	31220,1	98,3
трамвайний	429,3	108,9	58808,4	108,9

На графіку нижче (рис. 2.2.2) бачимо, що в Івано-Франківській області обсяги будівельних робіт у 2019 року становили: для нежитлових будівель 635997 тис. грн., в той час як для житлових – 666 624 тис. грн., а для інженерних – 1 107 977 тис. грн.

Щодо перевезених вантажів, то залізничним транспортом у 2018 році було перевезено 7225,2 тис т, що в порівнянні з 2010 р. зросло на 4672,2 тис т, а автомобільним у 2018 році було перевезено 11951, 5 тис т, що в порівнянні з

2010 р. зросло на 2839,2 т (табл.2.2.7).

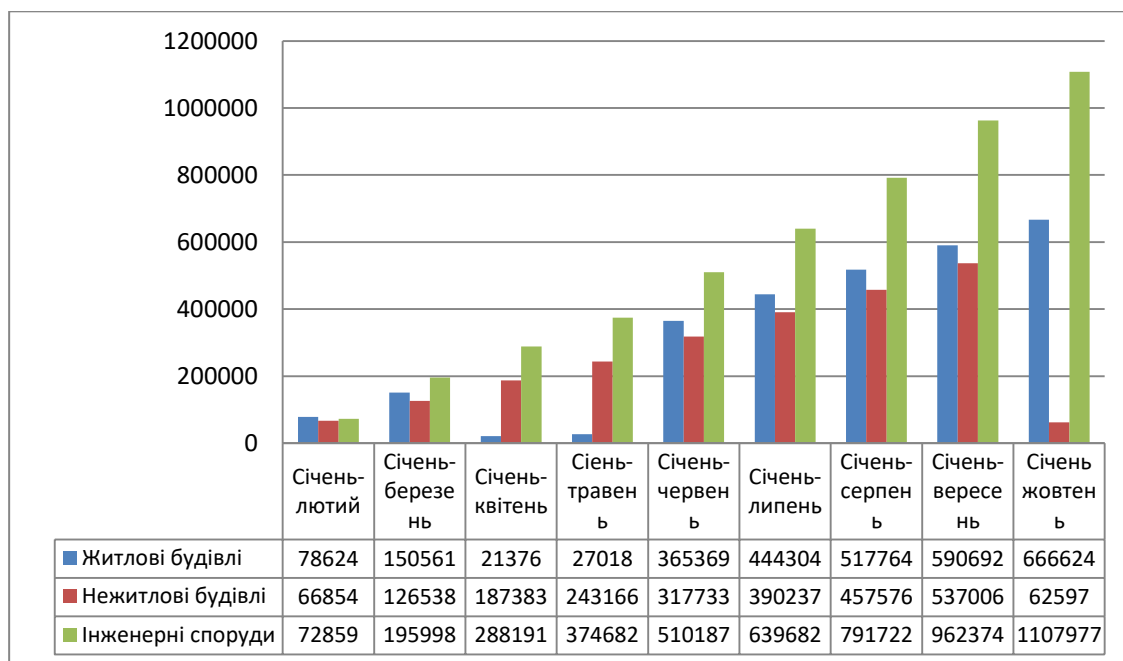

Рис. 2.2.2 Обсяг виробленої будівельної продукції у Івано-Франківській області за видами у 2019 році [13]

Таблиця 2.2.7

Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту в Івано-Франківській області (тис. т) [13]

Рік	Залізничний	Автомобільний
2010	2553,0	9112,3
2011	3317,8	9238,4
2012	3180,3	9803,0
2013	2562,6	9306,7
2014	3284,4	10649,4
2015	4272,3	14315,2
2016	4917,1	15667,3
2017	5647,4	20221,3
2018	7225,2	11951,5

За кількістю перевезених пасажирів у Івано-Франківській області лідирує автомобільний транспорт. У 2018 році ним було перевезено 67068,1 тис пасажирів. Тролейбусним – 16191, 6 тис. пасажирів, залізничним – 2427,6 тис (табл. 2.2.8).

Таблиця 2.2.8

Кількість перевезених пасажирів за видами транспорту в
Івано-Франківській області [13]

Рік	Залізничний	Автомобільний	Тролейбусний
2010	6269,3	69960,2	22098,1
2011	6305,1	72960,2	19777,7
2012	6000,0	84127,3	16150,5
2013	6012,9	82931,1	13903,5
2014	5733,7	85275,6	14671,0
2015	5420,6	80006,4	14472,2
2016	5630,7	56824,0	14268,7
2017	2711,4	63535,2	14303,6
2018	2427,6	67068,1	16191,6

Важливою складовою обслуговування туристів і інфраструктурного забезпечення регіону є заклади розміщення. Послуги з розміщення туристів надає мережа підприємств готельного і не готельного типу.

З погляду бізнесу ці підприємства створюють і продають свій товар у вигляді послуги або комплексу послуг з розміщення туристів на ночівлю. Крім обов'язкових послуг розміщення, підприємство готельного типу може надавати цілий комплекс інших послуг, для чого має окремі підрозділи.

Серед підприємств розміщення туристів в Україні державна форма постійно скорочується, а приватна зростає. Серед типів суб'єктів розміщення основне місце займають підприємства готельного типу.

Показник забезпеченості готелями визначається кількістю готельних місць на 1000 мешканців країни (регіону). Нормативним показником вважається 10 готельних місць на 1000 жителів. В Україні цей показник набагато менший [22].

Аналіз даних Карпатського регіону показує що лідерами по забезпеченості засобами розміщення в регіоні, а також в Україні є Львівська та Івано-Франківська області. Слід відмітити, що Львівська область має негативну тенденцію в порівнянні з 2016 р., що стосується Закарпатської і Чернівецької

областей.

Таблиця 2.2.9

Готелі та аналогічні засоби розміщення в Карпатському регіоні [76]

Область	Кількість					У них номерів				
	2000	2005	2010	2017	Темпи росту 2017 до 2000	2000	2005	2010	2017	Темпи росту, 2017 до 2000
Львівська	55	100	159	277	4,1	2526	3927	5359	8973	3,6
Івано- Франківська	34	33	38	244	7,2	1188	1142	1587	4719	4,0
Закарпатська	39	38	67	208	5,1	1395	1462	2512	4663	3,3
Чернівецька	18	12	31	75	4,2	943	785	1533	1482	1,6

Підсумовуючи, бачимо що розвиток інфраструктури потребує інвестиційних надходжень, особливо транспортна, якість якої у всій Україні, за рейтингом The Global Competitiveness Report Всесвітнього економічного форуму, є досить низькою (табл. 2.2.10).

Зменшення показника якості загальної інфраструктури в Україні у 2013-2018 рр. пов'язане не з погіршенням власне якості інфраструктури в Україні, а з більш швидкими темпами її розвитку в інших державах світу.

Таблиця 2.2.10

Місце України у світовому рейтингу якості інфраструктури по показниках серед 137 країн світу за 2013-2018 рр., за [18]

Показник	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017
Якість загальної інфраструктури	↓75	↓82	↓88	→88
Якість доріг	↑139	↑132	↓134	↑130
Якість залізничної інфраструктури	→25	↓28	↓34	↓37
Якість інфраструктури портів	↓107	↓108	↑96	↑93
Якість інфраструктури повітряного транспорту	↑99	↑97	↓103	↑92
Якість постачання електроенергії	↑69	↓75	↓86	↑85
Якість мобільного телефонного зв'язку	↑33	↑32	↑26	↓37

Найкращі позиції за показниками якості інфраструктури країна займає по якості залізничної інфраструктури та мобільного телефонного зв'язку: за 2013-2018 рр. комфорт залізничних перевезень посідав 25-37 місця, що є досить високою оцінкою серед усіх учасників рейтингу. Монополізація залізниці є основною причиною її повільного розвитку. За наявності конкурентів у галузі на внутрішньому ринку залізничне сполучення могло б бути у десятці найкращих у світі.

За якістю мобільного телефонного зв'язку з 2013 р. по 2017 р. країна покращила власні позиції, проте у 2018 р. здала їх, повернувшись до показника 2013-2014 рр., що пов'язане з великим навантаженням на мережі через активне впровадження та збільшення користувачів 4G мережі. Вітчизняні мобільні оператори не здатні забезпечити стабільну якість 3G мережі та здійснити непомітний для споживачів перехід на мобільний зв'язок четвертого покоління. Звичайно, що цей показник не входить до пріоритетів під час вибору країни для подорожі, але може стати неприємним відкриттям під час перебування в країні та вплинути на загальне враження [18].

Таким чином, туристична інфраструктура областей Карпатського регіону є важливою передумовою формування тут повноцінного туристичного ринку. Від рівня її функціональності та доступності залежить сформованість туристичної індустрії регіону. На даному етапі в Карпатському регіоні всі області мають умови для розвитку туризму. Але туристична інфраструктура в областях регіону характеризується істотними відмінами в плані рівня функціональності. Найбільш високий рівень її розвитку характерний для Закарпатської та Львівської областей, але навіть в цих областях проблематично говорити про збалансований розвиток складових туристичної інфраструктури.

Третій параграф розділу розкриває сучасний стан та тенденції розвитку індустрії туризму в Карпатському регіоні.

2.3 Сучасний стан та тенденції розвитку індустрії туризму в Карпатському регіоні

Одним із основних показників туристичної діяльності є кількість туристів, обслужованих суб'єктами туристичної діяльності.

Аналіз наведеного показника у Львівській області (табл. 2.3.1) вказує на значну частку виїзних туристів починаючи з 2017 року, що пов'язано з підписанням угоди про безвізовий режим. Піку показник досягає у 2018 році і становить 112757 тис чоловік, що більше в порівнянні з 2017 роком на 105140 тис чоловік або 86,7%. У свою чергу порівняно з 2010 роком кількість в'їзних туристів збільшилась на 10417 тис чоловік, а виїзних навпаки зменшилась на 2277 тис чоловік або на 12%.

Таблиця 2.3.1

Кількість туристів, обслужованих туроператорами та турагентами у Львівській області, осіб [79, 95]

Рік	Кількість туристів, обслужованих туроператорами та тур агентами, усього	У тому числі			
		В'їзні (іноземні) туристи	У %	Виїзні туристи	Внутрішні туристи
2010	153939	9894	6,4	102340	41705
2011	128709	12955	10,1	81000	34754
2012	124013	19033	15,3	63706	41274
2013	188520	16162	8,6	131530	40828
2014	92128	2015	2,2	61465	28648
2015	112472	3057	2,7	60830	48585
2016	181827	8370	4,6	74877	98580
2017	175150	6042	3,4	82653	86455
2018	182255	7617	4,2	112757	61881
2020	52690	267	0,5	34052	18371

Аналізуючи дані Закарпатської області (табл. 2.3.2), спостерігаємо скачок виїзних туристів у 2017-2018 рр., що після спаду у 2014-2015 рр., збільшився на 13,4%. Щодо внутрішніх туристів то спад припав на 2014 р., пов'язаний з

нестабільною економічною ситуацією в країні. Кількість внутрішніх туристів складала 1804 тис чоловік, тоді як у 2018 р. – 6258 тис чоловік. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами у 2010 р. становила 52080 тис осіб, а у 2018 році 25348 тис чоловік.

Таблиця 2.3.2

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами
у Закарпатській області, осіб [95]

Рік	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами, усього	У тому числі			
		В'їзні (іноземні) туристи	У %	Виїзні туристи	Внутрішні туристи
2010	52080	8425	16,2	11423	32232
2011	20180	733	3,6	11792	7655
2012	19892	515	2,6	12963	6414
2013	11625	6	0,1	9815	1804
2014	10656	13	0,1	7594	3049
2015	11601	68	0,6	7939	3594
2016	14652	102	0,7	10534	4016
2017	25348	183	0,7	18907	6258
2018	52080	8425	16,2	11423	32232
2020	7893	–	–	5643	2250

Аналізуючи дані Івано-Франківської області, бачимо помітний спад в'їзних і виїзних туристів у 2014 році. Іноземних туристів прибуло до України 567 осіб, а виїхало до інших країн 7609 осіб. Щодо внутрішнього туризму, то кількість осіб обслугованих туроператорами та тур агентами склало 55672 тис особи, що є досить високим показником, враховуючи що у 2018 р. кількість внутрішніх туристів склала 33573 тис осіб. Щодо виїзних туристів, то у 2018 році їхня кількість склала 18816 тис осіб, що більше за кризовий 2014 р. на 42,5% (табл.2.3.3).

Аналізуючи наведені дані, бачимо, що у 2014 році відбувся значний спад туристичних потоків у всіх напрямках. Це пов'язано з економічною кризою, яка мала прояви ще 2013 року, зокрема через торговельну війну з боку Росії та

недалекоглядну економічну політику.

Таблиця 2.3.3

Кількість туристів, обслужованих туроператорами та тур агентами в Івано-Франківській області, осіб [13, 95]

Рік	Кількість туристів, обслужованих туроператорами та тур агентами, усього	У тому числі			
		В'їзні (іноземні) туристи	У %	В'їзні туристи	Внутрішні туристи
2010	53333	4528	8,5	8509	40296
2011	59327	3256	5,5	8816	47255
2012	110162	3171	2,9	9681	97310
2013	77666	5750	7,4	12025	59891
2014	63848	567	0,9	7609	55672
2015	65885	1324	2,0	6853	57708
2016	79973	2473	3,1	8588	68912
2017	73309	3190	4,4	14340	55779
2018	55781	3393	6,1	18816	33572
2020	54864	1569	2,9	3119	50176

Важливим показником розвитку туризму є місткість готелів, що визначається числом постійних спальних місць. У Карпатському регіоні за даним показником лідирує Львівська область – 18292 місця, станом на 2017 рік. Коефіцієнт використання місткості складає 0,26% і є найвищим в регіоні. Щодо інших областей регіону, то коефіцієнт використання місткості у Івано-Франківській області становить 0,2%, у Закарпатській – 0,21%, а у Чернівецькій – 0,17%. Кількість осіб, що перебувала у закладах розміщення суттєво збільшилась після 2010 року, у Львівській області на 42,3%, у Закарпатській на майже 30% , у Івано-Франківській на 57,7% , у Чернівецькій – на 35,5% (табл. 2.3.4).

На сучасному етапі розвитку української економіки посилюється роль та значення санаторно-курортної справи. Це особливий вид діяльності й одна з основних сфер сервісної економіки, яка характеризується значною соціальною спрямованістю і виявляється через діяльність конкретних суб'єктів

господарювання.

Таблиця 2.3.4

Місткість готелів та аналогічних засобів розміщення та їх використання за областями в Карпатському регіоні [76]

Область	Кількість місць				Кількість осіб, що перебували у закладах, тис				Коефіцієнт використання місткості			
	2000	2005	2010	2017	2000	2005	2010	2017	2000	2005	2010	2017
Львівська	4893	8701	11910	18292	164,3	237,3	353,2	871,4	0,19	0,18	0,20	0,26
Івано-Франківська	2305	2092	3846	11082	58,2	72,7	80,7	301,6	0,17	0,23	0,13	0,20
Закарпатська	2839	3152	5380	10169	84,3	99,2	101,5	237,9	0,19	0,34	0,15	0,21
Чернівецька	1793	1398	4884	3285	52,9	50,9	50,8	117,0	0,21	0,20	0,14	0,17

Діяльність санаторно-курортних та оздоровчих підприємств в Україні регламентують декілька основних нормативно-правових актів – закон України «Про курорти», Національний стандарт України «Послуги туристичні, засоби розміщення» (ДСТУ 4527:2006), Господарський кодекс України та Закон України «Про акціонерні товариства».

Відповідно до зазначених вище нормативно-правових актів існують такі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств: санаторії, санаторії-профілакторії, пансіонати з лікуванням, пансіонати відпочинку, курортний готель, будинки відпочинку, заклади 1-2 денного перебування, бази відпочинку та ін.

Всі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за функціональною ознакою поділяються на санаторно-курортні та лікувально-

оздоровчі підприємства.

До санаторно-курортних підприємств слід віднести: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства які надають послуги лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчій місцевості.

До оздоровчих належать всі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку і оздоровлення та розташовані, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зон [6].

Найбільшою кількістю санаторіїв та пансіонатів з лікуванням станом на 2017 р. володіє Львівська область – 42 од., а найменшою Чернівецька – 3 од.; будинками та пансіонатами відпочинку Львівська та Закарпатська – по 4 од. Динаміка кількості місць у санаторіях та пансіонатів з лікуванням в більшості є негативною, і лише у Львівській області зберігається позитивний приріст.

Таблиця 2.3.5

Санаторії та пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку в Карпатському регіоні [86]

	Санаторії та пансіонати з лікуванням						Будинки та пансіонати відпочинку					
	Кількість (2017)	У них місць					Кількість (2017)	У них місць				
		2000	2005/06	2015	2016	2017		2000	2005/06	2015	2016	2017
Львівська	42	19807	21157	14841	11611	13240	4	340	392	175	175	175
Івано-Франківська	15	2743	2279	2277	2276	2264	2	145	220	135	135	135
Закарпатська	19	3564	3763	5266	3958	3946	4	200	-	250	217	217
Чернівецька	3	897	897	327	327	325	-	-	-	220	220	-

Щодо будинків та пансіонатів відпочинку у регіоні, то динаміка є стабільною, а у Закарпатській області негативною: -33 місця за період 2016-2017 рр. (табл. 2.3.5).

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку – це постійно або тимчасово діючі, спеціально організовані або пристосовані заклади, призначені для оздоровлення, відпочинку, розвитку дітей, що має визначене місце розташування, матеріально-технічну базу, кадрове забезпечення та технології для надання послуг з оздоровлення та відпочинку дітей відповідно до державних соціальних стандартів надання послуг з оздоровлення та відпочинку [59].

Кількість закладів оздоровлення та відпочинку, що діють у Львівській області (2019 р.) складає 144 од. Тенденція є негативною, адже менша в порівнянні з 2013 р. на 73 %. Кількість дітей що перебувала у закладах з 2014 р. скорочувалась, станом на 2016 р. складала 3533 особи.

Місткість закладів складала 2312 місць на 116 закладів у 2019 році (для прикладу у 2010 р. цей показник становив 3065 місць на 559 закладів) (табл. 2.3.6).

Таблиця 2.3.6

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку
у Львівській області [14, 77]

	Кількість закладів, од		У них місць, од		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	У тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	У тому числі у закладах оздоровлення
2010	559	17	3065	2709	49964	7586
2015	115	7	2800	1556	15200	4585
2016	116	5	2518	1520	14099	3533
2017	238	-	1997	-	20299	-
2018	245	-	1947	-	19593	-
2019	144	-	2312	-	17464	-

У Закарпатській області всього діє 196 закладів оздоровлення та відпочинку з 2769 кількістю ліжко-місць (дані 2019 р.). Найвищий скачок кількості відпочиваючих дітей припав на 2013-2014 рр. що пов'язане з нестабільною ситуацією на сході. На 2019 рік кількість дітей які перебували у закладах становить 3218 осіб (табл. 2.3.7).

Таблиця 2.3.7

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в
Закарпатській області [12, 78]

	Кількість закладів, од		У них місць, од		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	У тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	У тому числі у закладах оздоровлення
2010	557	16	6115	1748	77812	4203
2011	569	15	5594	1478	79403	3693
2012	575	12	3855	1080	81164	3434
2013	611	27	5368	3007	95933	6451
2014	321	18	4926	2458	45576	7849
2015	333	15	4264	1581	45175	3136
2016	135	10	3158	1208	22239	2695
2017	175	10	2731	1205	27929	3329
2018	145	12	2982	1482	25811	4842
2019	196	10	2769	1109	26908	3218

У Івано-Франківській області на 2019 рік діє 123 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. Динаміка є негативною, в порівнянні з 2013 р. кількість закладів зменшилась на 73,7%. Кількість дітей що перебували у закладах у 2019 р. становить 21062 тис осіб, в той час як у 2013 р. – 96262 тис осіб, що менше на 64,7 % (табл. 2.3.8).

Щодо Чернівецької області, то в 2019 році працювало 89 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, з місткістю 2349 місць. Заклади прийняли 10690 тис осіб (табл. 2.3.9).

Таблиця 2.3.8

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку
в Івано-Франківській області [13]

	Кількість закладів, од		У них місць, од		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	У тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	У тому числі у закладах оздоровлення
2010	768	10	3862	2318	83588	7683
2011	782	11	3511	2493	82568	7492
2012	783	15	3995	3023	83082	8848
2013	812	16	3650	3140	96262	11009
2014	720	15	3892	3356	76114	13450
2015	415	9	3805	2146	41375	7243
2016	344	8	4244	1753	38132	5714
2017	313	8	4313	1753	32842	6037
2018	207	8	4111	1733	26987	6111
2019	123	9	4402	1956	21063	5870

Таблиця 2.3.9

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у
Чернівецькій області [15]

	Кількість закладів, од		У них місць, од		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення
2000	49	16	3990	3990	12763	10231
2005	343	16	4265	4000	57038	12350
2010	402	14	3551	3551	52337	7645
2013	512	13	3160	3120	67354	8601
2014	372	12	2975	2975	46263	7695
2015	146	11	2775	2775	19833	6211
2016	138	12	2885	2885	15717	6732
2018	97	8	2879	2195	12381	5331
2019	89	6	2349	1915	10690	4344

Щодо кількості суб'єктів туристичної діяльності, в Карпатському регіоні лідирує Львівська область, загалом 149 підприємств, серед яких найбільше підприємств-туроператорів, що свідчить про попит на туристичні послуги. Івано-Франківська та Чернівецькі області у 2016 р. мали по 36 підприємств, наступною областю за показниками слідує Закарпатська – 34 підприємства (табл. 2.3.10).

Таблиця 2.3.10

Суб'єкти туристичної діяльності у Карпатському регіоні у 2020 році,
складено за [95]

Область	У тому числі		
	Туроператори	Тур-агенти	Суб'єкти що здійснюють екскурсійну діяльність
Львівська	12	17	18
Івано-Франківська	3	58	3
Закарпатська	8	21	1
Чернівецька	6	42	-

¹ — показник на 2017 р.

Аналіз сучасного стану туризму в Карпатському регіоні України показує нестабільну тенденцію розвитку. Значних змін економіка країни пережила у 2013-2014 рр. з початком економічної кризи. Вона нанесла суттєвий удар на стан та розвиток туристично-рекреаційної сфери, адже суттєво знизилась кількість в'їзних туристів. Значний вплив мало також підписання угоди про безвізовий режим з країнами ЄС. Даний режим стимулював відтік внутрішніх туристів та кваліфікованих працівників закордон.

Таким чином, даний регіон потребує значних інвестицій з боку держави та значного капіталовкладення. При розвинутій інфраструктурі Карпатський регіон претендує на ключову позицію серед найпопулярніших гірських рекреаційно-туристичних зон Європи.

Далі пропонується розгляд перспектив та інновацій в розвитку сфери туризму в Карпатському регіоні.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ

3.1. Перспективи та інновації в розвитку сфери туризму в Карпатському регіоні

На сьогоднішній день Карпатський регіон є одним із найперспективніших туристичних районів України. Розвиток рекреації в регіоні можна розглядати в контексті структурної перебудови його господарського комплексу, в стратегічній моделі якого ця галузь повинна стати однією із домінуючих. Саме це підтверджує актуальність та важливість розвитку туризму в Українських Карпатах.

Імовірність «Технологічного буму» в регіоні є дуже низькою, тому продуктивність праці і конкурентоспроможність продукції ще довго залишатимуться низькими. Тобто, акцент на розвитку промисловості в Карпатському регіоні навряд чи виправданий. Крім того, при зростанні промислового виробництва загострюватиметься екологічна ситуація [20].

3 квітня 2019 року уряд ухвалив Концепцію розвитку гірських територій Карпат на 2019-2027 рр. [62]. Дана концепція містить 4 основні пріоритети:

- формування конкурентної економіки гірських територій;
- розбудова транспортної, виробничої та соціальної інфраструктури;
- розвиток туристичного потенціалу;
- забезпечення екологічної безпеки.

Виходячи з даної концепції можна внести наступні пропозиції щодо розвитку туризму в регіоні:

- поліпшення туристичного законодавства як основи регулювання туристичної діяльності;
- прийняття законодавчих ініціатив, направлених на внесення

концептуальних змін у законодавчі акти, що забезпечують пріоритет реальним виробникам туристичних послуг;

- держава повинна дати поштовх до розвитку туроператорській діяльності, яка є за визначенням посередницькою і направлена на розвиток галузі в цілому;

- при розробці загальнонаціональної стратегії для туристичного сектора національної економіки стимулювати приватну ініціативу розвитку місцевих, економічно самостійних конкурентоспроможних туристичних фірм, що функціонують на ринковій основі;

- особливу увагу приділяти підвищенню ролі безпеки туризму як найважливішої проблеми інноваційного підвищення його надійності, якості і безпечного туристичного процесу в регіоні;

- сприяти розвитку наукового дискусу туризму та проблем туризму і більш активного залучення світового наукового потенціалу до вирішення проблем туризму;

- сприяти інтеграції міжнародного науково-туристичного потенціалу в освітню діяльність у сфері туризму;

- розробити і повсюдно здійснювати заходи, направлені на забезпечення компромісу між стійким розвитком туризму при стійкому збереженні оточуючого середовища;

- приймати конкретні заходи щодо підсилення соціальної спрямованості туризму, створенню туристичного продукту, доступного всім верстам населення;

- сприяти активізації і різноманітності форми взаємодії бізнес-структур, держави і суспільних організацій і об'єднань у сфері туризму як нової тенденції туризму у XXI ст., розширювати практику проведення форумів та інших заходів з різноманітних проблем туризму [9].

Важливо також розуміти сутність інноваційної діяльності, яка дозволяє

використовувати нові методи організації туризму та технології обслуговування мандрівників. Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» [58], інновації – це новостворені (застосовані) і/або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і/або соціальної сфери.

Серед істотних рис, які мають забезпечувати процес реалізації інноваційної діяльності в області туризму та гостинності в Карпатському регіоні, варто виділити її керованість, екологічну нейтральність, сумісність з інституційною структурою регіону запровадження, внутрішню та міжгалузеву взаємопов'язаність, входження до глобальних інформаційних потоків. Однією з умов запровадження інновацій та реалізації інноваційних проектів на території Карпат має бути їх відповідність до вимог екологічної та соціальної безпеки країни. Слід також звернути увагу, на перспективність впровадження інновацій з метою покращення засобів захисту туристів, удосконалення програмних продуктів з інформаційно-аналітичного забезпечення подорожуючої особи, особливо іноземних гостей, які перебувають у новому для них середовищі [71].

Інноваційна модель розвитку сфери туризму передбачає збільшення випуску нової продукції з кращими споживчими властивостями та успішну її реалізацію на внутрішньому та зовнішньому ринках, підвищення ступеня збалансованості організаційно-економічного бізнес-середовища, раціональність використання інвестиційних, кадрових, матеріально-технічних, маркетингових ресурсів [46]. Виділяють наступні особливості туристичних інновацій в сфері послуг.

По-перше, туристичними продуктами є «товари досвіду», тобто «зворотній зв'язок» із споживачами, які вивчають їх досвід і покладаються на нього при розробці нового продукту. Ця особливість не суперечить існуючому тренду до «задоволення вимогам замовника», іншими словами «масове

виробництво за індивідуальним замовленням».

По-друге, унікальні особливості послуг у порівнянні з моделями у сфері виробництві, серед яких: маркетинг послуг, роль R&D (Research Development, дослідження та розвиток), відсутність патентоспроможності, низький ступінь технологічної культури та ін. Послуги не можуть бути проаналізовані точно в тих саме аналітичних категоріях, які використовуються для розуміння інновації в галузях виробництва. Застосовуючи еволюціоністичний підхід, систематика Кейт Певітт класифікує фірми, які надають послуги, а особливо ті, що пропонують послуги для фізичних осіб, як «домінуючі постачальники», які є по суті користувачами технологій, розроблених у сфері виробництва. Акцент робиться на нетехнологічні форми інновацій, такі як професійне ноу-хау, торгові марки і дизайн, які потім відіграють важливу роль.

По-третє, відсутність унікальних (інноваційних) особливостей: розмиті межі між сферою виробництва і послугами: індустріалізація туристичних послуг і створення першого інституту інформаційних та комунікаційних технологій в Японії (NICT – National Institute of Information and Communications Technology) робить туризм більш інноваційним. З появою NICT послуги стають більш поширеними в галузі інновацій, особливо з розвитку електронної комерції у сфері туризму.

Як було зазначено раніше, впроваджувані інновації в окремо взятій туристичній компанії не завжди можуть вважатися радикально новими, якщо розглядати прогресивні процеси в цілому по галузі. Дане нововведення могло вже бути впроваджено на іншій туристичній фірмі, в іншій галузі, могло при цьому принести певний ефект. Також можливо, що інновація не тільки не дала ефекту, а навпаки, призвела до суттєвого зниження прибутковості. Саме тому важливою особливістю інновацій є можливість неотримання або відсутності ефекту, тобто ризик виступає обов'язковою умовою інноваційної діяльності особливо у туристичних організаціях.

Рішення придбати туристичний продукт ґрунтується тільки на інформації, запропонованої споживачеві. Це можуть бути рекомендації друзів, брошури, надані національними туристичними агентствами, туристична реклама. Проте все частіше використовується інформація та мережі Інтернет. Туристи, отримавши доступ до величезного обсягу закладених у мережі відомостей, використовують їх як основне джерело інформації при виборі напрямів подорожі. Тому фірми, які реалізують туристичні послуги, не ведучи свою діяльність в режимі онлайн, також не зможуть ефективно продавати свій продукт на ринку.

Основними перевагами використання Інтернету в індустрії туризму та гостинності: зниження витрат на телефонний зв'язок; забезпечення швидкої передачі інформації; проведення ефективної рекламної компанії; використання глобальних систем бронювання і резервування; використання електронних каталогів туристського продукту по країнах і напрямками; можливість самостійно формувати тури і нові маркетингові канали просування і реалізації туристичних продуктів і послуг; можливість створення віртуальних туристських офісів; можливість займатися електронною комерцією; отримувати країнознавчу інформацію [73, с. 143].

Перспективним напрямом використання інноваційних технологій в туризмі є використання програм електронного бронювання і складання турів. Поява програм даного типу дозволить не тільки здешевити засоби зв'язку, але й дасть можливість працювати всім учасникам туристичного ринку як єдиного офісу. Робота з такими програмами дозволяє агентству отримувати оперативну та достовірну інформацію про ціни і кількість вільних місць у будь-який момент часу, а також можливість стежити за проходженням замовлення на всіх етапах його здійснення.

При забезпеченні даних пріоритетних напрямків, Карпатський регіон претендує на швидкий розвиток, адже кількість туристів поступово

збільшується, як в'їзних так і виїзних, негативна тенденція тримається у розрізі внутрішнього туризму у Львівській та Івано-Франківській областях, пов'язана з покращенням виїзного туризму.

Туризм є одним із найдинамічніших елементів господарства в світі. Розвиток різних форм туризму приводить до щораз більшого використання природного середовища, а отже, зниження його якості. Шкідливі зміни в середовищі з'являються найчастіше там, де розвиток туризму відбувається у гвалтівний спосіб, або там, де він не є контрольованим. Туристичний рух та інвестиційні процеси, пов'язані з розбудовою інфраструктури, створюють для природного середовища загрози, схожі до тих, які відбуваються внаслідок розвитку промисловості, урбанізації чи транспорту. За оцінками експертів, роль (частка) туризму у деградації середовища становить 5-7% [117].

З туристичною діяльністю пов'язані такі види шкідливих впливів: забір землі й води (туристична інфраструктура займає значні поверхні і використовує значні об'єми води), забруднення повітря (автомобільний транспорт), забруднення поверхневих вод (наприклад, стоки від готельних об'єктів), деградація ґрунтів і рослинності внаслідок витоптування й гірськолижних занять і зміни кількості тварин через полювання тварин у місцях антропопресії та їхня загибель для потреб туристичної гастрономії і сувенірного промислу [117].

Рекреаційно-туристична діяльність в Українських Карпатах завдає шкоди природному і культурному середовищу через інтенсивне будівництво туристичної інфраструктури і фрагментацію лісових масивів, активну урбанізацію традиційних відпочинкових центрів. У регіоні актуальними стали проблеми регулювання масових форм туризму, дотримання природоохоронних вимог у разі впровадження екотуристичних ініціатив, а також обґрунтування форм сталого розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

Вплив туризму на природне довкілля часто окреслюють як "агресивне".

Експансія масового туризму особливо негативні наслідки мала в гірських районах світу [109, 111, 114]. Гірське середовище з погляду специфіки і різноманітності особливо вразливе до різних форм господарського впливу. Негативні наслідки туристичної діяльності в гірських умовах призводять до порушення рівноваги гірських екосистем, які дуже важко піддаються відновленню. Найбільш характерним процесом, пов'язаним з туристичним впливом у гірських геосистемах є знеліснення [107].

Відчутних змін зазнають найцінніші території у гірських регіонах – природоохоронні, зокрема, національні парки. У багатьох гірських національних парках зафіксовано надмірний туристичний рух, який веде до негативних екологічних наслідків, що характерні для масового туризму [110]. Одночасно туризм також негативно впливає на суспільно-культурне середовище. З туризмом пов'язані такі явища, як комерціалізація регіональної культури, втрата автентичності регіональної культури, погіршення якості життя локальних мешканців (зростання злочинності, алкоголізм, проституція). Ці явища значною мірою охопили низку гірських туристичних регіонів.

Стає очевидним, що розвиток туризму та якість природного середовища між собою тісно пов'язані. Тому дуже важливе таке планування туризму, яке б дало змогу узгодити розвиток туризму і збереження природного середовища. У туристичних проектах повинні бути детально опрацьовані соціальні й екологічні наслідки туристичного розвитку певної території [109]. Важливо до участі у плануванні туристичних об'єктів залучати представників місцевої громади.

У різних країнах з'явилися програми з туризму, орієнтовані на гармонізацію відносин між туризмом і природним середовищем. Серед них такі: зелений туризм, екотуризм, зрівноважений туризм. На практиці ці альтернативні напрями туризму передбачають обмеження нового туристичного будівництва і ширше використання локальної нічліжної бази, передусім житла

місцевих мешканців, пропагування екологічних видів транспорту, впровадження проєкологічних технологій для найбільш поширених форм туризму (відпочинковий, піший), а також підвищення екологічної свідомості туристів і місцевих жителів [114]. Проблематика сталого розвитку туризму відображена в Рамковій Конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат (2010) та Протоколі про сталий туризм (2012) [60, 65].

Карпатський регіон України після спаду 80-90-х років XX ст. на початку XXI ст. знову відчуває зростання туристичної активності, що виявляється в розбудові туристичної інфраструктури та збільшенні інтенсивності туристичного руху. З огляду на задекларовані пріоритети щодо сталого розвитку Карпатського регіону [60, 65] постає необхідність розробки екологічних засад розвитку туристичної галузі. Зокрема, Українські Карпати сприятливі для розвитку таких модельних форм сталого туризму і пов'язаних з ними продуктів, як екотуризм та сільський туризм [113, 118].

Основні впливи туристичної діяльності на природне середовище в Українських Карпатах пов'язані з:

1) туристичною інфраструктурою (транспортна, нічліжна, відпочинкова, гірськолижна) через створення антропогенно модифікованих гірських комплексів;

2) забрудненням навколишнього середовища: поверхневих вод стоками з туристичних об'єктів, погіршення стану повітря в туристичних центрах через надмірне використання індивідуального автотранспорту;

3) рекреаційною дигресією ґрунтово-рослинного покриву і рельєфу на гірськолижних спусках та пішохідних трасах.

До основних негативних наслідків, зумовлених туристичною діяльністю, для середовища Українських Карпат належать:

1) швидка розбудова нових великих туристичних комплексів, що відбувається в дуже інтенсивний спосіб зі значним впливом на природне

середовище (гірськолижні комплекси “Буковель” на Івано-Франківщині, Мігієве на Буковині та Волосянка і Плай на Львівщині). Тут виконують значні обсяги земляних робіт, проводять інженерно-технічні заходи та знеліснення території;

2) збіднення традиційного ландшафту гірських сільських територій унаслідок урбаністичної туристичної забудови. У разі багатоповерхові готельні комплекси і бази відпочинку порушують малоповерховий стиль забудови сільських місцевостей та знижують естетичні властивості територій. Такі тенденції властиві провідним туристичним центрам (Яремча, Славське, Косів) та багатьом закарпатським курортним селищам;

3) інтенсивна туристична антропопресія рослинності й ґрунтів у зеленій зоні туристичних центрів (Яремча, Ворохта, Славське, Рахів) та поблизу визначних туристичних місць (гірські вершини Говерла, Петрос; водоспади – Пробій, Кам’янка, Манявський; природно-культурні комплекси Манявський скит, Урицькі скелі, Скелі Довбуша у Бубнищі). Вона виявляється передусім на туристичних стежках, магістральних шляхах та відпочинкових майданчиках.

Сучасний етап розвитку туризму в регіоні супроводжується значною активністю в розбудові об’єктів малоформатної нічліжної бази – агроосель, котеджів, міні-пансіонатів. Ця туристична забудова концентрується довкола населених пунктів і локалізується поблизу атракційних природних об’єктів – лісових масивів, долин гірських потоків. Експансія цієї забудови веде до витіснення та зменшення площі сільськогосподарських угідь та зубожіння традиційного ландшафту.

Відповідно, на природоохоронних територіях Українських Карпат останніми роками також виявляються негативні тенденції впливу рекреаційно-туристичної діяльності на природне середовище. Серед них: надмірне туристичне навантаження на ознакованих туристичних стежках (Карпатський національний парк, Карпатський біосферний заповідник), значне навантаження

та засміченість найбільш відвідуваних місць у національних парках:

- “Карпатський” - Говерла, Скелі Довбуша;
- “Синевир” - поблизу озера Синевир;
- “Сколівські Бескиди” – водоспад Кам’янка, Урицькі Скелі;
- навколо Вижницького національного природного парку – об’єкти Кам’яного кільця;
- у межах Поляницького регіонального ландшафтного парку – комплекс Скель Довбуша.

Часто екотуристичні ініціативи в Українських Карпатах перетворюються у різновид масового туризму [27]. Бажання привабити туристів змушує “відкривати браму” на цінних природних територіях для екологічно шкідливих видів туризму – автомобільного, у тім числі джипінг, гірськолижних занять. До потенційно небезпечних для природного середовища об’єктів і заходів у парках належать: комплекс фрістайлу в підніжжі Говерли як об’єкт масового туризму в Карпатському національному парку, гірськолижні комплекси в Ужанському національному природному парку, проведення ралі на позашляховиках ґрунтовими дорогами у Вижницькому національному природному парку.

Рекреаційна дигресія природного середовища в Карпатському регіоні найпомітніша на пішохідних туристичних стежках і територіях гірськолижних спусків. Морфологічні ефекти трансформації рельєфу в разі пішохідно-гірськолижних навантажень фіксують на схилових поверхнях гірського розчленованого рельєфу. Досвід вивчення рекреаційної дигресії схилових ділянок у Чорногорі, Горганах та Бескидах дав змогу виділити певну стадійність у трансформації рельєфу під дією туристичного навантаження [108].

Згідно з Протоколом про сталий туризм до Рамкової Конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, сторони (країни Карпатського регіону) співпрацюють за такими пріоритетними напрямками [60, 65]:

- промоція Карпатського регіону як центру сталого туризму;
- забезпечення спільних високоякісних стандартів розвитку сталого туризму в Карпатах;
- управління туристичними потоками та туристичними центрами в Карпатах з метою позитивного впливу на довкілля та сприяння місцевому сталому економічному розвитку менш розвинених територій;
- управління впливом розвитку туризму на біологічне та ландшафтне різноманіття Карпат;
- управління впливом розвитку туризму на довкілля;
- управління впливом розвитку туризму на соціально-економічний та культурний розвиток Карпат;
- моніторинг впливу політики та стратегій на сталий розвиток туризму в Карпатах.

До основних досягнень щодо впровадження сталого туризму в Українських Карпатах належать:

- використання природоохоронних територій (біосферні заповідники, національні і ландшафтні парки) для розвитку пізнавального і кваліфікованого туризму;
- добра збереженість культурної й етнографічної спадщини місцевих жителів, що сприятлива для розвитку різноманітних форм сталого туризму;
- відродження сільського туризму і перетворення його в один з маркових продуктів української частини Карпатського регіону;
- інституційне забезпечення впровадження елементів сталого туризму через регіональні туристичні асоціації, природоохоронні установи, місцеві органи самоврядування та робочі групи з розвитку окремих форм туризму;
- нагромаджений досвід впровадження державними і громадськими організаціями проектів зі сталого туризму на регіональному і локальному рівні.

З іншого боку, щоб призупинити модифікацію українсько-карпатського

екотуризму в екотероризм, треба [60, 65]:

- зламати стереотип спрощеного уявлення про екотуризм, що заснований на низці ініціатив у галузі екоосвіти чи активного туризму. Для регіону потрібно розробити концепцію і програму розвитку екотуризму з використанням досвіду “більш екотуристично облаштованих регіонів” – Піренеїв, Альп, Балкан та сусідніх карпатських держав;

- забезпечити ринкове оформлення екотуризму, яке в Українських Карпатах наразі перебуває в стані громадсько-державних ініціатив. Лише створення кількох маркових екотуристичних продуктів дасть змогу призупинити сучасну тенденцію не вельми вдалим екотуристичних ініціатив, що часто шкодять природному середовищу. Тут необхідна співпраця науковців, практиків туризму та місцевих громад.

Для всіх карпатських областей важливим є подальший розвиток туристичної інфраструктури та поліпшення якості послуг. Своєрідною моделлю становлення форм сталого туризму для Українських Карпат можуть стати такі його форми, як туристичні заняття в національних парках (відвідування екоосвітніх стежок, кваліфікований туризм – піший, велосипедний, водний) та сільський зелений туризм.

Аналіз засвідчує, що за показниками ступеня розвитку інфраструктури та інтенсивності туристичного руху національні парки Українських Карпат можна поділити на два типи – інтенсивного (“Карпатський”, “Туцільщина”, “Синевир”) і екстенсивного (“Сколівські Бескиди”, “Вижницький”, “Зачарований Край”, “Верховинський”) туристичного освоєння. Кожен з рекреаційних типів національних парків потребує розробки певних стратегій сталого розвитку туризму із конкретизацією планів дій для кожного з парків [31].

У національних парках Карпатського регіону існують передумови для розвитку широкого спектра форм екотуризму [27]. Базовою формою

екотуризму повинен стати пізнавальний природничий, що має опиратися на розвинену мережу дидактичних і тематичних стежок. Гірські карпатські парки мають найліпші можливості для розвитку пішохідного туризму, скелелазіння, спелеотуризму. Водний туризм має шанси для подальшого розвитку у Вижницькому та Карпатському національних парках. Етнографічний туризм може стати з часом візиткою національних парків “Гуцульщина”, “Сколівські Бескиди” та “Ужанський”.

Для сільських туристичних місцевостей Українських Карпат доцільно запровадити нові для регіону туристичні заняття, такі як спеціальне агроготелярство, зоокутки в агрогосподарствах, польові ігри нової генерації, гіпотерапія, різні типи агророзваг, а також перебування в історичних селах, участь у місцевих фестивалях, навчання народних ремесел [28]. Оскільки цей регіон має надзвичайно багату історико-культурну спадщину [89], то значно популярними тут можуть бути пропозиції етнографічного характеру.

В Українських Карпатах існують природничі, соціально-культурні та економічні передумови щодо впровадження політики сталого розвитку в туристичну галузь цього регіону. Основними складовими цієї політики мають стати:

- зменшення негативного впливу функціонування туристичної інфраструктури та домінантних видів туристичних занять (гірськолижного, відпочинкового, кваліфікованого, пішого);
- як свідчать програмні та проектні розробки, для адміністративних областей Карпатського регіону існують можливості ефективнішого використання природних та історико-культурних ресурсів і вдосконалення інфраструктури з метою забезпечення елементів сталого розвитку як традиційних туристичних занять (оздоровчо-відпочинковий, гірськолижний, піший) та ширшого впровадження нових туристичних продуктів з екологічного, етнографічного та сільського туризму;

- як пріоритети в політиці сталого туризму в Українських Карпатах потрібно визнати прискорений розвиток екологічного туризму з широким використанням потенціалу національних парків і біосферних заповідників та сільський туризм, що опирається на багату етнокультурну спадщину.

Разом з тим, розвиток індустрії туризму в Карпатському регіоні та її інтеграція у світовий ринок вимагають вирішення гострих соціально-економічних проблем, а саме:

- низький рівень життя населення;
- недосконала державна політика в галузі туризму;
- нерозвинена інфраструктура туристичної галузі;
- незадовільне управління туристичними фірмами;
- відсутність реклами за кордоном Карпатських курортів, природних та історичних пам'яток;
- практика роботи турагенцій України з орієнтацією переважно на вивіз за кордон туристичних груп та ін.

Відносно матеріальної бази туризму, яка створена в регіоні, слід наголосити, що вона на сьогоднішній день не задовольняє існуючого попиту українського споживача, не говорячи про іноземного, туристична інфраструктура не задовольняє вимог іноземців.

Доцільно створити зимові бази відпочинку в районі Борислава, Старого Самбора, Підбужа, Кропивника це місця, де добре транспортне сполучення і гори мають належні схили для різних лижних трас.

За прогнозами вчених, відзначені бази відпочинку, які б мали належний комфорт обслуговування іноземних туристів, змогли б приймати спочатку щорічно біля 4 млн. чоловік, а з часом ця цифра змогла б зрости біля 10 млн. приїжджих туристів. За прогнозами, це дасть змогу залучити в регіон щорічно біля 100 млн. доларів США [6, с. 102].

Одним з ефективних шляхів залучення іноземних інвестицій в

рекреаційний бізнес є створення спільних лікувально-оздоровчих або туристичних підприємств. Другий напрям – формування вільних зон рекреаційного підприємництва. Такі зони мають створюватися на територіях, природні умови та ресурси яких користуються попитом на світовому ринку.

Розвиток міжнародного туристичного бізнесу вимагає сприяння державних органів влади та реалізації ними державної політики в галузі рекреації та туризму. В основу міжнародної туристичної політики, на наш погляд, доцільно слід покласти такі пріоритети:

1. підвищення якості та розширення асортименту туристичних послуг, поліпшення умов обслуговування;

2. будівництво нових рекреаційно-туристичних об'єктів, реконструкція і модернізація діючих;

3. концентрація коштів та ресурсів на об'єктах інфраструктури. Необхідно здійснювати інвестиції в об'єкти, безпосередньо не пов'язані з діяльністю туристичних фірм (дороги, водопостачання і каналізація, зв'язок, служби сервісу). У перспективі ці інвестиції працюватимуть на туристський ринок;

4. організація виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції для задоволення потреб туристів у високоякісних продуктах харчування. Світовий досвід засвідчує, що налагодження такої справи при міжнародній сертифікації продуктів і відповідній рекламі може послужити серйозним привабливим фактором і розширити ринок збуту туристичних послуг;

5. активне залучення приватного сектора (особливо в гірській частині) до туристичного бізнесу та розвитку агротуризму.

6. створення сучасної інформаційно-маркетингової служби в сфері туристичного бізнесу, основні завдання якої полягають у вивченні та прогнозуванні попиту на туристичні послуги, і внесення відповідних ініціатив органами управління щодо забезпечення балансу між попитом і пропозиціями;

7. підготовка висококваліфікованого кадрового потенціалу у сфері туристичного бізнесу;

8. налагодження потужної реклами, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу.

Реалізація наведених пріоритетів створить необхідні стартові умови для подальшого цілеспрямованого розвитку туристичної індустрії.

Вищесказане дозволяє зробити підсумок, що туристичний бізнес остаточно переходить на інноваційні методи роботи, бо автоматизація дозволяє значно прискорити виконання багатьох завдань, заощаджувати грошові кошти, підвищити ефективність роботи як кожного туроператора окремо, так і усього туристичного бізнесу в цілому. Це прямо впливає на конкурентоспроможність фірми на ринку послуг у наш час. Використання таких інноваційних технологій як: Інтернет-технології, програмні продукти наскрізної автоматизації всіх бізнес-процесів туристичного бізнесу сьогодні не просто питання лідерства і створення конкурентних переваг, але і «виживання» у сьогоденному впливі інноваційних технологій на ринку туристичних послуг.

Оскільки розвиток туризму в Карпатському регіоні є багатогранною проблемою, яка зачіпає різноманітні сторони соціально-економічного життя краю. Тому її розв'язання не вичерпується запропонованими вище підходами та ідеями. Але основний наш висновок є наступним: розвиток туризму слід розглядати у контексті перспективної політики соціально-економічної реконструкції регіону, а його популяризація забезпечить необхідні соціальні та екологічні зміни у всіх галузях господарства. Саме таку ідеологію слід закладати у Державну програму соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, в якій туризму належала б провідна роль.

Заключний параграф розкриває організаційно-економічні заходи стимулювання розвитку сфери туризму у Карпатському регіоні.

3.2 Організаційно-економічні заходи стимулювання розвитку сфери туризму в регіоні

Карпатський регіон є популярним туристичним районом України. Незважаючи на незадовільний стан інфраструктури і відсутність державної підтримки у сфері туризму, регіон і надалі є перспективним.

Для стимулювання розвитку туризму в Карпатському регіоні нами пропонується комбінований тур по Карпатському регіону і познайомить туристів з різноманітними особливостями території впродовж чотирьох днів.

Відправною точкою і місцем базування групи є селище Ворохта Івано-Франківської області. Саме з даного пункту протягом туру будуть здійснюватися екскурсії до різноманітних туристичних DESTINACIЙ. Проживати туристи будуть в котеджі «Близнюки».

Екскурсія першого дня, включає сходження на найвищу точку України гору «Говерлу». Екскурсанти на мікроавтобусі добираються до туристичної бази «Заросляк». Час в дорозі займе приблизно 1 годину (рис.3.2.1). База відпочинку знаходиться на території Карпатського заповідника, тому кожен турист має оплатити туристичний збір у розмірі 25 грн.

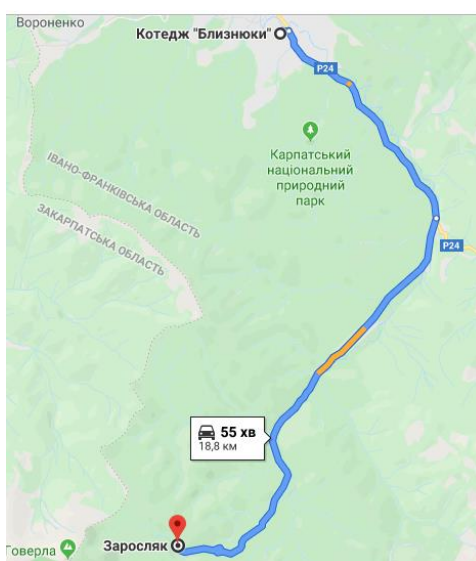

Рис. 3.2.1 Маршрут «Котедж «Близнюки» – туристична база «Заросляк»

Сходження на Говерлу з даної бази відбувається по північному схилу. Існує три види маршрутів: зелений, синій та червоний. Для сходження обрано синій маршрут (2-2,5 год., 3,7 км). Він є швидшим і порівняно складнішим, за зелений, але по його ходу відкриваються неймовірні краєвиди на гірський масив. Після сходження на вершину, туристів чекає невеличкий відпочинок із прийомом їжі та фотосесія, що дозволить зберегти у пам'яті цей надзвичайний момент. Спускатись група буде по зеленому пологому маршруту (2,5-3,5 год., 4,3 км), що проходить через тінистий ліс і є значно легшим.

Після активного відпочинку, туристів чекає пікнік з музикальним супроводом (грою на етнічних музичних інструментах – трембіті, сопілці, а також виконанні карпатських гуцульських коломийок – коротеньких пісень, що зазвичай супроводжують танці). На пікніку туристи зможуть скуштувати етнічні карпатські страви – бограч з вогню та банош (гуцульська традиційна страва, що являє собою кукурудзяну кашу зварену на вершках з додаванням бринзи та шкварок).

На другий день для контрасту з активним туризмом, гостям запропоновано відвідати місто Чернівці та м. Хотин. Дорога до міста з садиби «Близнаюки» триватиме близько трьох годин (рис.3.2.2).

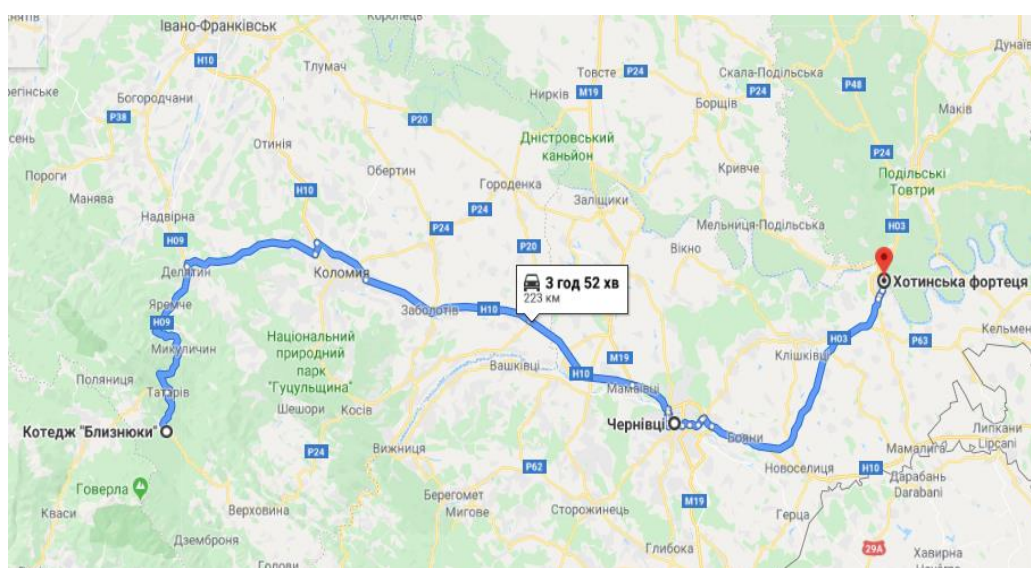

Рис. 3.2.2 Маршрут «Садиба «Близнаюки» – м. Чернівці – м. Хотин

У Чернівцях на групу чекатиме пішохідна екскурсія (рис. 3.2.3) організована Чернівецьким екскурсійним бюро [102]. Екскурсія триватиме близько трьох годин і коштуватиме 75 грн. з особи.

Екскурсія починається з центральної площі міста і далі продовжується пішохідною вулицею імені Ольги Кобилянської, на шляху якої екскурсанти побачать: Палац урочистих подій, ковану карету, Свято-Духівський собор, костел Серце Ісуса, Соборну площу, а також колишній Буковинський сейм, Німецький та Польський дім.

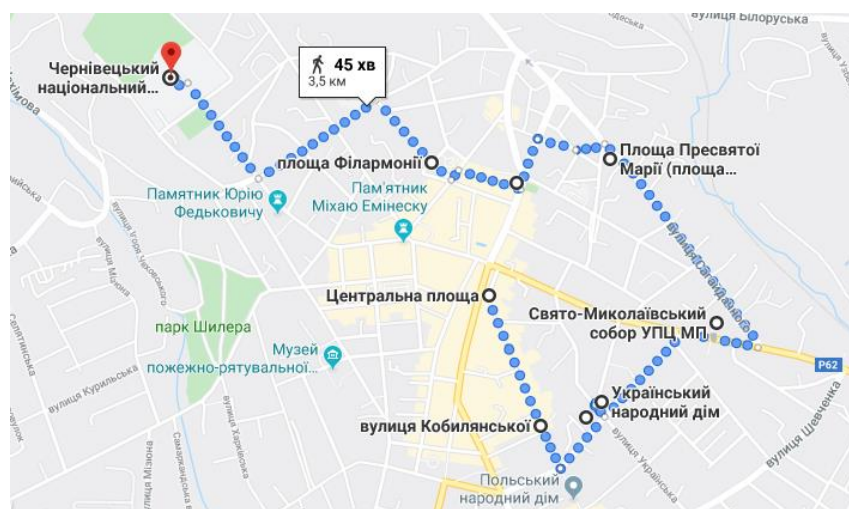

Рис. 3.2.3 Маршрут пішохідної екскурсії по м. Чернівці

Також екскурсанти ознайомляться з Вірменською церквою та розташованим навпроти Українським народним домом. Дорогою нижче туристи ознайомляться з Миколаївським собором і спустяться до найстарішою частини міста – на площу Турецької криниці (площу Марії).

Затишними вуличками група мандрує до перших мурованих будівель міста: генеральський дім, дім полковника, гауптвахта та костел Воздвиження Всечесного Хреста. Далі група переміщується до площі Філармонії, де знаходиться будівля Музичного товариства та Головоштампу.

Від будівлі Головоштампу через Театральну площу екскурсія направиться до резиденції митрополитів Буковини і Далмації (нинішнього

національного університету), що до речі внесено до списку світової спадщини ЮНЕСКО (за бажанням можна придбати додаткову екскурсію університетом – 60 грн.).

Після пішохідної екскурсії Чернівцями пропонується візит до Хотинської фортеці, яка знаходиться в м. Хотин у державному історико-архітектурному заповіднику «Хотинська фортеця». Шлях від Чернівців до Хотина займе трохи більше години.

На третій день туру екскурсійна група відправиться на Закарпаття до Національного природного парку «Синевир». Група матиме ранній виїзд, оскільки дорога до парку триватиме близько 5 год. (рис. 3.2.4).

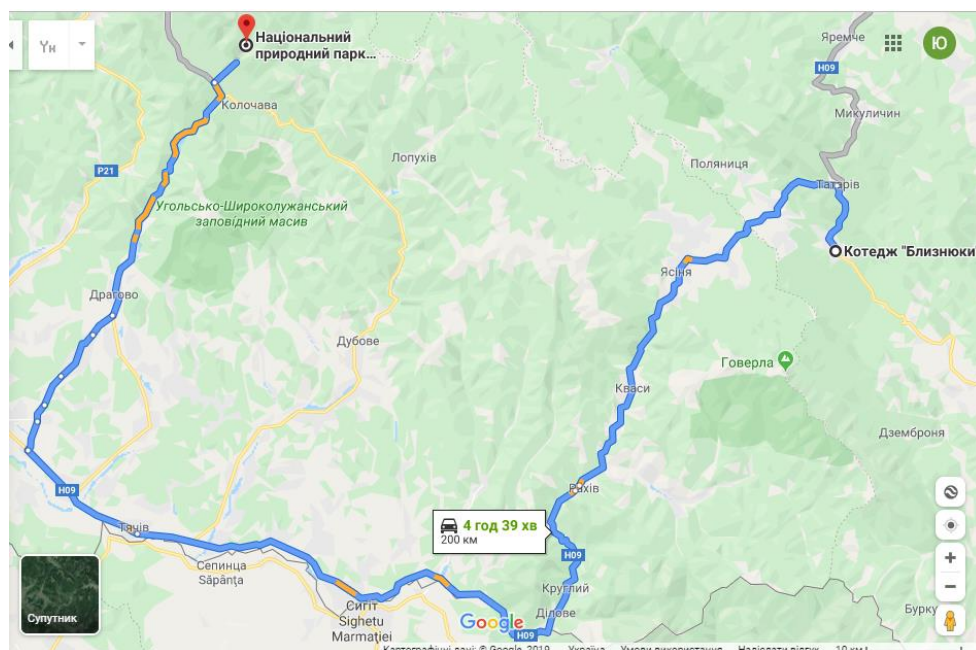

Рис. 3.2.4 Маршрут «Котедж «Близнюки» – Національний природний парк «Синевир»

На території Національного природного парку «Синевир» туристів чекає екскурсія по стежках з гідом-екскурсоводом. Також група відвідає Музей лісосплаву, де у доступній, наглядній формі відвідувачі можуть ознайомитися з інформацією про історію життя наших предків, побут та ремесло лісорубів.

Наступним пунктом є музей-скансен «Старе село». Він презентує

архітектуру і побут закарпатців. Знаходиться під відкритим небом, на березі річки Колочавка. Музей поєднує культуру гуцулів, бойків, лемків, угорців, румунів, німців, євреїв, чехів та словаків, про що відвідувачів знайомлять різні експонати, зокрема, національний одяг. На території скансену привертає увагу також експозиція «Колочавська вузькоколіїка», головний об'єкт – паровоз.

Наступна зупинка – обід. Пригощати будуть у колибі «Фауна Закарпаття». Гостям запропонують скуштувати смачні колочавські страви.

Останнім пунктом на території парку стане реабілітаційний центр бурого ведмеда. Мета центру – реабілітація особин бурого ведмеда, які зазнали жорстокого поводження, потерпілих від стихійного лиха, утримання конфіскованих тварин, подальша доля яких вирішується в судовому порядку у зв'язку з порушенням законів України, відтворення їх природної популяції, тимчасова перетримка тварин, яких затримано на кордоні через порушення природоохоронного законодавства тощо [44]. На території екскурсанти зможуть познайомитися та поспостерігати за його мешканцями – ведмедями.

Нарешті туром четвертого дня є місто Львів. Дорога до міста з котеджу «Близнюки» триватиме близько 4 годин (рис. 3.2.5).

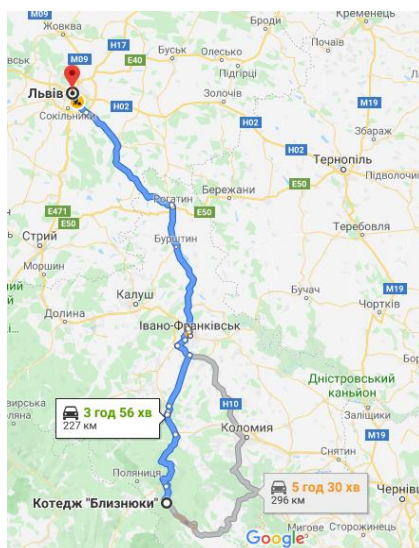

Рис.3.2.5 Маршрут «Котедж «Близнюки» – Львів

У першій половині дня на туристів чекає пішохідна екскурсія старою

частиною міста, яка сьогодні є пішохідною зоною. Екскурсія охоплює середньовічний Львів, його забудову, включаючи найцікавіші храми, пам'ятки архітектури і цікаві об'єкти. Далі за планом – вільний час, щоб гості міста ще більше змогли насолодитися атмосферою міста та перекусити в якомусь суто львівському закладі.

На завершення гостей чекає шоу-екскурсія «Львів крізь віки», організована бюро Vacation Lviv. Це так звана костюмована шоу-екскурсія, де протягом двох годин з групою працюватиме 5 персонажів (бургомістр, єврей, жебрак, монах та веселі батями), кожен з яких у веселій та розважальній формі представить туристам свій квартал у місті. Наприкінці екскурсії групу чекає частування пивом в одній з приватних броварень.

Важливим етапом створення туристичного продукту, є його ціноутворення. Першим етапом формування ціни є визначення вартості обслуговування туристів (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Вартість обслуговування туристів, грн.

Послуга	Ціна, грн.
Проживання	10200
Транспорт	4556
Екскурсійні та туристичні послуги	6170

Проживання: ніч у котеджі «Близнаюки» коштує 170 грн.

Тож $170 \text{ грн.} \cdot 6 \text{ ночей} \cdot 10 \text{ осіб} = 10\,200 \text{ грн.}$

Транспорт: за 4 дні екскурсії відстань що подолає група на мікроавтобусі становитиме приблизно 1338 км. З розрахунку що обсяг дизельного палива на 100 км становить приблизно 12 л, розраховуємо що мікроавтобус витратить 161 л пального. Середня вартість палива в Карпатському регіоні становить 28,30 грн. за літр. Таким чином отримуємо суму розміром 4556 грн.

Екскурсійні та туристичні послуги:

1 день – 225 грн./чол. (200 грн. – сходження на Говерлу включаючи

сухий пайок та пікнік, 25 грн. – туристичний збір);

2 день – 95 грн./чол. (75 грн. – оглядова екскурсія містом (60 грн. за бажанням коштуватиме екскурсія в резиденції митрополитів Буковини і Далмації), 20 грн. – екскурсійний супровід на території Державного історично-архітектурного заповідника «Хотинська Фортеця»);

3 день – 122 грн./чол. (17 грн. – відвідування території озера Синевир, 10 грн. – супровід гіда стежками заповідника, 25 грн. – відвідання реабілітаційного центру бурого ведмедя, 70 грн. – обід);

4 день – 175 грн./чол. (75 грн. – оглядова екскурсія «Старе Місто», 100 грн. – шоу-екскурсія «Львів крізь віки».

Таким чином $617 \text{ грн.} \cdot 10 \text{ чоловік} = 6170 \text{ грн.}$ і загальна вартість обслуговування туристів становить: $10200 + 4556 + 6170 = 20926 \text{ грн.}$

Також варто врахувати послуги (5%) та прибуток (10%) турфірми від розміру всіх видатків:

Послуги туристичної фірми – $20926 \cdot 5\% = 1046 \text{ грн.}$

Прибуток туристичної фірми – $20926 \cdot 10\% = 2093 \text{ грн.}$

Загальна вартість туру становить $20926 + 1046 + 2093 = 24065 \text{ грн.}$

Загальна вартість туру з ПДВ становить $24065 \cdot 1,2 = 28878 \text{ грн.}$

Вартість путівки на 1 людину: $28878 / 10 = 2887,8 \text{ грн.}$

Програма даного туру складена таким чином, щоб представити Карпатський регіон у кількох видах туризму, а саме екологічному, пізнавальному, гірському, етнічному, рекреаційному. Всі ці види туризму не потребують для свого розвитку спеціальних технологій чи значних нововведень. Основною проблемою продовжує залишатися рівень інфраструктури, що просто не дотягує до рівня західних курортів. За підтримки держави Карпатський регіон має великі перспективи стати популярним і дійсно європейським курортом.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити наступні висновки.

Розвиток туризму в Карпатському регіоні України є актуальною темою сьогодення, оскільки регіон претендує бути найперспективнішим туристичним районом країни зважаючи на його ресурсний потенціал та особливості тенденцій розвитку, є потенційним об'єктом розвитку міжнародного туризму.

Конкурентні переваги отримують лише ті туристичні регіони, які приділяють достатньо уваги ексклюзивності та унікальності туристичного продукту і розвитку готельно-ресторанного сервісу. Також не варто недооцінювати рівень розвитку галузей, які виступають в якості підтримуючих.

Задля успішного та ефективного функціонування туристичної галузі Карпатського регіону необхідним є його фінансове забезпечення, головною метою якого буде створення якісного середовища щодо залучення та перерозподілу фінансових коштів для розвитку туристичного регіону.

На даний час в Україні немає єдиної національної політики в галузі захисту та безпеки туристів, в якій визначалися б головні напрями та цілі для влади, організацій і туристичного бізнесу. Тому вивчення і використання міжнародного досвіду в цій галузі дозволить прискорити прийняття найважливіших рішень у цьому напрямку

Карпатський регіон має значний туристичний потенціал і володіє чималими рекреаційними ресурсами – лісовими, бальнеологічними, культурно-історичними. У поєднанні з красивими ландшафтами, лікувальними водами і цілющим повітрям в поєднанні зі значними можливостями для пізнавального туризму, Карпатський регіон стає стратегічним напрямком розвитку туризму всієї країни.

Особливо перспективним, на наш погляд, є поєднання етнічного туризму в Карпатському регіоні із оздоровчим (у літній сезон) та гірськолижним (у

зимовий). Одним із шляхів залучення більшої кількості туристів до етнічних турів могло би бути також поєднання у них етнотуристичних ресурсів Карпат із відомими історико-культурними об'єктами рівнинних територій Карпатського регіону (Львів, «Золота Підкова», Хотин та ін.). Неабияке значення, особливо на прикордонних територіях, має також ностальгійний етнічний туризм, передумови для розвитку якого склалися історично. Популяризації етнотуризму може також сприяти оновлення його організаційних форм, а саме впровадження пригодницьких, розважальних елементів у традиційні етнічні тури.

Туристична інфраструктура областей Карпатського регіону є важливою передумовою формування тут повноцінного туристичного ринку. Від рівня її функціональності та доступності залежить сформованість туристичної індустрії регіону. На даному етапі в Карпатському регіоні всі області мають умови для розвитку туризму. Найбільш високий рівень її розвитку характерний для Закарпатської та Львівської областей, але навіть в цих областях проблематично говорити про збалансований розвиток складових туристичної інфраструктури.

Розвиток туризму в Карпатському регіоні є не просто перспективним, а пріоритетним для регіону, адже не завдаючи шкоду довкіллю, як наприклад, деякі види промисловості, сприяє розвитку економіки та презентує Карпатський регіон як висококласний рекреаційний європейський курорт.

Оскільки розвиток туризму в Карпатському регіоні є багатогранною проблемою, яка зачіпає різноманітні сторони соціально-економічного життя краю. Тому її розв'язання не вичерпується запропонованими вище підходами та ідеями. Але основний наш висновок є наступним: розвиток туризму слід розглядати у контексті перспективної політики соціально-економічної реконструкції регіону, а його популяризація забезпечить необхідні соціальні та екологічні зміни у всіх галузях господарства.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А. Ю. Международный туризм / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 470 с.
2. Батиченко С. П. Львівщина як осередок розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні / С. П. Батиченко, Л. Б. Мельник, А. Д. Щербань // Молодий вчений. Географічні науки. – 2018. – № 10(62). – С. 452-454.
3. Безпека туристичних подорожей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stud24.ua/turism/bezpeka-turistichnih-podorozhej/376725-1194447-page3.html> (дата звернення 01.12.2021 р.).
4. Борисов К. Г. Международный туризм и право [Текст] / К. Г. Борисов. – М.: НИМП, 2012. – 234 с.
5. Важливі напрямки розвитку туризму в регіоні Українських Карпат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/40-kturism.html>. – Назва з екрана.
6. Вачевський М. В. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні / М. В. Вачевський, О. М. Свінцов, В. Ф. Кузнєцов // Український бальнеологічний журнал. – 2001. – №1. – С.99-104.
7. Ведмідь Н. І. Класифікація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств / Н. І. Ведмідь // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – №238. – С.9-13.
8. Витковский К. Инвестиционный маркетинг городов [Текст] / К.Витковский // Управління сучасним містом. – 2012. – № 4-6. – С. 88-91.
9. Воронкова В. Г. Розвиток туризму як соціального і культурного явища в умовах глобалізації та крос-культурної комунікації / В. Г. Воронкова // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. – 2010. – № 8. – С. 23-35.

10. Гаркавенко С. С. Маркетинг [Текст] : підручник / С. С. Гаркавенко. – К.: Лібра, 2010. – 712 с.
11. Гнаткович О.Д. Оцінка привабливості туристичних ресурсів Карпатського регіону / О.Д. Гнаткович, Н. В. Гриньох [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/31.pdf>.
12. Головне управління статистики у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/>.
13. Головне управління статистики в Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ifstat.gov.ua/>
14. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>
15. Головне управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/>.
16. Гончарук Т. І. Конкуренція і конкурентоспроможність: зміст і розвиток в перехідній економіці / Т. І. Гончарук. – Суми : ВВП Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2003. – 60 с.
17. Гордієнко П. Л. Стратегічний аналіз : навчальний посібник. – К.: Алерта. 2009. – 404 с.
18. Глушко В. Вектор розвитку туризму в Україні / В. Глушко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2019. – №2. – С. 64-75.
19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144.
20. Гук Н.А. Перспективи розвитку міжнародного туризму в Карпатському регіоні / Н.А.Гук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/guk2.htm.
21. Гулич О. І. Європейська політика розвитку туризму та рекреації в гірських регіонах: досвід для України / О. І. Гулич // Регіональна економіка. –

2018. – №4. – С. 131-138.

22. Гуржій Н. М. Інноваційні технології в туристичній індустрії / Н. М. Гуржій, А. В. Третиненко // Міжнародний науково-виробничий журнал. Інноваційно-інвестиційна діяльність: сталий розвиток економіки. – 2013. – №1. – С. 5-9.

23. Загальна характеристика лісів України [Електронний ресурс]/ Державне агентство лісових ресурсів України. – Режим доступу: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921. – Назва з екрана.

24. Збереження і сталий розвиток Карпат: посібник для органів державної влади, місцевого самоврядування та організацій, що сприяють розвитку сільської місцевості. – К., 2010. – 72 с.

25. Здоров А. Б. Экономика туризма [Текст] / А. Б. Здоров // Издательство: Финансы и статистика, 2007. – 272 с.

26. Зелений туризм в Карпатах літом: шпаргалка для починаючих [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostoturist.com.ua/otdyh_v_karpatah/stati/zelenyy_turizm_v_karpatah_letom_shpargalka_dlya_nachina_yuschih. – Назва з екрана.

27. Зінько Ю. Екологічні аспекти рекреаційно-туристичної діяльності в Українських Карпатах / Ю. Зінько / Екологічна ситуація в Карпатах: на початку ХХІ століття : сучасний стан і шляхи вирішення проблем : Матеріали міжнар. конф. – Львів, 2013. – С.56-64.

28. Зінько Ю.В. Інноваційні форми занять в сільському туризмі та агротуризмі / Ю.В. Зінько, М.Й. Рутинський, П.А. Горішевський // Наук. вісн. нац. у-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – К. : ВЦ НУБіП України, 2011. – Вип. 163, Ч. 1. – С.30-38.

29. Зінько Ю. Туризм у Карпатському регіоні: загрози для довкілля та способи сталого розвитку / Ю. Зінько, М. Мальська, М. Іваник, С. Благодир //

Вісник Львівського університету. – Серія географічна. – 2014. – Вип.45. – С.443-451.

30. Карпатський економічний район [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Карпатський_економічний_район/. – Назва з екрана.

31. Карпатський туристичний шлях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carpathianroad.eu/uk>.

32. Карпатський центр розвитку туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ruralcarpathians.com>.

33. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_1.htm (дата звернення 02.12.2021 р.).

34. Квартальнов В. А. Туризм / В. А. Квартальнов. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 320 с.

35. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності / Є. В. Козловський. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – С. 115-128.

36. Комплексна програма розвитку туризму в Чернівецькій області на 2021-2023 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/Prohramy/Dep-reg/kompleksna-prohrama-rozvytku-turyzmu-v-chernivetskiy-oblasti-na-2021-2023-roky.pdf>.

37. Кравців В.С. Концептуальні основи перспективного розвитку рекреаційної індустрії в Карпатах / В.С. Кравців, Жук П.В. // Економіка України. – 2013. – №12. – С.57-62.

38. Кузишин А. Сучасний стан сформованості туристичної інфраструктури в західноукраїнських областях / А. Кузишин // Наукові записки. – 2011. – №2. – С. 122-128.

39. Курортні фактори та перспективи їх використання / Природні багатства Закарпаття. Ужгород: Карпати. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <http://carpaty.net/?p=31196&lang=uk>. – Назва з екрана.

40. Лебедева О. А. Вплив сектору туристичних послуг на розвиток національної економіки. Економіка розвитку [Текст] / О. А. Лебедева, 2010. – №4. – С. 34-37.

41. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2005. – 436 с.

42. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): Навчальний посібник / Ф.Ф.Мазур. – К.: Центр учбової літератури, 2005. – 96 с.

43. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М.П.Мальська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libfree.com/195754048_turizmsotsialnoekonomichniturestichni_resursi.html.

44. Національний природний парк «Синевир» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://npp-synevir.net.ua/page3.html>. – Назва з екрана.

45. Маниліч М. І. Переваги Карпатського регіону в туристичній діяльності України [Текст] / М. І. Маниліч, Н. Б. Рошко // Економічний аналіз : Зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 21. – № 2. – С. 6-11.

46. Мізюк Б. М. Особливості запровадження інновацій у туристичній індустрії / Б. М. Мізюк, Б. Я. Полотай // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: економічні науки. – 2016. – № 51. – С. 45-49.

47. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2019 року : стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К. : Державна служба статистики України, 2020. – 53 с.

48. Осипенко К. В. Оцінка міжнародної конкурентоспроможності туристичних регіонів світу [Текст] / К. В. Осипенко // Вісник Маріупольського

державного університету. Серія : Економіка / за заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь, 2014. – Вип. 8. – С. 188-199.

49. Романенко О. О. Особливості інновацій в туризмі та індустрії гостинності / О.О. Романенко, О. Г. Яворська // Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – № 8. – С.5-7.

50. Корнілова О. В. Особливості розвитку туризму в Україні. /О.В.Корнілова, К.Е. Борблік // Економіка. Фінанси. Право. – 2018. – № 9. – С. 12-16.

51. Лавейкіна Є. С. Оцінка природно-ресурсного потенціалу та перспективи розвитку Карпатського регіону / Є. С. Лавейкіна, І. Р. Текинчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – № 20 (2). – С. 76-77.

52. Передерко В. П. Розвиток інфраструктури еко- і геотуризму в Карпатському регіоні за сприяння проектів міжнародної технічної допомоги / В.П. Передерко // Економіка і суспільство. – 2016. – №2. – С. 418-424.

53. Печера Вів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Печера_вів. – Назва з екрана.

54. Програма розвитку туризму та курортів у Закарпатській області на 2021-2023 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/upload/201124_0690.pdf.

55. Програма розвитку туризму та курортів в Івано-Франківській області на 2021-2023 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oda.carpathia.gov.ua/sites/default/files/upload/201124_0690.pdf.

56. Програма розвитку туризму та курортів у Львівській області на 2021-2025 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://loda.gov.ua/upload/users_files/32/upload/Programa%20rozvYtku%20turYzmu%20u%20L_vivs_kiy%20oblasti%20na%202021-2025%20rokY.pdf.

57. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців

та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32, ст. 263.

58. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №36, ст. 266.

59. Про оздоровлення та відпочинок дітей: закон України від 04.09.2008 // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 45, ст. 313.

60. Протокол про сталий туризм / Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат [Офіційний переклад] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/998_366.

61. Про стандартизацію та сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10.05 1993 р. № 46-9 З // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 27. – С. 289.

62. Про схвалення Концепції розвитку гірських територій українських Карпат: Розпорядження від 3.04. 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232-2019-%D1%80#Text>.

63. Про туризм: Закон України від 15.09.95 р. №325/95 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 31. – С. 241.

64. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері туризму» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>. – Назва з екрану.

65. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат. – 2004. – №4-5. – С.7-10.

66. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2021 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://orada.if.ua/wp-content/uploads/2020/10/1571-37_1.pdf.

67. Регіональний туризм: стратегія, ресурси, перспективи розвитку: Монографія / Кол. авторів; ред. Н. П. Мешко, В. Є. Редько, О. П. Крупський. – Дніпро, 2016. – 321 с.

68. Рекреаційно-туристичний потенціал Карпатського регіону / В. О. Данилюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2011. – № 33 (4). – С. 31-33.

69. Розвиток туристичної діяльності в Карпатському регіоні [Електронний ресурс] / Н. Б. Рошко // Буковинський університет. – Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/89515/86199>. – Назва з екрана.

70. Романів П. Аналіз ресурсної привабливості Українських Карпат для цілей розвитку пізнавального туризму / П. Романів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/romaniv.htm.

71. Світовий банк. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/>.

72. Скелясті бескиди Копиця і Чурь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rest4u.com.ua/reviews/karstovi-pecheri-zakarpattya.html>. – Назва з екрана.

73. Скопень Н. Н. Компьютерные информационные технологии в туризме / М. М. Скопень. – К.: Кондор, 2010. – 301 с.

74. Стан Карпат. Ініціативи Карпатського регіону. – Рахів, 2001. – 67 с.

75. Статистична інформація. Вантажооборот та обсяги перевезень вантажів у Львівській області у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/oper/2018/t081218_1.pdf. – Назва з екрана.

76. Статистична інформація. Готелі та аналогічні засоби розміщення в Карпатському регіоні / Статистичний щорічник України. – 2017. – С. 164.

77. Статистична інформація. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2012/t249912_5.pdf. – Назва з екрана.

78. Статистична інформація. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Закарпатській області [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turism/zakl_ozdor.pdf. – Назва з екрана.

79. Статистична інформація. Економічна діяльність. Туризм [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. Офіц. сайт. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/tur.htm – Назва з екрану.

80. Статистична інформація. Культура. Туризм [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. Офіц. сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з екрану.

81. Статистична інформація. Місткість готелів та аналогічних засобів розміщення та їх використання за областями в Карпатському регіоні/ Статистичний щорічник України. – 2019. – С. 165.

82. Статистична інформація. Обсяг виробленої будівельної продукції Івано-Франківської області за видами у 2019 році [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://ifstat.gov.ua/EX_IN/IB20.HTM. – Назва з екрана.

83. Статистична інформація. Обсяг виробленої будівельної продукції Львівської області за видами у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу:https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/oper/2019/t050119_31.pdf. – Назва з екрана

84. Статистична інформація. Обсяг перевезених вантажів за видами транспорту у Івано-Франківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ifstat.gov.ua/EX_IN/TZ5.HTM. – Назва з екрана.

85. Статистична інформація. Пасажирооборот та кількість перевезених пасажирів у Львівській області у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/oper/2018/t081218_2.pdf. – Назва з екрана.

86. Статистична інформація. Санаторії та пансіонати з лікуванням, будинки та пансіонати відпочинку в Карпатському регіоні / Статистичний щорічник України. – С. 167-168.

87. Статистичний щорічник України за 2019 рік / Державна служба

статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2020. – 465 с.

88. Статистичний щорічник України за 2020 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2021. – 454 с.

89. Стойко С. Роль природно-заповідного фонду Карпат у збереженні етнокультурної спадщини гуцулів, бойків, лемків / С. Стойко, Д. Крук // Зелені Карпати. – 2004. – №1-2. – С.27-29.

90. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

91. Ткаченко Т. І. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу [Текст] : монографія / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. Нац. торг. - екон. ун-т, 2010. – С. 5-6.

92. ТОП-10 заповідних місць Українських Карпат [Електронний ресурс]: – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/news/top10_zapovidnyh_mist_ukrainskyh_karpat_chastyna_1_67868.html. – Назва з екрана.

93. Туризм і готельне господарство [Текст]. – К.: «Тандем», 2011. – 410 с.

94. Туристична діяльність в Україні у 2018 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2019. – 80 с.

95. Туристична діяльність в Україні у 2020 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2021. – 78 с.

96. Туристична компанія «Етнотур». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etnotur.ua/o-nas/>.

97. Туристична поліція у Львові [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?u_lvovi_pratsyu_Turistichnapolitsiya &objectId=82043.

98. Україна в цифрах 2020. Статистичний збірник / Державна служба статистики України / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2021. – 46 с.

99. Уніфіковані технології готельних послуг [Текст] / За ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Вища школа, 2011. – 237 с.

100. Черевичко Т. В. Интерактивность туристских предприятий как условие глобализации туристского рынка / Т. В. Черевичко // Межвузовский сборник научных трудов. Туризм и культурное наследие [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/cherevichko3.htm.

101. Цивільний кодекс України від 16.01. 2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44, ст. 356.

102. Чернівецьке екскурсійне бюро [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chernivtsi-tours.com.ua/>. – Назва з екрана.

103. Шелеметьєва Т. В. Показники економічного значення розвитку туризму в Україні /Т. В. Шелеметьєва // Держава та регіони. Серія: економіка та підприємство. – 2017. – № 6. – С. 27-31.

104. Шлях до цивілізованого правоохоронного відомства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/47900>.

105. Формування поняття «туризм» в сучасній економічній науці / О.М.Шуплат // Електронний журнал «Ефективна економіка». – 2015. – № 12. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4659>. – Назва з екрану.

106. Ястремська О. О. Сучасні світові тенденції розвитку туризму / О.О.Ястремська // Проблеми економіки. – 2013. – №1. – С.22-27.

107. Kurek W. Turystyka na obszarach górkich Europy / W. Kurek. – Krakow: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2004. – 214 s.

108. Layczak A. Present morphological development of the slopes intensively

exploited by skiers: case study of the northern Pilsko slope Polish western Carpathians / A. Layczak. – Wrocław, 1996. – 32 s.

109. Lowing them to death? Sustainable tourism in Europe's Nature and National Parks. – FNNPE, 1993. – 28 p.

110. Mika M. Turystyka a przemiany środowiska przyrodniczego Beskidu Śląskiego / M. Mika. – Kraków: Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2002. – 228 s.

111. Mountain and People. – Berne, Switzerland, 2001. – 65 p.

112. Myronov Yu. Sustainable Tourism Development in the Regions: Essence, Principles, Impact Factors, Assessment Methods / Yu. Myronov, M. Logvyn // Trends, Prospects and Challenges of Sustainable Tourism Development : monograph / Ed. by M. Barna. – Lviv : Lviv University of Trade and Economics, 2020. – P. 7-18.

113. Potencjał turystyczny Ukrainy Zachodniej. – Warszawa: Instytut Turystyki, 2005. – 263 s.

114. Turystyka zrównowazona: [Monografia] / [pod red. A. Kowalczyk]. – Warszawa: Wyd-wo Naukowe PWN, 2010. – 324 s.

115. World Tourism Barometer. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2021_01.pdf.

116. World Tourism Organization UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org>. – Назва з екрана.

117. Zaręba D. Ekoturystyka / D. Zaręba. – Warszawa, 2000. – 214 s.

118. Zinko Y. Implementation of elements of sustainable tourism in the Ukrainian Carpathians / Y. Zin'ko, M. Malska, M. Malskiy, N. Antoniuk // Conditions of the foreign tourism development in Central and Eastern Europe. – Vol.10: Tourism in geographical environment. – Wrocław, 2008. – P. 231-247.